

ศึกษาปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัด
การเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี: กรณีศึกษา
วัดจงคำ อำเภอแจวจังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒

A STUDY OF THE FACTORS LEADING TO THE ACHIEVEMENT
AND THE SATISFACTION WITH THE INSTRUCTION IN OF
PHRAPARIYATTITHAMMA PALI SCHOOL : A CASE STUDY
OF WAT CONGGAM, NGAO DISTRICT LAMPANG PROVINCE,
THAILAND IN THE ACADEMIC YEAR OF 2009

พระบุญประทาน ญาณทีโป (ทะปะละ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๓

ศึกษาปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัด
การเรียนการสอนพระโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกบาลี : กรณีศึกษา
วัดจองคำ อำเภองาว จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒

พระบุญประทาน ญาณทีโป (ทะปะละ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๓

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

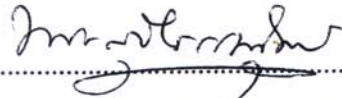
**A STUDY OF THE FACTORS LEADING TO THE ACHIEVEMENT
AND THE SATISFACTION WITH THE INSTRUCTION IN OF
PHRAPARIYATTITHAMMA PALI SCHOOL : A CASE STUDY
OF WAT CONGGAM, NGAO DISTRICT LAMPANG PROVINCE,
THAILAND IN THE ACADEMIC YEAR OF 2009**

PhraBoonprathan Yanateepo (Thapala)

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement For The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2011**

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติใ้บัณฑิตวิทยาลัย
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

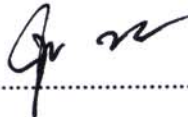

(พระสุธีธรรมานุนต์, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบบัณฑิตวิทยาลัย.....ประธานกรรมการ

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ผศ.ดร.)

กรรมการ
(ดร.จุฑามาศ วารีแสงทิพย์)

กรรมการ
(พระเวียง กิตติวณ โณ, ดร.)

กรรมการ
(ดร.สกต ไหมสาสน์)

กรรมการ
(ผ.ศ ชลธิชา จิรภักพงศ์)

คณะกรรมการควบคุมบัณฑิตวิทยาลัย

พระเวียง

กิตติวณ โณ

ประธานกรรมการ

ดร.สกต

ไหมสาสน์

กรรมการ

- หัวข้อวิทยานิพนธ์** : ศึกษาปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจของ
นักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนปริยัติธรรม
แผนกบาลี: กรณีศึกษา วัดจองคำ อำเภองาว
จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒
- ผู้วิจัย** : พระบุญประทาน ญาณทีโป (ทะปะละ)
- ปริญญา** : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)
- คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์**
- : พระเวียง กิตติวัฒน์ โณ , ดร.
M.A.(Buddhist studies) Ph.D. .(Buddhist studies)
 - : ดร.สกล ไหมสาสน์กศ.ม.(บริหารการศึกษา)
Ph.D.(DM-EM)
- วันสำเร็จการศึกษา** : ๓๐ มีนาคม ๒๕๕๔

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจ
ของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วัดจองคำอำเภอ
งาว จังหวัดลำปาง

ประชากรในการวิจัยมีจำนวน ๑๕๓ รูป ประกอบด้วย เจ้าสำนักและนักเรียน ป.ธ.๑-๕ ของ
โรงเรียนพระปริยัติธรรม ณ วัดจองคำ อำเภองาว จังหวัดลำปาง การสุ่มตัวอย่างประกอบด้วย
พระภิกษุ ๑๖ รูป และสามเณร ๑๓๗ รูป

เครื่องมือที่ใช้วิจัยเป็นแบบสอบถาม แบ่งเป็น ๕ ตอน คือ ตอนที่๑ แบบสอบถามข้อมูล
ทั่วไป ตอนที่๒ และ ตอนที่๔ ลักษณะแบบตรวจสอบรายการ (CHECK LIST) ตอนที่๓ และ
ตอนที่๕ เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจของนักเรียน โรงเรียน
พระปริยัติธรรม วัดจองคำ อำเภองาว จังหวัดลำปางตามแบบสอบถาม ๕ ชั้น ผลปรากฏว่าข้อคำถาม
ทุกข้อมีค่าความเที่ยงตรงของคำถามในเชิงเนื้อหา อยู่ระหว่าง ๐.๖๖-๑.๐๐ และมีค่าความเชื่อมั่นของ
แบบสอบถาม ตอนที่๒ และ ตอนที่๔ เท่ากับ ๐.๖๓๔ และ ๐.๕๗๓

สรุปผลการวิจัย

๑. ปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ต่อการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีวัดจวงคำในด้าน ด้านสภาพแวดล้อม (Context) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านกระบวนการ (Process) และด้านผลผลิต (Product) โดยรวมอยู่ในระดับมาก

๒. ปัจจัยความพึงใจต่อการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไปอาคารสถานที่ ด้านบริหารจัดการหลักสูตรเนื้อหา ด้านบุคลากรผู้นำปฏิบัติการสอนของครู และ ด้านการเรียนการสอน โดยรวมอยู่ในระดับมาก

- Thesis Title** : A study of the factors leading to the Achievement and the satisfaction with the instruction of Phrapariyattithamma, pali School,;A Case study of Wat Conggam Ngao District, Lampang Province, Thailand in academic the year of 2009
- Researcher** : Phraboontharan Yanateepo (Thapala)
- Degree** : Master of Arts (Buddhist studies)
- Thesis Supervisory Committee**
- : PhraveangKittiwanoo M.A. (Buddhisht Studies).
Ph.D.(Buddhist studies)
- : Dr.Sakon Maisat M.A. (Educational Administration)
Ph.D.(DM-EM)
- Date of Graduation** : March 30, 2011

Abstract

The objectives of is research are to study the factors affecting the learning achievements and the students' Satisfaction with Phrapariyattithamma Pali School at Wat Conggam,Ngao District, Lampang Province.

The population in this research is about 153 consisting of one Abbots, 152 students who are studying in Pali grade 1 – 9 in Phrapariyattithamma Pali School in Wat Conggam, Ngao District, Lampang Province exemplarygroup16 Buddhist monks and 137Novices.

The tools used for collecting the data in this research are questionnaires. There are 5 parts of the questionnaires; The first one is the general information, the second one and the fourth one are the types of check list. The third one and the fifth one are the types of questioners about the achievements and the satisfaction processed students at Phrapariyattithamma Pali School in the WatConggam,NgaoDistrict,LampangProvince.Accordingtothe5 scale levels of the answers to the questionnaires. The analysis of Research instrument in the form of the Congruence (IOC) and Alpha Coefficient of Tools (ATC) which are of 0.66-1.00 of the Index of Congruence (IOC) in all questions and 0.634 and 0.973 of the Alpha Coefficient in the second and fourth parts of questionnaires.

The results of the research can be summarized as follows:

1) The factors leading to the achievement of the management of learning and in Phrapariyattithamma School of pali section on the sides of the environment the input the process and the product are at the high levels.

2) The factors regarding the satisfaction with the learning and the leading in Phrapariyattithamma School of pali section on the side of the environment the administration the management of the contents of the curriculums the personnel and the learning and the teaching totally the above mentioned are at the high levels.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์จากท่านผู้มีอุปการะหลายฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระเดชพระคุณหลวงพ่อพระราชปริยัติโยดม เจ้าอาวาส/เจ้าสำนักเรียน ที่ได้เมตตาให้เก็บข้อมูล ขอบคุณอาจารย์ที่ปรึกษาทั้ง ๒ ท่านคือพระเวียงกิตติคุณ โณ,ดร. และดร. สกต ไหมสาสน์ที่ช่วยแนะนำ ให้คำปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์ด้วย และขอขอบคุณพระมหาชลอสยสิทฺโธ ที่ช่วยให้พิมพ์เอกสารอันเป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์และขอขอบคุณคณาจารย์มหาวิทยาลัยทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ขณะที่กำลังศึกษาอยู่ ซึ่งทำให้ได้ข้อคิดและหลักการในการเรียนจนประสบผลสำเร็จ สุดท้ายขออนุโมทนาแก่เจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัย และเจ้าหน้าที่หอสมุดมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่ได้อำนวยความสะดวกในด้านค้นคว้าเอกสาร ขอให้ทุกท่านที่มีส่วน สนับสนุนในการทำวิจัยครั้งนี้ จงมีแต่ความสุขความเจริญตลอดไป

พระบุญประทาน ญาณทีโป(ทะเลาะ)

๓๐ มีนาคม ๒๕๕๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	น
สารบัญตาราง	ณ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๔
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๕
๑.๕ ข้อตกลงเบื้องต้น	๕
๑.๖ คำนิยามศัพท์เฉพาะในการวิจัย	๕
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๖
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๗
๒.๑ ความเป็นมาของการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทย	๘
๒.๒ การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทย	๘
๒.๒.๑ สมัยสุโขทัย ถึงล้านนาไทย	๑๐
๒.๒.๒ กรุงศรีอยุธยาและธนบุรี	๑๐
๒.๒.๓ กรุงรัตนโกสินทร์ (ยุครัชกาลที่๑-๔)	๑๒
๒.๒.๔ กรุงรัตนโกสินทร์ (ยุครัชกาลที่๕-๘)	๑๓
๒.๒.๕ กรุงรัตนโกสินทร์ (ยุครัชกาลปัจจุบัน)	๑๔
๒.๓ นโยบายและกฎหมายของรัฐเกี่ยวกับการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี	๑๕

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๒.๔ นโยบายและกฎหมายของคณะสงฆ์เกี่ยวกับการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและแผนกบาลี	๑๘
๒.๕ รูปแบบการสอนของพระพุทธเจ้า	๒๑
๒.๖ การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน	๒๕
๒.๖.๑ สิ่งแวดล้อมภายนอก(ปรโตโมหะ)หรือกัลยาณมิตร	๒๕
๒.๖.๒ สิ่งแวดล้อมภายใน(โยนิโสมนสิการ)การตรึงตรองโดยอุบายแยกกาย	๓๐
๒.๗ เอกสารที่เกี่ยวข้องทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจ	๓๒
๒.๘ วิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๒
๒.๙ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๑
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๕๒
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๕๒
๓.๒ ประชากรกลุ่มตัวอย่างของวัดจองคำ	๕๒
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๕๓
๓.๔ เก็บรวบรวมข้อมูล	๕๖
๓.๕ วิเคราะห์ข้อมูล	๕๗
๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๕๘
๓.๗ การนำเสนอผลงานการวิจัย	๕๘
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๕๙
๔.๑ ข้อมูลสภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	๖๐
๔.๒ วิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีกรณีศึกษาวัดจองคำ อำเภอจาง จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒ มี๔ด้านดังนี้	
ด้านสภาพแวดล้อม(Context)	๖๒
ด้านปัจจัยนำเข้า(Input)	๖๔
ด้านกระบวนการ(Process)	๖๕
ด้านผลผลิต(Product)	๖๗

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๔.๓ วิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์การเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีกรณีศึกษาวัดจงคำ อำเภองาว จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒	๖๘
๔.๔ วิเคราะห์ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนการสอน โรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกบาลี กรณีวัดจงคำ อำเภองาว จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒ มี๔ด้านดังนี้	
ด้านสภาพแวดล้อม-อาคาร-สถานที่	๖๙
ด้านบริหารจัดการ-หลักสูตร-เนื้อหา	๗๑
ด้านบุคลากร- ผู้นำ -ปฏิบัติการสอนของครู	๗๓
ด้านการเรียนการสอน	๗๕
๔.๕ วิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัด การเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีกรณีศึกษา วัดจงคำ อำเภองาว จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒	๗๖
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ	๗๗
๕.๑ บทสรุป	๗๗
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๘๐
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๘๓
๕.๔ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	๘๔
บรรณานุกรม	๘๕
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. หนังสือออกในการดำเนินการวิจัย	๙๐
ภาคผนวก ข. แบบสอบถาม	๙๑
ประวัติผู้วิจัย	๑๐๖

คำชี้แจงการใช้อักษรย่อออกชื่อคัมภีร์

คัมภีร์ที่ใช้ศึกษาครั้งนี้ และนำมาอ้างอิงสำหรับการเขียนวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ศึกษาจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๕ โดยกล่าวถึงแหล่งที่มา เล่ม / ข้อ / หน้า คือ เลขตัวหน้าเป็นเลขเล่ม เลขตัวกลางเป็นเลขข้อ เลขตัวหลังเป็นเลขหน้า เช่น วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๕/๘ = วินัยปิฎก มหาวิภังค์ (ภาษาไทย) เล่มที่ ๑ ข้อที่ ๑๕ หน้า ๘

คำอธิบายอักษรย่อพระไตรปิฎก

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก ภิกขุวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.จู.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก จูฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
อง.เอกก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท	(ภาษาบาลี)
ขุ.พุทธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย พุทธวงศ์	(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับตั้งแต่สมัยพุทธกาลเป็นต้นมา กุลบุตรผู้ที่มีศรัทธาเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา มีกิจวัตรสำคัญที่จะต้องทำอยู่ ๒ อย่าง คือ คันถุระและวิปัสสนาธุระ การศึกษาเล่าเรียนคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่เรียกว่า นวังกัสตถุศาสน์^๑ (คำสอนของพระศาสนามืองค์เก้าซึ่งได้แก่ สุตตะ เคายยะ เวชยการณะ คาถา อุทาน อิติวุตตะกะ ชาดก อัมภุตธรรม และ เวทลละ^๒) จนสามารถจำได้คล่องปากขึ้นใจเรียกว่า “คันถุระ” ส่วนการเล่าเรียนวิธีปฏิบัติสมาธิและฝึกรบมจิตใจของตน จนเกิดความรู้แจ้งเห็นจริงในสภาวะธรรมทั้งปวง และมีจิตหลุดพ้นจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย เรียกว่า “วิปัสสนาธุระ” การศึกษาเล่าเรียนทั้ง ๒ ประการนี้ ถือว่ามีความสำคัญเท่ากันเพราะเป็นความรู้พื้นฐานที่จะนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง และการปฏิบัติที่ถูกต้องจะนำไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ คือบรรลุมรรคผลนิพพาน ซึ่งเป็นผลสูงสุดของการออกบวชในพระพุทธศาสนา โดยสามารถเรียงลำดับตามความสำคัญก่อนหลังเหมือนบันได ๓ ขั้นว่า ปรียติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ เป็นการศึกษาเนื้อหาหลักคำสอน การมุ่งมั่นปฏิบัติตามที่ได้เรียนรู้ และการบรรลุธรรมชั้นสูงที่เกิดจากการปฏิบัตินั้น ฉะนั้นพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา ถ้าหากยังมิได้บรรลุมรรคผล เรียกว่า พระเสขะ หรือ เสขะบุคคล คือ ผู้ที่ยังต้องศึกษาเล่าเรียนอยู่ ส่วนพระที่บรรลุมรรคผลนิพพานแล้ว เรียกว่า พระอเสขะ หรือ อเสขบุคคล คือ ผู้ที่หมดภาระทางการศึกษาแล้ว

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระสงฆ์สาวกได้ช่วยกันท่องจำหลักคำสอนในศาสนาทั้งหมด ซึ่งในระยะแรกยังเรียกรวมกันว่า พระธรรมวินัย ต่อมาจึงได้แบ่งออกเป็น ๓ ปิฎก คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก พระธรรมวินัยเป็นภาษาบาลีแล้วถ่ายทอดต่อ ๆ กันมาด้วยมุขปาฐะ โดยการท่องจำเป็นคณะ เป็นการแบ่งกันทรงจำ คือ ๑) ผู้ที่ชำนาญทางพระวินัยก็ศึกษาทรงจำพระวินัย เรียกว่าพระวินัยธร ๒) ผู้ชำนาญทางพระสุตร

^๑ พระเทพเวที(ประยูรค์ ปยุตฺโต),พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม,พิมพ์ครั้งที่๘, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๘), หน้า ๒๖๑.

^๒ วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๐/๑๒ .

ก็ศึกษาทรงจำพระสูตร เรียกว่าพระสูตรตันติกะ และ ๓) ผู้ที่ชำนาญทางพระอภิธรรมก็ศึกษาทรงจำพระอภิธรรม เรียกว่า พระอภิธรรมิกะ

ภาษาบาลี คือ ภาษาที่ ชาวมคธใช้พูดกันในแคว้นมคธ เรียกว่า “ภาษามาคธี” พระพุทธเจ้าทรงใช้ภาษานี้ประกาศ พระศาสนาของพระองค์ ในการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ พระเจ้าอโศกมหาราชได้ส่งพระสงฆ์ที่เป็นพระอรหันต์ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแคว้นแคว้นต่าง ๆ รวม ๕ คณะ คณะของพระโสณะและพระอุตตระ ได้มายังสุวรรณภูมิ อันได้แก่พื้นที่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งนักโบราณคดีส่วนใหญ่ลงความเห็นว่าได้แก่ดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบัน โดยมีนครปฐมเป็นศูนย์กลางการปกครอง

พระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่พระธรรมด้วยวิธีมุขปาฐะ โดยมีได้มีบันทึกหรือเขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ภาษาบาลีนี้นำมาใช้บันทึกพุทธวจนะเป็นลายลักษณ์อักษรเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๓ ปรากฏเป็นหลักฐานครั้งแรกในจารึกพระเจ้าอโศกมหาราช ถือเป็นภาษาประจำพุทธศาสนานิกายหินยาน [เถรวาท] ส่วนศาสนานิกายมหายานใช้ภาษาสันสกฤตบันทึกพุทธวจนะ และต่อมาก็ใช้ภาษาบาลีจารึกพระธรรมลงในพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นตำราหลักทางพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม ภาษาบาลีใช้เป็นภาษาเขียนในพระไตรปิฎกของพุทธศาสนาเท่านั้น ไม่ได้ใช้พูดหรือใช้เขียนในชีวิตประจำวัน จึงไม่มีการเจริญเติบโต ไม่มีวิวัฒนาการเหมือนกับภาษาอื่น ๆ และกลายเป็นภาษาตายในที่สุด

เพราะเหตุนี้ ภาษาบาลีจึงได้เข้ามาสู่ประเทศไทยพร้อมกับพระพุทธศาสนา และนับแต่นั้นมา บรรพบุรุษของเราได้ศึกษาค้นคว้ากันพระพุทธศาสนาจนแตกฉาน และได้สร้างแบบแผนการศึกษาภาษาบาลีกันเป็นระบบ และขยายกว้างออกไปจนถึงมีการสอบวัดผลความรู้ในแต่ละปีการศึกษา การจัดการศึกษาภาษาบาลี เป็นพระราชภาระของพระมหากษัตริย์ มีหลักฐานระบุว่าพระมหากษัตริย์ทรงจัดให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนกันตามกำลังสติปัญญา สืบเนื่องเป็นพระราชกรณียกิจมาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ครั้นถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น นับแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ ถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงรับเป็นพระราชธุระในเรื่องนี้ โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ ๒ คือพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงโปรดให้สมเด็จพระสังฆราช (มี) วัดพระเชตุพน ฯ ขยายหลักสูตรบาลี จากเปรียญตรี โท เอก ซึ่งสืบเนื่องมาจากกรุงศรีอยุธยา เป็นเปรียญ ๕ ประโยค และยังคงสืบเนื่องมาจนถึงบัดนี้ ต่อมาสมัยรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมอบหมายพระราชภารกิจส่วนนี้ให้คณะสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการจัดการศึกษา โดยมอบหมายให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิร

ญาณวโรรส ทรงดำเนินการ และก่อนปี พ.ศ. ๒๔๖๕ การสอบพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ผู้ที่เข้าสอบต้องสอบต่อหน้าพระที่นั่งและต่อหน้าคณะกรรมการฝ่ายสงฆ์ภายใน พระบรมมหาราชวัง ด้วยการจับสลากและเข้าไปแปลด้วยปากเปล่า ทีละรูป ซึ่งเรียกกันจนติดปากเท่าทุกวันนี้ว่า “สมัยแปลด้วยปากเปล่า” จะสอบได้หรือไม่ได้ คณะกรรมการตัดสินให้คะแนนรู้ผลกันในวันนั้น ผู้ที่สอบได้จะได้รับพระราชทานไตรจีวรแพร ซึ่งมีค่ามากในสมัยนั้น นับเป็นเกียรติแก่ผู้ที่สอบได้เป็นอย่างดี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๖๕ เป็นต้นมา ทางคณะกรรมการสงฆ์ได้กำหนดวิธีสอบใหม่ โดยใช้วิธีสอบแบบข้อเขียนแทนการแปล ปากเปล่า และจำแนกออกเป็น ๓ วิชา คือ ๑) วิชาเขียนไทยเป็นมคธ ออกข้อสอบเป็นภาษาไทยล้วนสุดแล้วแต่กรรมการจะกำหนดให้นักเรียนเขียนตอบเป็นภาษามคธ ๒) วิชาแปลไทยเป็นมคธ ข้อสอบแปลจากภาษามคธเป็นภาษาไทย ให้ตอบเป็นภาษามคธ และ ๓) วิชาแปลมคธ เป็นไทย ออกข้อสอบเป็นภาษามคธ ให้ตอบเป็นภาษาไทย และทั้ง ๓ วิชานี้ยังคงใช้อยู่ตลอดมาจนถึงทุกวันนี้^๓

ด้วยเหตุนี้ พระมหากษัตริย์ผู้เป็นศาสนูปถัมภกตั้งแต่โบราณมาจึงทรงทำนุบำรุงสนับสนุนการเล่าเรียนพระปริยัติธรรม และทรงยกย่องพระภิกษุสามเณรที่เรียนรู้พระพุทธวจนะให้มีฐานันดร พระราชทานราชูปการต่าง ๆ มินิตยภัตรเป็นต้น จึงได้ทรงจัดให้มีวิธีการสอบพระปริยัติธรรมเพื่อให้ปรากฏต่อชาวโลกทั่วไปว่า พระภิกษุสามเณรรูปใดมีความรู้มากน้อยแค่ไหนเพียงไร เมื่อปรากฏว่า พระภิกษุสามเณรรูปใดมีความรู้ถึงขั้นที่กำหนดไว้ พระมหากษัตริย์ก็ทรงยกย่องพระภิกษุสามเณรป็นให้เป็น “มหาบาเรียน” ครั้นอายุพรรษาถึงขั้นเถรภูมิ ก็ทรงตั้งให้มีสมณศักดิ์ในสังฆมณฑลตามควรแก่คุณธรรมและความรู้เป็นครู อาจารย์ สั่งสอนพระปริยัติสืบ ๆ กันมาจนปัจจุบันนี้

ถึงแม้ว่าการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน จะได้รับการสนับสนุนทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งคณะสงฆ์ด้วยกันเองก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถจะพัฒนาและขยายการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีให้เฟื่องฟูขึ้นกว่าเดิมได้ เมื่อพิจารณาจากสถิติผลการสอบและจำนวนผู้เข้าสอบในแต่ละปี ปรากฏว่ามีจำนวนนักเรียนลดลงเรื่อย ๆ แต่สำหรับวัดจองคำซึ่งได้เปิดสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๗ กลับประสบผลสำเร็จจนจัดทำลายประวัติศาสตร์การศึกษาของคณะสงฆ์ไทย

^๓ พระมหาบุญชู กิตติโชติโก, เรียนบาลีได้อย่างไร, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อาหารการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๖๑-๖๒.

วัดจองคำ อำเภอเงา จังหวัดลำปาง ซึ่งมีพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระราชปริยัติโยดม (โอภาส โอภาโส) เจ้าอาวาสวัดจองคำ เป็น เจ้าสำนักเรียน นับว่าเป็นวัดเดียวที่มีผลงานโดดเด่นมากที่สุดในภาคเหนือและในประเทศไทย ซึ่งสามารถปฏิบัติภารกิจด้านการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ได้ผลดีประสบความสำเร็จมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับของสังคม โดยมีรางวัลต่าง ๆ เป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จมากมาย เช่น ในปี พ.ศ.๒๕๔๑ ได้รับประกาศนียบัตรการศึกษาพระปริยัติธรรมดีเด่นจากสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก(แพรว) ปี พ.ศ.๒๕๔๑ ได้รับเสนาเสมาธรรมจักร ด้านการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี ปี พ.ศ.๒๕๔๒ ได้รับแต่งตั้งจากแม่กองบาลีสนามหลวง โดยการอนุมัติของมหาเถรสมาคม ให้เป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัดลำปาง แห่งที่ ๑ ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้รับรางวัลเข็มทองคำ มุขนิธิสมาน คุณหญิงเบญจา แสงมะลิ ในฐานะผู้มีผลงานด้านการบริหารการศึกษาดีเด่น สาขาพระสงฆ์ จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี เป็นต้น ซึ่งนับตั้งแต่ปีที่ก่อตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีมา ปรากฏว่ามีพระภิกษุสามเณร สามารถสอบผ่านประโยคต่าง ๆ ได้ในอัตราที่สูงมาก โดยเฉพาะในปี พ.ศ. ๒๕๔๕ มีสามเณรสอบได้เปรียญธรรม ๘ ประโยค ถึง ๗ รูป และประโยคอื่น ๆ อีก จำนวน ๑๐๐ กว่ารูป ไม่เคยมีปรากฏในประวัติศาสตร์ไทยมาก่อนซึ่งแสดงให้เห็นว่าวัดจองคำ ได้จัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ด้านภาษาบาลีประสบผลสำเร็จอย่างแท้จริง

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของวัดจองคำ อำเภอเงา จังหวัดลำปาง เพื่อนำข้อมูล ที่ได้มาปรับใช้ในการกำหนดนโยบายและเสนอแนะหรือเป็นแบบอย่างในการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนอื่น ๆ ต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาปัจจัยที่นำไปสู่ผลสัมฤทธิ์โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจองคำ อำเภอเงา จังหวัดลำปาง

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจองคำ อำเภอเงา จังหวัดลำปาง

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาเนื้อหาที่ครอบคลุมแหล่งข้อมูล และประเด็นหลักดังต่อไปนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

- ศึกษาปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ต่อการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจงคำ อำเภอางาว จังหวัดลำปาง

- ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจงคำ อำเภอางาว จังหวัดลำปาง

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากร

- เจ้าสำนักเรียน ๑ รูป นักเรียนจำนวน ๑๕๒ รูป รวม ๑๕๓ รูป ใช้กลุ่มตัวอย่าง ๑๑๓ รูป พระภิกษุ ๑๒ รูป สามเณร ๑๐๑ รูป

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

- ใช้พื้นที่ภายในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัดลำปาง (แห่งที่ ๑) วัดจงคำ (พระอารามหลวง) อำเภอางาว จ.ลำปาง

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ ได้ทราบปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนการสอน โรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจงคำว่าเป็นอย่างไร

๑.๔.๑ ได้ทราบความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจงคำนั้นเป็นอย่างไร

๑.๕ ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยอาศัยการค้นคว้าเอกสารต่างๆ การออกแบบสอบถามนักเรียน และครู ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องกับการการศึกษาแผนกบาลี ของวัดจงคำ

๑.๖ คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑ **ศึกษา** หมายถึง การแสวงหา,รวบรวมข้อมูล,มาสรุปเป็นงานวิจัยเพื่อเกิดความรู้

๑.๖.๒ **ปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์** หมายถึง ทรัพยากรที่นำไปสู่ความสำเร็จ คือด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป (Context) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านกระบวนการ (Process) ด้านผลผลิต (Product)

๑.๖.๓ **ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน** หมายถึง ผลการเรียนรู้เฉลี่ยสะสมครั้งสุดท้ายของ ป.๖.๑-๕ ในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจองคำ อำเภองาว จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒

๑.๖.๔ **ความพึงพอใจ** หมายถึง ความพึงพอใจของนักเรียนของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของวัดจองคำ อำเภองาว จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒ ด้านปัจจัยการนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ประกอบด้วยด้านสภาพแวดล้อมทั่วไปอาคารสถานที่ด้านบริหารจัดการหลักสูตรเนื้อหา ด้านบุคลากรผู้นำปฏิบัติการสอนของครูด้านการเรียนการสอน

๑.๖.๕ **การเรียน** หมายถึง การเรียนของพระภิกษุ-สามเณร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีวัดจองคำ ปีการศึกษา ๒๕๕๒

๑.๖.๖ **การสอน** หมายถึง การสอนของพระภิกษุ-สามเณร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีวัดจองคำ ปีการศึกษา ๒๕๕๒

๑.๖.๗ **โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี** หมายถึง โรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนภาษาบาลี สำหรับพระภิกษุสามเณร ตามหลักสูตรของคณะสงฆ์ มี ๘ ชั้นคือ ประโยค ๑-๒ ถึงประโยค ๘

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๗.๑ ได้ทราบปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจองคำอำเภองาว จังหวัดลำปาง

๑.๗.๒ ได้ทราบความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจองคำ อำเภองาว จังหวัดลำปาง

๑.๗.๓ ได้ข้อมูลเพื่อนำมาปรับใช้ในการกำหนดนโยบาย และเป็นแบบอย่างในการบริหารจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ของสำนักเรียนของวัดจองคำ และสำนักเรียนอื่นๆ ต่อไป .

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัย เรื่อง ศึกษาปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี: กรณีศึกษาวัดจองคำ อำเภอหาง จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒ ผู้วิจัยได้ศึกษาความเป็นการศึกษา นโยบาย แนวทาง ทฤษฎี ตลอดจนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่นำมาใช้ในครั้งนี ดังต่อไปนี้

- ๒.๑ ความเป็นมาของการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทย
- ๒.๒ การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทย
 - ๒.๒.๑ สมัยสุโขทัย ถึงล้านนาไทย
 - ๒.๒.๒ กรุงศรีอยุธยาและธนบุรี
 - ๒.๒.๓ กรุงรัตนโกสินทร์ (ยุครัชกาลที่๑-๔)
 - ๒.๒.๔ กรุงรัตนโกสินทร์ (ยุครัชกาลที่๕-๘)
 - ๒.๒.๕ กรุงรัตนโกสินทร์ (ยุครัชกาลปัจจุบัน)
- ๒.๓ นโยบายและกฎหมายของรัฐเกี่ยวกับการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี
- ๒.๔ นโยบายและกฎหมายของคณะสงฆ์เกี่ยวกับการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี
- ๒.๕ รูปแบบการสอนของพระพุทธเจ้า
- ๒.๖ การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนตามหลักพุทธศาสนาในประเทศไทย
 - ๒.๖.๑ สิ่งแวดล้อมภายนอก (ปรโตโมหะ^๑) หรือกัลยาณมิตร^๒
 - ๒.๖.๒ สิ่งแวดล้อมภายใน (โยนิโสมนสิการ) การตริตระองโดยอุบายอันแยบคาย
- ๒.๗ เอกสารที่เกี่ยวข้องทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจ
- ๒.๘ วิจัยที่เกี่ยวข้อง

^๑ พระเทพเวที(ประยูรค์ ปยุตฺโต),พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม,พิมพ์ครั้งที่๘, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๘), หน้า ๖๖.

^๒ วิ.จู. (ไทย) ๖/๑๗/๓๔.

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ ความเป็นมาของการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทย

การศึกษาพระภิกษุสามเณรในยุคปัจจุบันมีหลายประเภท แต่การศึกษาที่เป็นระบบของคณะสงฆ์โดยเฉพาะเป็นอิสระจากรัฐ คณะสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการเองได้แก่การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี การศึกษาพระปริยัติธรรมได้วิวัฒนาการมาโดยลำดับตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี การศึกษาของกุลบุตรชาวไทยแต่เดิมอยู่วัด โดยการบวชเป็นสามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมด้านบาลี สมัยกรุงสุโขทัยก็ได้มีผู้ศึกษาด้านพระพุทธศาสนากว้างขวางซึ่งปรากฏในหลักฐานในคัมภีร์ไตรภูมิพระร่วง แสดงว่าการศึกษา

ได้มีความเจริญรุ่งเรืองอย่างยิ่ง สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี แต่ปรากฏว่าไม่มีการสอบหรือเลื่อนขั้นทางวิทยฐานะแต่ประการใด ครั้นถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ได้มีการสอบพระปริยัติธรรมขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยพระเจ้าแผ่นดินทรงอุปถัมภ์บำรุง การศึกษาพระปริยัติธรรมและศาสนาด้วยการอุดหนุน อุปถัมภ์ผู้ศึกษาเล่าเรียนให้มีกำลังใจในการศึกษาเล่าเรียนโดยการยกย่องให้ผู้ศึกษาเล่าเรียนให้มีวิทยฐานะ และมีสมณศักดิ์ เรียกว่า “พระมหา” ขึ้นเป็นครั้งแรก และจัดชั้นเรียนเป็น ๓ ชั้น คือ เปรียญตรี เปรียญโท เปรียญเอก^๓

๒.๒ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทย

การศึกษาของพระภิกษุสงฆ์ในสมัยพุทธกาล มุ่งเน้นในด้านการอบรมจิตใจโดยเฉพาะ แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ถันถุระ การศึกษาเล่าเรียนหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่เป็นภาคทฤษฎี โดยวิธีบอกกล่าว ท่องจำปากต่อปาก ที่เรียกว่า มุขปาฐะ ทั้งที่เป็นการเล่าเรียนสดับรับฟังจากพระพุทธเจ้าโดยตรง และจากพระอรหันตสาวก

๒. วิปัสสนาธุระ คือการศึกษาวิธีฝึกหัดอบรมจิตใจให้สงบ สะอาด ปราศจากกิเลสอาสวะทั้งปวง^๔

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระมหาสาวกซึ่งมีพระมหากัสสปเถระเป็นประธาน ได้ทำการสังคายนาพระธรรมวินัย และรวบรวมคำสั่งสอน เพื่อไม่ให้ประพจน์ไขว้เขวไป

^๓ ชำเรื่อง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๖) หน้า ๑๐๑-๑๐๓.

^๔ พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๗๖.

จากคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ จัดไว้เป็นหมวดหมู่ มี ๓ หมวด รวมเรียกว่า พระไตรปิฎกมี ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์แบ่งได้ดังนี้

๑. หมวดพระสูตร เรียกว่า พระสุตตันตปิฎก มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์
๒. หมวดพระวินัย เรียกว่า พระวินัยปิฎก มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์
๓. หมวดพระอภิธรรม เรียกว่า พระอภิธรรมปิฎก มี ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์^๕

พระสงฆ์สาวกสมัยนั้น ก็ศึกษาท่องจำกันด้วยปาก เป็นคณะๆ คณะละหมวดบ้าง สองหมวดบ้าง จนถึงสังคายนาครั้งที่ ๕ จึงมีการจารึกลงในใบลานไว้เป็นหลักฐาน ด้วยภาษาบาลี หรือภาษามคธ ทั้งนี้ ด้วยเล็งเห็นว่า ในกาลภายหน้าจะไม่มีผู้ทรงจำพระไตรปิฎกได้ทั้งหมด และจากการที่พระไตรปิฎกได้ถูกจารึกไว้ด้วยภาษาบาลีนี้เอง พระสงฆ์สาวกโดยเฉพาะฝ่ายเถรวาท จึงหันมาศึกษาภาษาบาลีให้เป็นความรู้พื้นฐานก่อน จากนั้นจึงศึกษาพระไตรปิฎกต่อไป เพื่อเป็นการรักษาพระธรรมวินัยดั้งเดิมของพระพุทธองค์ ไม่ให้คลาดเคลื่อนหรือวิปลาสไป ต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาได้เจริญแพร่หลายไปยังนานาประเทศ จึงได้มีการคัดลอกพระไตรปิฎกไว้ด้วยภาษาของตน เพื่อจะได้เรียนรู้ได้ง่ายขึ้น และสามารถถ่ายทอดคำสั่งสอนนั้นออกมาอย่างถูกต้องตามพระพุทธประสงค์

การศึกษาพระปริยัติธรรม

การศึกษาพระปริยัติธรรม คือกระบวนการเรียนการสอน การค้นคว้าทำความเข้าใจ และจดจำคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ ซึ่งจารึกเป็นภาษาบาลีเป็นหลักในการศึกษาพระไตรปิฎก โดยที่การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตั้งแต่ประโยค ๑-๒ จนถึงเปรียญธรรม ๕ ประโยค จะเป็นการศึกษาดูด้วยภาษาบาลีทั้งสิ้น

การศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ไทยเรานั้น อาจกล่าวได้ว่ามีมานานนับตั้งแต่ภายหลังการสังคายนาครั้งที่ ๑ ซึ่งพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงจัดส่งพระภิกษุสงฆ์ไปประกาศพระพุทธศาสนาในนานาประเทศ พระโสณะกับพระอุตตระ ได้นำเอาพระพุทธศาสนามาเผยแผ่ยังสุวรรณภูมิ คือประเทศไทย จนกระทั่งมาเจริญรุ่งเรืองขึ้นในสมัยลพบุรี และปรากฏว่ามีพระเถระหลายรูปที่ศึกษาอยู่ในระดับแตกฉาน สามารถแต่งคำรับคำอธิบายธรรมเป็นภาษาบาลีได้อย่างเชี่ยวชาญ โดยการศึกษาพระปริยัติธรรมในประเทศไทยแต่ละสมัยมีดังนี้^๖

^๕ สุชีพ ปุณฺณนาฎภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๑.

^๖ กรมวิชาการ, ประวัติการศึกษาคณะสงฆ์, (กรุงเทพฯ มหานคร: โรงพิมพ์ลาดพร้าว, ๒๕๒๗), หน้า ๕๗ - ๖๐.

๒.๒.๑ สมัยสุโขทัยและล้านนาไทย

การศึกษาพระปริยัติธรรมในสมัยนั้น พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้บริหารและจัดการศึกษา ถือเป็นครูผู้สอนกันเอง สมัยพ่อขุนรามคำแหง การปกครองคณะสงฆ์แบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายคามวาสี และฝ่ายอรัญญวาสี ทรงส่งเสริมให้มีการศึกษาพระพุทธศาสนาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก แม้พระองค์ก็ทรงสั่งสอนประชาชนตามหลักธรรมเช่นกัน

หลักสูตรการศึกษา

การศึกษาสมัยนั้น ยังยึดหลักภาษาบาลี ศึกษาในเชิงหลักภาษาและเนื้อหาธรรมะจากพระไตรปิฎก โดยแบ่งเป็นตอนๆ อันดับแรกศึกษาพระสุตตันตปิฎก เมื่อจบแล้วก็ศึกษาพระวินัยปิฎก และพระอภิธรรมปิฎกตามลำดับ

สถานศึกษา

สถานศึกษาในสมัยสุโขทัยและล้านนาไทย ใช้วัดและวังเป็นศูนย์กลาง นั่นคือวัดเป็นสำนักเรียน ของบรรดาบุตรหลาน ขุนนาง และราษฎรทั่วไป โดยมีพระภิกษุสงฆ์เป็นครูสอน และจัดการศึกษา ส่วนวังเป็นสำนักราชบัณฑิต ซึ่งทำการสอนให้เฉพาะเจ้านาย ข้าราชการ และเป็นที่เรียนธรรมของพระสงฆ์เท่านั้น

การวัดผลการศึกษา

การวัดผลการศึกษาในสมัยสุโขทัยและล้านนาไทยนั้น ยังไม่เด่นชัด เป็นแต่การวัดผลจากความ ทรงจำ และความสามารถของพระภิกษุสงฆ์

๒.๒.๒ สมัยกรุงศรีอยุธยาและธนบุรี

การศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสงฆ์ในยุคนี้ แรก ๆ ถูกปล่อยปละละเลย ต่อมาถึงสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงเห็นพระพุทธศาสนาถูกลดทอนออกอภัย ประชาชนมัวเมาหลงใหลเห็นผิดเป็นชอบ จึงทรงรับบำรุงพระพุทธศาสนา ทรงโปรดจัดการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมขึ้น เหมือนในครั้งกรุงสุโขทัย ให้มีการสอบไล่พระปริยัติธรรม นับว่าเป็นการสอบไล่ที่เกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศไทย ต่อมาจนถึงสมัยกรุงธนบุรี พระเจ้าตากสินมหาราช ทรงใส่พระทัยพัฒนาการพระพุทธศาสนา ทรงรวบรวมอาราธนาพระภิกษุสงฆ์ให้มาอยู่ร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง ทรงแต่งตั้งสมณศักดิ์และสถาปนาพระอารามหลายแห่ง ให้พระภิกษุสงฆ์ศึกษาเล่าเรียนคัมภีร์และวินัยปิฎก พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นอีกวาระหนึ่ง^๖

^๖พระมหาวรญาณ วรบุญ, ประวัติศาสตร์การศึกษาบาลีของคณะสงฆ์ในสยามประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : อารการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๔๗-๔๘.

หลักสูตรการศึกษา

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้ทรงโปรดให้คณะสงฆ์เอภาวาระฐะในการเรียนการสอนอย่างจริงจัง โดยกำหนดหลักสูตร เวลาเรียน การประเมินผล และฐานะของผู้สอบไล่ได้เป็นการแน่นอน ใช้พระไตรปิฎกภาษาบาลีเป็นหลักสูตร โดยแบ่งเป็น ๓ ชั้นเรียน คือ

๑. บาเรียนตรี ต้องแปลภาษาบาลีจบพระสูตร

๒. บาเรียนโท ต้องแปลภาษาบาลีจบพระสูตร และพระวินัย

๓. บาเรียนเอก ต้องแปลภาษาบาลีจบพระสูตร พระวินัย และพระอภิธรรม

ผู้เรียนจบบาเรียน ตรี-โท-เอก เรียกว่า “มหาบาเรียนบาลี” โดยใช้อักษรย่อว่า “บ.บ.”

สถานศึกษา

ในสมัยกรุงศรีอยุธยา การเรียนการสอนพระปริยัติธรรมใช้บริเวณพระบรมมหาราชวังเป็นที่เล่าเรียน ส่วนวัดวาอารามต่าง ๆ เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนส่วนย่อยเท่านั้น ครูผู้สอน ได้แก่พระมหาคษัตริย์บ้าง ราชบัณฑิตบ้าง พระเถระผู้มีความเชี่ยวชาญในพระไตรปิฎกบ้าง

การวัดผลการศึกษา

เริ่มแรกเรียนคัมภีร์มูลกัจจายน์ (หลักของภาษา) ใช้เวลาประมาณ ๒-๓ ปี จึงเรียนแปลพระไตรปิฎกที่จารึกในใบลานเป็นหนังสือแบบเรียน เมื่อมีความรู้ความสามารถในการแปลได้ดีแล้ว ครูบาอาจารย์และเจ้าสำนักเรียนก็จะกราบทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้ทรงทราบ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ประกาศการสอบไล่ความรู้ของพระภิกษุสามเณรขึ้น เรียกว่า “สอบสนามหลวง” หมายถึงการสอบในพระบรมราชูปถัมภ์ ทรงยกย่องผู้สอบได้ให้มีสมณศักดิ์เป็น “มหา” นำหน้าชื่อ แล้วพระราชทานให้เป็นพระราชาคณะ เป็นเกียรติแก่พระพุทธศาสนาสืบไป สถานที่สอบใช้พระบรมมหาราชวังเป็นที่สอบ และใช้ระยะเวลาเรียน ๓ ปี จึงมีการสอบ ๑ ครั้ง

วิธีสอบ

เมื่อพระเจ้าแผ่นดินทรงประกาศให้มีการสอบพระปริยัติธรรมขึ้นแล้ว พระมหาเถระและราชบัณฑิตทั้งหลาย ก็แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้น โดยมีพระเจ้าแผ่นดินเป็นประธาน การสอบแปลผู้สอบต้องจับสลากตามที่คณะกรรมการกำหนดให้ ถ้าจับได้ผูกใดก็แปลผูกนั้น โดยเริ่มจากพระสูตรก่อน ต้องแปลปากเปล่าต่อหน้าคณะกรรมการ ผิดศัพท์หรือประโยคได้เพียง ๓ ครั้ง ถ้ากรรมการทักท้วงเกิน ๓ ครั้ง ถือว่าตก ถ้าแปลได้คล่องเป็นที่พอใจ ไม่มีการทักท้วง ถือว่าสอบได้ในประโยคนั้นๆ เมื่อผ่านพระสูตร ก็ให้เกียรติคุณเป็น “บาเรียนตรี” เรียนพระวินัยปิฎกต่อไปอีก ๓ ปี สอบผ่านก็

เป็น “บาเรียนโท” จากนั้นศึกษาพระอภิธรรมปิฎกอีก ๓ ปี สอบผ่านก็ได้รับยกย่องเป็น “บาเรียนเอก”^๘

๒.๒.๓ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (ยุครัชกาลที่ ๑-๔)

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงฟื้นฟูพระพุทธศาสนาไปพร้อมกับการพัฒนาบ้านเมือง ทรงอาราธนาพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์และราชบัณฑิตเป็นกรรมการชำระพระไตรปิฎก จารึกเป็นอักษรขอมขึ้น ใช้เวลา ๕ เดือนจึงเสร็จสมบูรณ์ ซึ่งถือว่าเป็นการทำสังคายนาครั้งแรกในกรุงรัตนโกสินทร์

หลักสูตรการศึกษา

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ยุคต้น การศึกษาพระปริยัติธรรม หลักสูตรยังใช้พระไตรปิฎกเรียน ๓ ปี จึงมีการสอบ ๑ ครั้ง เหมือนครั้งกรุงศรีอยุธยา ต่อมาในยุครัชกาลที่ ๒ ได้มีการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนขึ้นใหม่ โดยจัดหลักสูตรเป็น ๕ ชั้น ดังนี้

๑. ประโยค ๑-๒-๓ ใช้คัมภีร์อรรถกถาธรรมบทเป็นแบบเรียน (แปลคราวเดียวกัน ๓ ประโยค)
๒. ประโยค ๔ ใช้คัมภีร์มังคลัตถทีปนี ภาคแรก
๓. ประโยค ๕ ใช้คัมภีร์บาลิมุตตกะ
๔. ประโยค ๖ ใช้คัมภีร์มังคลัตถทีปนี ภาค ๒
๕. ประโยค ๗ ใช้คัมภีร์อรรถกถาวิญญัตตปาสาทิกา
๖. ประโยค ๘ ใช้คัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค
๗. ประโยค ๙ ใช้คัมภีร์ฎีกาสารัตถทีปนี (ภายหลังเปลี่ยนเป็นฎีกาอภิธรรมัตถวิภาวินี)

สถานศึกษา

ยุครัชกาลที่ ๑ และที่ ๒ โปรดเกล้าฯ ให้ใช้พระที่นั่งมณเฑียรธรรมในวัด พระศรีรัตนศาสดาราม บางทีก็ใช้บ้านของขุนนางชั้นผู้ใหญ่ เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์และเจ้านาย ส่วนข้าราชการชั้นผู้น้อยให้ไปศึกษาตามวัดต่าง ๆ พอถึงยุครัชกาลที่ ๓ โปรดเกล้าฯ ให้ใช้พระอารามบ้าง ทรงสร้างแก่งบริเวณพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยภายในพระบรมมหาราชวังบ้าง เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียน โปรดให้เลี้ยงเพลพระภิกษุและพระราชทานรางวัลด้วย ภายหลังสถานที่ไม่เพียงพอจึงโปรดให้ใช้พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทเป็นที่เล่าเรียน ต่อมาในยุครัชกาลที่ ๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างแก่งขึ้น ๔ หลัง ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เพื่อใช้เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนเพิ่มเติม

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕ - ๗๑.

การวัดผลการศึกษา

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น การสอบพระปริยัติธรรมยังเหมือนเมื่อปลายกรุงศรีอยุธยา คือ เรียน ๓ ปี มีการสอบ ๑ ครั้ง ต่อมายุครัชกาลที่ ๓ เมื่อนักเรียนคนใดจะสอบ ก็ให้จับสลาก ถูกของไหนก็ให้แปลของนั้น ก่อนแปลกรรมการจะให้เวลาเล็กน้อยให้หายตื่นเต็น จึงเรียกเข้าไปแปลต่อหน้ากรรมการ ต้องแปลครั้งเดียวให้ผ่าน ๓ ประโยค จึงจะเป็น “บาเรียน” ถ้าเพียง ๒ ประโยค ถือว่าตก หรือถ้ากรรมการทักท้วงเกิน ๓ ครั้ง ก็นับว่าตก พระภิกษุสามเณรที่เรียนเก่งก็สามารถแปลสอบตั้งแต่ประโยค ๑-๕รวดเดียวได้

สถานที่และเวลาในการสอบ

การสอบพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณร นับเป็นราชการแผ่นดินประเภทหนึ่ง เพราะอยู่ในพระราชกรณียกิจของพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นศาสนูปถัมภก ดังนั้น ส่วนใหญ่จึงใช้สถานที่สอบในพระบรมมหาราชวังเป็นหลัก การสอบสมัยนั้น เริ่มเวลาประมาณ ๑๕.๐๐ น. ทุกวัน เว้นวันโกนและวันพระ เวลาในการสอบนั้น ไม่มีกำหนด แล้วแต่ผู้เข้าสอบแปลได้เร็วหรือช้า แต่โดยปกติให้เลิกเวลาประมาณ ๑๕.๐๐ น. หรือ ๒๐.๐๐ น. การสอบแต่ละครั้งตั้งแต่เริ่มต้นจนเสร็จสิ้น ใช้เวลาประมาณ ๒ - ๓ เดือน^๕

๒.๒.๔ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (ยุครัชกาลที่ ๕-๘)

ในยุครัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าการศึกษามีสิ่งสำคัญ จึงทรงสนับสนุนการศึกษาทั่วไป สำหรับพระภิกษุสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียนทั้งด้านพระปริยัติธรรมและวิชาการสมัยใหม่ควบคู่กันไป ได้ทรงตั้งสถาบันการศึกษาชั้นสูงทางคณะสงฆ์ขึ้น ๒ แห่ง คือ ทรงสถาปนามหาธาตุวิทยาลัยขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ ที่วัดมหาธาตุ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๑๕ จึงทรงพระราชทานนามใหม่ว่า มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และใน พ.ศ. ๒๔๑๖ ก็โปรดให้เปิดขึ้นอีกที่ วัดบวรนิเวศวิหาร และได้ทรงพระทานนามว่า มหามกุฏราชวิทยาลัย อย่างไรก็ตาม มหาวิทยาลัยทั้ง ๒ แห่งนี้ ก็ยังไม่พร้อมที่จะดำเนินการในรัชกาลนี้

มาถึงยุครัชกาลที่ ๖ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเป็นผู้อำนวยการศึกษาของคณะสงฆ์ ได้ร่วมมือกับพระเถระในยุคนั้น (พ.ศ. ๒๔๕๔) จัดให้มีการศึกษาพระธรรมวินัยในแบบภาษาไทย โดยคัดเลือกหัวข้อธรรมวินัยในพระไตรปิฎก จัดเป็นหมวดหมู่เป็นชั้น ๆ ตามความยากง่าย ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้บวชเข้ามาใหม่เรียนได้ง่ายขึ้น โดยแบ่งเป็น ๓ ชั้นเรียน คือ ชั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก ผู้ที่เรียนจึงได้ชื่อว่า นักธรรม พระเณรที่สอบได้ ก็เรียกกันว่า “พระนักธรรม” หลักสูตรนี้ต่อมาอนุญาตให้ชาวบ้านเข้าสอบด้วยเรียกว่า “ธรรมศึกษา” สำหรับผู้ที่สอบบาลีได้เป็น

^๕ พระธรรมปัญญาภรณ์ (สุชาติ ฐมฺมรตโน) และคณะ, การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี, (กรุงเทพมหานคร: อารการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๔๑-๕๔.

เปรียญ และสอบนักธรรมได้อีก เรียกว่า “เปรียญธรรม” ใช้อักษรย่อว่า “ป.ธ.” อนึ่ง ผู้ที่จะสอบบาลีนั้นจะต้องสอบนักธรรมให้ได้ก่อน ถ้าสอบนักธรรมตกบาลีก็โมฆะ คือนักธรรมตรี มีสิทธิสอบได้แค่ ประโยค ๑-๒-๓ นักธรรมโทมีสิทธิสอบประโยค ๔-๕-๖ ส่วนนักธรรมเอก มีสิทธิสอบประโยค ๗-๘-๙

สถานศึกษา

เดิมที่ใช้บริเวณวิหารคตรอบพระอุโบสถและตามพระอารามต่าง ๆ เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียน ต่อมาเมื่อสร้างมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง ๒ สงฆ์แห่งขึ้นแล้ว จึงใช้เป็นสถานที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสงฆ์

การวัดผลการศึกษา

ยุคแรกการสอบพระปริยัติธรรมใช้เวลาศึกษา ๓ ปี สอบ ๑ ครั้ง ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๓๖ จึงได้กำหนดให้สอบปีละ ๑ ครั้ง ตลอดมา วิธีสอบพระปริยัติธรรมในสมัยรัชกาลที่ ๕ ยังคงใช้สอบแบบเดิม คือสอบด้วยปาก ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้เปลี่ยนแปลงมาสอบด้วยวิธีเขียนเฉพาะประโยค ๑ และประโยค ๒ ส่วนตั้งแต่ประโยค ๓ ขึ้นไป สอบแปลด้วยปากตามแบบเดิม ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๙ จึงได้ยกเลิกการสอบแปลด้วยปาก เปลี่ยนมาสอบโดยวิธีเขียนทุกประโยค

อนึ่ง การสอบนั้น ตามประเพณีเดิมไม่ได้กำหนดด้วยนาฬิกา แต่ใช้เทียนเป็นสัญญาณกำหนด คือเมื่อเริ่มแปลเวลาประมาณ ๑๕.๐๐ น. ไปจนกระทั่งค่ำ แล้วจุดเทียนตั้งไว้จนกว่าเทียนจะหมดก็เป็นอันเลิกสอบในวันนั้น ถ้ายังแปลค้างอยู่ก็เป็นอันตกหมด ต่อมาจึงยกเลิกการใช้เทียนเป็นสัญญาณ ให้ใช้นาฬิกาแทน และกำหนดให้นักเรียนชั้นที่แปลธรรมบทรูปละ ๖๐ นาที ให้แปลหนังสือ ๑ ใบลานซึ่งจารึกด้วยอักษรขอมเป็นภาษาไทย ซึ่งมีประมาณ ๓๐ บรรทัด ภายหลังเห็นว่ายากไป ไม่ทันเวลา จึงลดลงเหลือ ๒๐ บรรทัด ประโยคสูง ๕๐ นาที บางที่ถ้าประโยคยากก็เพิ่มให้อีก ๓๐ นาที เป็นกรณีพิเศษก็มี^{๑๑}

๒.๒.๕ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (ยุครัชกาลปัจจุบัน)

ปัจจุบันการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี มีแม่กองบาลีสนามหลวงเป็นผู้รับผิดชอบแบ่งเป็น ๕ ชั้น เหมือนอย่างสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ต่างกันแต่เพียงหนังสือประเภทการเรียนการสอนเท่านั้น และจะถือว่าเป็น “เปรียญธรรม” ได้ ก็ตั้งแต่เปรียญธรรม ๓ ประโยคถึง ๕ ประโยค และผู้ที่สอบได้ ถ้าเป็นพระก็ได้เป็น “มหา” ให้เรียกคำว่า “พระมหา” นำหน้าชื่อ

^{๑๑} พระธรรมปัญญาภรณ์ (สุชาติ ฐมฺมรตโน) และคณะ, การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี, หน้า ๕๘-๘๓.

การศึกษาทั้ง ๕ ชั้นนี้ จัดรวมเป็น ๓ ชั้น ได้อย่างเดิมโดยจัดเป็น ดังนี้

๑. ประโยค ป.ธ.๓ เป็นเปรียญตรี
๒. ประโยค ป.ธ.๔-๕-๖ เป็นเปรียญโท
๓. ประโยค ป.ธ.๗-๘-๙ เป็นเปรียญเอก^{๑๑}

๒.๓ นโยบายของรัฐและกฎหมายของรัฐเกี่ยวกับการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี

มาตรา ๔๓ วรรคแรก แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ กล่าวไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย”^{๑๒}

มาตรา ๕๐ วรรคแรก แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ กล่าวไว้ว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิเสรีภาพในการประกอบกิจการหรือประกอบอาชีพและการแข่งขัน โดยเสรีอย่างเป็นธรรม”

มาตรา ๑๐ วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ กล่าวไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกัน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า สิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย”^{๑๓}

มาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ กล่าวไว้ว่า “นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้บุคคล ครอบครัวยุ องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นมีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง”

มาตรา ๑๔ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ กล่าวไว้ว่า บุคคล ครอบครัวยุ ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ซึ่งสนับสนุนหรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ตามสมควรแก่กรณี ดังต่อไปนี้..(๒)เงินอุดหนุนจากรัฐ สำหรับการจัดการศึกษาการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กฎหมายกำหนด^{๑๔}

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๕-๘๖.

^{๑๒} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา,๒๕๔๐),หน้า ๑๓.

^{๑๓} พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒,(กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์การศาสนา ,๒๕๔๐),หน้า ๔.

^{๑๔} พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒,หน้า ๕.

มาตรา ๔๗ วรรคแรก แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ กล่าวว่าไว้ว่า “ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วย ระบบการประกันคุณภาพภายใน และระบบการประกันคุณภาพภายนอก”

มาตรา ๔๘ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ กล่าวว่าไว้ว่า ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษา จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก

มาตรา ๕ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ(ฉบับที่๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ กล่าวว่าไว้ว่า กระทรวงมีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและกำกับดูแลการศึกษาทุกระดับและทุกประเภท กำหนดนโยบาย แผน และมาตรฐานการศึกษา สนับสนุนทรัพยากรเพื่อการศึกษา ส่งเสริมและประสานงานการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและการกีฬา เพื่อการศึกษารวมทั้งการติดตามตรวจสอบและประเมินผลการจัดการศึกษาและราชการอื่นตามที่มีกฎหมายกำหนด ให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของกระทรวงหรือส่วนราชการที่สังกัดกระทรวง^{๙๕}

มาตรา ๖ วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ(ฉบับที่๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ กล่าวว่าไว้ว่า “การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษาโดยคำนึงถึงปริมาณสถานศึกษา จำนวนประชากร วัฒนธรรม และความเหมาะสมด้านอื่นด้วย เว้นแต่การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการอาชีวศึกษา” และวรรค สิบเอ็ด กล่าวว่าไว้ว่า “ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญา และสถานศึกษาอาชีวศึกษาของแต่ละสถานศึกษาเพื่อทำหน้าที่กำกับ และส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษาประกอบด้วย ผู้แทน ผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กร ชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์ และหรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในพื้นที่และผู้ทรงคุณวุฒิ^{๙๖}

ประกาศกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๔๘ มีข้อความที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

ข้อ๑(๒) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ที่ได้จัดให้แก่พระภิกษุและสามเณร ซึ่งมีพื้นความรู้ไม่ต่ำกว่าระดับประถมศึกษาปีที่หกหรือ

^{๙๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒.

^{๙๖} อ้างแล้ว.

เทียบเท่า และได้ศึกษาวิชาสามัญเพิ่มตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด โดยคำแนะนำของมหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่แบ่งเป็นระดับดังต่อไปนี้ (ก)การศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกธรรม เป็นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ข)การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีชั้นเปรียญธรรม ๓ ประโยคเป็นการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ข้อ ๔ ให้โรงเรียนสำนักศาสนศึกษาและสำนักเรียนได้รับการสนับสนุนในด้านวิชาการและเงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษา ข้อ ๕ ให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่โรงเรียนสำนักศาสนศึกษา หรือสำนักเรียนตั้งอยู่ในเขตพื้นที่การศึกษาที่โรงเรียน สำนักศาสนศึกษา หรือสำนักเรียนตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ ส่งเสริม สนับสนุน และให้ข้อเสนอแนะการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พระปริยัติธรรมแผนกธรรมและพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ข้อ ๖ ให้มีคณะกรรมการโรงเรียน คณะกรรมการสำนักศาสนศึกษา และคณะกรรมการสำนักเรียน แล้วแต่กรณีให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและมหาเถรสมาคม รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนระบบประกันคุณภาพภายใน เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา องค์กรประกอบ จำนวน คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการได้มา วาระการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากคณะกรรมการสำนักศาสนศึกษา และคณะกรรมการสำนักเรียน ให้เป็นไปตามระเบียบที่มหาเถรสมาคมกำหนด^{๑๗}

ข้อ ๒ (๗) แห่งกฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้กล่าวถึงอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาไว้ว่า “ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม”

ข้อ ๔ ก.(๒) แห่งกฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕ กล่าวถึงอำนาจหน้าที่ของกองพุทธศาสนศึกษาไว้ดังนี้

(ก) ประสานและดำเนินการเกี่ยวกับควบคุมดูแล จัดการศึกษาวิชาการพระพุทธศาสนา การจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา และรับผิดชอบงานการศึกษาของคณะสงฆ์ การศึกษาสงเคราะห์ และการศึกษาอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการศาสนา (ข) ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดทำสื่อการเรียนการสอนด้านศาสนา วิเคราะห์ทางวิชาการต่างๆเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เป็นแหล่งความรู้ที่เป็นระบบและอ้างอิงได้ (ค) สนับสนุนการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาทุกระดับ รวมทั้งการนิเทศ ติดตามและประเมินผลการศึกษาทุกประเภท (ง) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

^{๑๗} กระทรวงศึกษาธิการ, กฎกระทรวง ว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๔๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา พ.ศ. ๒๕๔๘), หน้า ๑ - ๒

ข้อ ๔ ข. แห่งกฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕ กล่าวถึงอำนาจหน้าที่ของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดไว้ดังนี้

(ก) ศึกษา วิเคราะห์ และรายงานข้อมูลสารสนเทศด้านพระพุทธศาสนาเพื่อกำหนดนโยบายในระดับจังหวัดรวมทั้งเสนอแนะแนวทางแก้ไข (ข) ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามนโยบาย แผนงาน โครงการของหน่วยงาน ในความดูแลของสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด รวมทั้งรายงานผลการดำเนินงานปัญหาและอุปสรรคให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ (ค) ส่งเสริม ดูแล รักษา และทำนุบำรุงศาสนสถานและศาสนวัตถุทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งดูแล รักษาและจัดการวัดร้างและศาสนสมบัติกลางในจังหวัด (ง) ส่งเสริมและสนับสนุนให้วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และแหล่งภูมิปัญญาของชุมชน รวมทั้งส่งเสริมให้มีศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของจังหวัด (จ) ส่งเสริม สนับสนุน และการประสานงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและด้านพุทธศาสนศึกษาในสังกัดภายในจังหวัดให้ผู้เรียนมีความรู้คุณธรรมและพัฒนาบุคลากรทางพระพุทธศาสนา (ฉ) รับสนองงาน ประสานงาน และสนับสนุนกิจการและการบริหาร การปกครองคณะสงฆ์ ตลอดจนการดำเนินการตามนโยบาย และมาตรการในการคุ้มครองพระพุทธศาสนา (ช) ส่งเสริมและประสานการดำเนินงานในการปฏิบัติศาสนพิธี และกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา (ซ) ปฏิบัติงานตามกฎหมายในความรับผิดชอบของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติซึ่งกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของผู้ว่าราชการจังหวัดหรือตามที่ได้รับมอบหมาย (ฌ) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย^{๑๔}

มาตรา ๔๒ แห่งพระราชกฤษฎีกา แก้ไขบทบัญญัติให้สอดคล้องกับการโอนอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ มีข้อความว่า ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ ให้แก้ไขคำว่า

“กระทรวงศึกษาธิการ” และ “กรมการศาสนา” เป็น “สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ” คำว่า “รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ” เป็น “นายกรัฐมนตรี” และคำว่า “อธิบดีกรมการศาสนา” เป็น “ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ”^{๑๕}

๒.๔ นโยบายและกฎหมายของคณะสงฆ์เกี่ยวกับการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และแผนกบาลี

มาตรา ๑๕ ทรี (๓) แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาไว้ว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์”^{๑๖}

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๕.

^{๑๕} พระราชกฤษฎีกาแก้ไขบทบัญญัติให้สอดคล้องกับการโอนอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕. หน้า ๑.

ข้อ๗(๒) แห่งกฎหมายตราสามดวง ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ.๒๕๔๑)ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์กล่าวถึงอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาไว้ว่า “ควบคุมและส่งเสริมรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี”^{๒๐}

ข้อ๑๐(๒)แห่งกฎหมายตราสามดวง ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑)ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์กล่าวถึงอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะภาคที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาไว้ว่า “ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี”^{๒๑}

ข้อ ๑๔(๒)แห่งกฎหมายตราสามดวง ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ กล่าวถึงอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาไว้ว่า “ควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม กรมศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ให้ดำเนินไปด้วยดี”^{๒๒}

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้กำหนดหน้าที่และอำนาจหน้าที่เจ้าอาวาสไว้ดังต่อไปนี้ มาตรา ๒๗ เจ้าอาวาสมีหน้าที่ดังนี้

(๑)บำรุงรักษาวัด จัดกิจกรรมและศาสนาสมบัติให้เป็นไปด้วยดี (๒)ปกครองและสอดส่องให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่อยู่หรือพำนักอาศัยอยู่ในวัดนั้นปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎหมายตราสามดวง ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม (๓)เป็นธุระในการจัดการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัย แก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ (๔)ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล มาตรา ๓๘ เจ้าอาวาสมีอำนาจดังนี้

(๑)ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตของเจ้าอาวาสเข้าไปอยู่อาศัยในวัด (๒)สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งไม่อยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสออกไปเสียจากวัด (๓) สั่งให้บรรพชิตและคฤหัสถ์ที่มีอยู่หรือพำนักอาศัยในวัด ทำงานภายในวัดหรือให้ทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ ในเมื่อ

^{๒๐} พระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๕), หน้า ๗.

^{๒๑} กฎหมายตราสามดวง ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๑.

^{๒๒} กฎหมายตราสามดวง ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์, หน้า ๔.

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔.

บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ในวัดนั้นประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสซึ่งได้สั่งชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบหรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม^{๒๔}

หมวดที่ ๒ แห่งระเบียบกรรมการศาสนา ว่าด้วยการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรมบาลี พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้กล่าวถึงการบริหารไว้ดังต่อไปนี้

ข้อ๑๓ ให้มีคณะกรรมการกลาง ประกอบด้วย ผู้แทนแม่กองธรรมสนามหลวง ผู้แทนแม่กองบาลีสนามหลวงเป็นที่ปรึกษา อธิการบดีกรรมการศาสนาเป็นประธาน ผู้อำนวยการกองศาสนศึกษาเป็นรองประธาน ผู้อำนวยการสำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม ผู้อำนวยการกองพุทธศาสนสถาน ผู้อำนวยการกองแผนงาน หัวหน้าฝ่ายวิชาการ หัวหน้าฝ่ายนโยบายและแผนเป็นกรรมการ หัวหน้าฝ่ายบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์ เป็นกรรมการและเลขานุการ

ข้อ๑๔ ให้มีคณะกรรมการกลางมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ ๑๔.๑ พิจารณากำหนดนโยบาย ๑๔.๒ พิจารณากำหนดหลักเกณฑ์การจัดสรรเงินอุดหนุน ๑๔.๓ ดูแลตรวจสอบและให้คำแนะนำส่งเสริมการจัดการศึกษา ๑๔.๔ แต่งตั้งคณะอนุกรรมการปฏิบัติหน้าที่ตามที่คณะกรรมการกลางมอบหมาย

ข้อ ๑๕ ให้มีคณะกรรมการจังหวัด ประกอบด้วย เจ้าคณะจังหวัดเจ้าสังกัด เป็นประธาน ศึกษาธิการจังหวัดเป็นรองประธาน เจ้าคณะอำเภอและศึกษาธิการอำเภอทุกอำเภอ หัวหน้าศูนย์ครูพระปริยัตินิตเทศเป็นกรรมการ เลขานุการเจ้าคณะจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ หัวหน้าฝ่ายส่งเสริมการศาสนาและวัฒนธรรมเป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ข้อ ๑๖ คณะกรรมการจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ ๑๖.๑ พิจารณาจัดสรรเงินอุดหนุน ๑๖.๒ พิจารณาวินิจฉัยคำร้องทุกข์ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติตามระเบียบนี้ ๑๖.๓ ดูแลตรวจสอบและให้คำแนะนำส่งเสริมการศึกษา^{๒๕}

คำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ.๒๕๒๘ มีข้อสำคัญที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการจัดการศึกษาดังต่อไปนี้

ข้อ๔ พระภิกษุมีพรรษายังไม่ถึง๕และสามเณรรูปใด ที่ยังไม่มีวิทฐานะเป็นนักรธรรมชั้นใดชั้นหนึ่ง ให้เจ้าอาวาสกวาดขันให้เรียนพระธรรมวินัย หรือเข้ารับการอบรมพระธรรมวินัยทุกรูป ถ้าภิกษุสามเณรรูปใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตาม ชื่อว่าไม่ตั้งอยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสหรือประพฤติผิดคำสั่งเจ้าอาวาสมีความผิดตามมาตรา ๓๘ แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ หนึ่ง ถ้าเจ้าอาวาสรูปใดไม่กวาดขันภิกษุสามเณรในวัดของตน ย่อมมีความผิดฐานละเลยต่อหน้าที่

^{๒๔} พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่๒) (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา ๒๕๓๕), หน้า๑๕.

^{๒๕} ระเบียบกรรมการศาสนา , ว่าด้วยการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลี พ.ศ. ๒๕๓๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา๒๕๓๗), หน้า ๕.

ข้อ๕ ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสและเจ้าคณะสังฆัตถุระดับจนถึงระดับจังหวัดร่วมกันจัดการโดยความอำนวยความสะดวกของเจ้าคณะภาคเจ้าสังฆัตถุ จัดให้มีการเล่าเรียนหรือการอบรมพระธรรมวินัยในเขตตำบลทางปกครองคณะสงฆ์นั้นๆในรูปแบบ ดังนี้ ก. วัดใดในเขตตำบลนั้นพอจะจัดตั้งเป็นโรงเรียนนักรธรรมได้ ก็ให้จัดขึ้นและให้ภิกษุสามเณรในวัดอื่นมาร่วมเรียนด้วย ข. ถ้าภิกษุสามเณรในเขตตำบลนั้นไม่สามารถจะมาร่วมเรียนได้ เพราะมีเหตุขัดข้องหลายประการก็ดี วัดแต่ละวัดในเขตตำบลนั้นไม่อาจตั้งโรงเรียนนักรธรรมได้ก็ดี ต้องจัดให้มีการอบรมพระธรรมวินัยอนุโลมตามหลักสูตรนักรธรรมชั้นตรี

ข้อ๖ การอบรมพระธรรมวินัยตามที่กล่าวไว้ในข้อ๕ข. ให้ดำเนินการดังนี้ ก. วัดใดอันท่านเจ้าอาวาสให้ความรับรองว่าจะให้มีการอบรมพระธรรมวินัยแก่พระภิกษุสามเณรในเขตเจ้าพรรษา โดยเจ้าอาวาสจะเป็นผู้อบรมเอง หรือจะมอบหมายให้ภิกษุอื่นอบรมแทน ให้ถือว่าวัดนั้นมี การอบรมพระธรรมวินัยแล้ว หากภิกษุสามเณรในวัดอื่นจะมาร่วมรับการอบรมด้วยก็ได้โดยความเห็นชอบของเจ้าอาวาสวัดนั้น ข. ในเขตตำบลทางปกครองคณะสงฆ์ใดไม่อาจตั้งโรงเรียนนักรธรรม หรือจัดให้มีการอบรมเฉพาะวัดได้ให้เจ้าอาวาสวัดในเขตตำบลนั้นพร้อมด้วยเจ้าคณะเจ้าสังฆัตถุถึงระดับจังหวัด จัดให้มีการอบรมพระธรรมวินัยเฉพาะกิจขึ้นในเขตเจ้าพรรษา โดยจัดรวมภิกษุสามเณรในวัดนั้นๆ ให้เข้ารับการอบรมร่วมกัน ณ วัดใดวัดหนึ่งที่สมควร และต้องมีจำนวนรวมกันแล้วไม่ต่ำกว่า ๑๕ รูป ในการอบรมนั้น ให้อบรมในวันโกนวันพระ หรือวันธรรมสวนะเว้นวันปาฏิโมกข์ วันละ ๓ ชั่วโมง ให้เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล และเจ้าคณะอำเภอร่วมกันจัดให้มีผู้ให้การอบรมพระธรรมวินัยอนุโลม ตามหลักสูตรนักรธรรมชั้นตรี

๒.๕ รูปแบบการสอนของพระพุทธเจ้า

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงเผยแผ่ พระธรรมคำสั่งสอนที่พระองค์ได้ตรัสรู้แจ้งด้วยพระองค์เองแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่าวิธีการเผยแผ่ธรรมของพระองค์นั้นสามารถเอาชนะความขัดแย้งของสังคมและความเชื่อในอินเดียโบราณซึ่งมีการแบ่งชั้นวรรณะได้ พระองค์ทรงมีความกล้าในการเสนอสังฆธรรมที่พระองค์ได้ทรงค้นพบ ทรงสามารถเลือกใช้วิธีสอนให้เหมาะกับบุคคลและชุมชน ทรงมีพระลักษณะที่น่าเลื่อมใสศรัทธา และการสอนของพระองค์นั้นเน้นการคิดใคร่ครวญไตร่ตรอง ด้วยเหตุผล แล้วฝึกปฏิบัติให้เห็นจริงด้วยตนเอง ดังที่พระธรรมวราลังการ(วัดโสมนัสวิหาร) ได้กล่าวถึงวิธีสอนของพระพุทธเจ้าในแง่ของการฝึกว่า พระพุทธเจ้าทรงมีวิธีการที่ควรฝึกโดยใช้พระญาณ คือ เจโตปริยญาณ (รู้จักกำหนดใจผู้อื่น) นานาวิมุตติญาณ(กำหนดรู้อัธยาศัยของคนและสัตว์ทั้งหลายอันต่างกัน)เมื่อรู้จักแล้วจึงแสดงธรรมแก่ผู้นั้น การฝึกของพระองค์จึงไม่มีการฝึกของผู้อื่นใดจะยิ่งไปกว่า เนื่องด้วยมีความถูกต้องเหมาะสมกับอุปนิสัย จิตใจ และความสามารถของคนทุกชั้นวัย

สมณ อมรวิวัฒน์ อธิบายไว้ว่าพระพุทธเจ้าทรงมีวิธีสอนอันชาญฉลาด เมื่อพระองค์แสดงพระธรรมเทศนาจบลงผู้ฟังจะสรรเสริญเสมอว่า “แจ่มแจ้งจริง พระองค์ผู้เจริญ แจ่มแจ้งจริง พระธรรมเทศนาของพระองค์เหมือน หางของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง ส่องประทีปในที่มืด ให้คนมีจักษุได้เห็นรูป”^{๒๖} พระพุทธเจ้าทรงมีจุดมุ่งหมายในการสอน ๓ อย่าง คือ (๑)ทรงสอนให้ผู้ฟังรู้จริง เห็นแจ้งในสิ่งที่ควรรู้ ควรเห็น (๒)เพื่อให้ผู้ฟังจริงตามแล้วเห็นจริงได้ ทรงแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลให้ผู้ฟังไตร่ตรองและเห็นได้ด้วยตนเอง (๓)เพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติ ทรงแสดงธรรมมีคุณเป็นอัครรรย์สามารถทำให้ผู้ปฏิบัติตาม ได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติ เพื่อการสอนให้การจัดการเรียนบรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ พระพุทธองค์ต้องทำตนเป็นกัลยาณมิตร คือเป็นเพื่อนที่ดี เป็นพี่เลี้ยงที่ดี และทำพระองค์เป็นแบบอย่างให้เห็นโดยให้ความเมตตาแก่ผู้เรียนทุกคน ให้การอบรมสั่งสอนศิษย์ด้วยความตั้งใจ มีจิตใจหนักแน่น อดทนต่อคำตำหนิ ฝึกฝนอบรมตนเองให้ชำนาญทั้งทฤษฎีและปฏิบัติเพื่อถ่ายทอดความรู้ที่ถูกต้องให้แก่ศิษย์ เปิดโอกาสให้ศิษย์ซักถามโต้เถียงได้ สอนสิ่งที่ยากให้ง่ายต่อการเข้าใจ สอนจากง่ายไปหายาก ด้วยกระบวนการสอนที่หลากหลายเหมาะสมกับศิษย์เป็นรายบุคคล หรือเหมาะสมทั้งหมดคณะตามพื้นฐานเดิมของศิษย์ที่สอน ก่อนที่จะดำเนินการสอนพระพุทธองค์ทรงวิเคราะห์ให้ผู้เรียน โดยทรงพิจารณาจรรู้จิตภูมิปัญญาและภูมิหลังของผู้เรียนกล่าวว่าพระพุทธเจ้าทรงศึกษาบุคคลที่จะสอนให้ดีกว่า และเลือกธรรมที่จะสอนให้เหมาะสมกับบุคคล ทรงคำนึงถึงความแตกต่างแห่งอุปนิสัยสมบัติ(Back Ground) โดยทรงใช้หลักจิตวิทยา (Psychology) ตรวจสอบอุปนิสัยของผู้ที่จะรับการสอน โดยทรงพิจารณาจาก(๑)ไอคิว(IQ)คือสติปัญญาของคนนั้นๆว่าอยู่ในระดับใด (๒)ทัศนคติ (Attitude)คือคนนั้นมีความรู้สึกนึกคิดต่อสิ่งต่างๆอย่างไร(๓)ความถนัด(Aptitude)คือรู้ว่าคนนั้นมีความถนัดด้านใด อาชีพอะไร(๔)ความสนใจของแต่ละคน(Interest) นอกจากนี้ทรงคำนึงถึงองค์ประกอบอื่นๆ เช่น จริต๖(ความโน้มเอียงของความคิด)คือ ราคจริตความรักสวยรักงาม โทสจริตความขี้โกรธ โมโหแรง โมหจริต ความมมงาย วิตกจริต คิดมาก พุทธิจริตความมีเหตุผล ศรัทธาจริตความเชื่อง่าย ทรงสอนให้เหมาะสมกับจิตนั้นๆและที่สำคัญพระพุทธองค์จำแนกบุคคลตามระดับสติปัญญาเป็น ๔ พวก คือ (๑)อุคฺขมตฺตณฺญุ ระดับอัจฉริยะ เทียบกับการวัดปัญญาแบบตะวันตกในปัจจุบันซึ่งมีไอคิว ๑๓๐ขึ้นไป (๒)วิปจิตฺตณฺญุ ระดับพรสวรรค์ เทียบได้กับกลุ่มไอคิว ๑๒๐-๑๓๐ (๓)เนยฺโย^{๒๗} ระดับคนธรรมดา เทียบได้กับกลุ่มไอคิว ๘๐-๑๑๐ (๔)ปทปรโม ระดับปัญญาไม่ค่อยสมบูรณ์เทียบได้กับกลุ่มไอคิวต่ำกว่า ๘๐ หลังจากพระองค์ได้วิเคราะห์ผู้เรียน

^{๒๖} ส.ส.(ไทย) ๑๕/๑๘๓/๑๒๖.

^{๒๗} พระเทพเวที(ประยุทธ์ ปยุตฺโต),พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม,พิมพ์ครั้งที่๘, (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๘), หน้า ๑๔๓.

แล้วว่าภูมิหลังเป็นอย่างไร มีสติปัญญาระดับใด มีความพร้อมทางอารมณ์หรือไม่ พระพุทธองค์ก็จะใช้วิธีการสอนที่แตกต่างกันไปและวิธีสอนที่พระพุทธองค์ใช้มีอีกมากมาย พอสรุปได้ดังนี้

- (๑) ทรงสอนโดยวิธีอุปมา(illustrative approaches) คือการสอนโดยใช้นิทานจากชีวิตจริงพร้อมกันนั้นก็ปรับภาษาให้สละสลวย น่าสนใจ นิทานชาดกต่างๆ ไม่ใช่เรื่องจริงเป็นเพียงอุปกรณ์การสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้น วิธีการเช่นนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าบุคลาธิษฐาน(Personification)แต่ด้วยวิธีการสอนนี้ คนฉลาดเท่านั้นที่จะใช้ได้ผล เพราะคนที่เก่งจริงๆ เท่านั้นที่จะผูกแต่งนิทานขึ้นมาให้เข้ากับเหตุในขณะนั้นๆ ได้โดยไม่ต้องคิดไว้ล่วงหน้า
- (๒) สอนโดยวิธีวิเคราะห์(Analytical approaches)เรียกตามศัพท์ว่า วิทัชชาที่นั่นเอง ในการตอบคำถามใดพระองค์ทรงจำแนกแยกแยะก่อน ไม่ทรงตอบอย่างรวบรัด โดยที่ยังไม่ได้วิเคราะห์ปัญหาเช่นถามว่า พระกับชาวบ้านผู้ใดสามารถบรรลุธรรมชั้นสูงได้ ก็ทรงตอบแยกแยะรายละเอียดเป็นส่วนพระ และส่วนชาวบ้าน ซึ่งขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยหลายประการจะตัดสินว่าใครสูงกว่าใครยังไม่ได้ ต้องแล้วแต่อุปนิสัยภูมิธรรมของแต่ละฝ่าย โดยพิจารณาองค์ประกอบสำคัญ ๔ ประการ ที่เป็นปัจจัยในการวิเคราะห์สิ่งต่างๆ ให้ถูกต้องคือ (๑)อัตตะ^{๒๘} รู้ความหมายของสิ่งที่กำลังพูดว่าหมายถึงอะไร (๒)ธัมมะ มีเหตุผลอ้างอิง มีหลักฐาน (๓)นิรุตติ^{๒๙} มีความเชี่ยวชาญทางภาษา (๔)ปฎิภาณ มีความคล่องตัวทางสติปัญญา
- (๓) สอนโดยวิธีทดลอง (Experimental approaches) หลักการนี้คือการสอนให้ลงมือทดลองอย่างที่ตรัสว่า เอหิปสุสิโก^{๓๐} คือให้เข้ามาดูให้เข้ามาทดลองดู แล้วจะรู้ว่าสิ่งนั้นๆ เป็นอย่างไร ประการที่สอง คือหลัก กาลามสูตร^{๓๑} คือให้พิจารณาโดยการประพจน์ปฏิบัติก่อน แล้วค่อยเชื่อถือ ประการที่สามคือ หลักพระสัทธรรม๑คือ ปริยัติหมายถึงเรียนภาคทฤษฎีปฏิบัติหมายถึงการทดลองและปฏิเวธหมายถึงผลที่เกิดจากการปฏิบัติทดลอง^{๓๒} ในเมื่อพระพุทธองค์ได้เลือกวิธีสอนให้เหมาะสมกับบุคคลแล้ว ก็จะดำเนินการสอนลำดับของการสอนคือ ๑)เสนอหลักการ๒)ชักใช้ไล่เลียงให้เห็นประจักษ์ ๓) สรุปใจความสำคัญ ๔)ทรงทำนามธรรมให้เป็นรูปธรรมด้วยวิธีการต่อไปคือ ๔.๑ อุปมาอุปไมย ๔.๒ ใช้นิทานประกอบ ๔.๓ ใช้เหตุการณ์ปัจจุบัน ๔.๔ ใช้อุปกรณ์ของจริงประกอบการสอน

^{๒๘} พระเทพเวที(ประยูรค์ ปยุตโต),พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๔.

^{๒๙} อภ.เอกก.(ไทย) ๒๐/๕๕๕/๕๕.(เชิงอรรถ)

^{๓๐} พระเทพเวที(ประยูรค์ ปยุตโต),พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๖๕.

^{๓๑} อภ.ทุก.(ไทย) ๒๐/๑๒๗/๓๗๔.

^{๓๒} พระเทพเวที(ประยูรค์ ปยุตโต),พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๗๔.

เมื่อได้รับฟังธรรมแล้วต้องนำมาคิดพิจารณาไตร่ตรอง ควบคู่กับการศึกษาค้นคว้า และการปฏิบัติเรียกว่า โยนิโสมนสิการ แปลว่า การทำใจโดยอุบายอันแยบคาย(๑)อุบายมนสิการ แปลว่า คิดหรือพิจารณาโดยอุบายคือคิดอย่างมีวิธีหรือคิดถูกวิธี หมายถึงคิดวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง (๒) ปถมนสิการ แปลว่าคิดถูกทาง คือคิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ (๓)การณมนสิการ แปลว่าคิดตามเหตุคิดค้นเหตุคิดตามเหตุผล

พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีสอนให้เกิดผลสำเร็จอย่างน่าอัศจรรย์ซึ่งเรียกว่า “ปาฏิหาริย์”
๓ แบบคือ^{๓๓}

๑.อิทธิปาฏิหาริย์ การสอนด้วยการใช้ความสามารถพิเศษทรงใช้เมื่อจำเป็นต้องปราบบุคคลที่สอนยากให้สิ้นพยศ

๒.อาเทศนาปาฏิหาริย์ การสอนด้วยวิธีฉกใจ วิธีนี้ทรงใช้กับบุคคลประเภท อุกมฤตัญญู (ผู้รู้เข้าใจได้โดยฉับพลัน) และประเภทวิปจิตัญญู (ผู้รู้ได้เมื่อฟังอธิบายขยายความ)^{๓๔}

๓.อนุศาสนิปาฏิหาริย์ การสอนด้วยวิธีบรรยาย สอนทนาซึ่งพระองค์ทรงใช้วิธีนี้กับบุคคลประเภทเนยยะ^{๓๕}

พระราชวรมุณี กล่าวถึงวิธีคิดไว้ ๑๐ วิธี เพื่อฝึกฝนตนให้รู้จักคิด พิจารณาไตร่ตรอง ดังนี้

- (๑) คิดแบบสาวเหตุปัจจัย
- (๒) คิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ
- (๓) คิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา
- (๔) คิดแบบแก้ปัญหา
- (๕) คิดแบบสัมพันธ์หลักการกับความมุ่งหมาย
- (๖) คิดมองคุณโทษและทางออก
- (๗) คิดแบบคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม
- (๘) คิดแบบอุบายปลุกเร้าคุณธรรม
- (๙) คิดตามสภาพเป็นอยู่ปัจจุบัน
- (๑๐) คิดจำแนกแยกแยะออกให้ครบทุกแง่ทุกมุม

^{๓๓} จุ.พุทธ.(ไทย) ๓๓/๘/๕๕๖.

^{๓๔} พระเทพเวที(ประยูรค์ ปยุตโต),พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๒๑๔.

^{๓๕} สุมน อมรวิวัฒน์, การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ, (กรุงเทพมหานคร:โอเดียน สโตร์,๒๕๓๐), หน้า ๑๑.

ในด้านการสอนพระองค์ทรงใช้ท่าทีในการสอน ๓ ประการคือ

๑. ทรงสอนอย่างละมุนละม่อม เช่น ที่ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย จะเป็นความงามหาน้อยไม่ ถ้าพวกเธอผู้บวชในธรรมวินัยที่เรากล่าวไว้ดีแล้วนี้จะเป็นผู้มีความอดทน มีความสุภาพ”
๒. ทรงสอนอย่างเข้มงวด รุนแรง เพื่อให้เหมาะสมกับอุปนิสัย หรืออินทรีย์ของเวไนยชน
๓. ทรงสอนอย่างขอร้องวิงวอน ดังตัวอย่างจากมัชฌิมนิกายมุลปิณฑาสก ๑๒/๒๕/๒๗ ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงเป็นธรรมทายาท^{๓๖}” คือเป็นผู้รับมรดกธรรมของเราอย่าเป็นอามิสทายาทคือผู้รับมรดกอามิสของเราเลย เรามีความหวังใจในเธอทั้งหลายว่าทำอย่างไรสาวกของเราจะเป็นธรรมทายาท ไม่เป็นอามิสทายาท”^{๓๗}

๒.๖ สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอน

สิ่งแวดล้อม(Environment) หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวเราทั้งสิ่งที่มีชีวิตและสิ่งที่ไม่มีชีวิตทั้งที่เป็นสสารและพลังงาน ซึ่งอาจได้แก่ ธรรมชาติที่อยู่รอบๆตัวเรา คือ ดิน น้ำ อากาศ ไฟ ภูเขาฯ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเช่น ถนน บ้าน เรือยนต์ ที่พักอาศัย โรงงานอุตสาหกรรม และประดิษฐกรรมด้านวัตถุ เช่น รถยนต์ ผงซักฟอก ถุงพลาสติก เป็นต้น มนุษย์นอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมแล้ว การกระทำของมนุษย์ยังมีผลในการเปลี่ยนแปลงสภาพสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ และในทำนองเดียวกันสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่มนุษย์สร้างขึ้น ก็จะมีผลโดยตรงต่อความเป็นอยู่และคุณภาพของชีวิตมนุษย์ด้านสิ่งแวดล้อมที่ดีก็คือ สิ่งแวดล้อมที่ทำให้สิ่งที่มีชีวิตมีสุขภาพอนามัย ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และสังคมดี ตามหลักพระพุทธศาสนามี ๒ ประการคือ (๑) สิ่งแวดล้อมภายนอก (ปรโตโฆสะ)หรือกัลยาณมิตร^{๓๘} (๒)สิ่งแวดล้อมภายใน (โยนิโสมนสิการ) การตริตรองโดยอุบายอันแยบคาย

๒.๖.๑ สิ่งแวดล้อมภายนอก (ปรโตโฆสะ) หรือกัลยาณมิตร^{๓๘}

กล่าวถึงการจัดสภาพแวดล้อมหรือหลักการบริหารอาคารสถานที่ และอุปกรณ์การศึกษาไว้ว่า “อาคารและสิ่งแวดล้อมนอกจากจะเป็นที่พักอาศัยที่มีความมั่นคง แข็งแรง คุ้มแดด

^{๓๖} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๕/๒๗.

^{๓๗} พระราชวรเมธี, **ปรัชญาการศึกษาไทย**, (กรุงเทพมหานคร: สยามปริทัศน์, ๒๕๑๘), หน้า ๖๗.

^{๓๘} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๐/๒๘.

^{๓๙} พระเทพเวที(ประยูรค์ ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๘), หน้า ๖๕.

มีความสมบูรณ์ และเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้และยังเป็นที่พบปะสังสรรค์ มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างครู นักเรียน ผู้บริหาร โรงเรียนและประชาชนทั่วไป อาคารเรียนยังเป็นศูนย์กลางของนักวิชาการ วัสดุ อุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอนเป็นศูนย์กลางของการจัดกิจกรรมทางด้านความคิด เพื่อให้นักเรียนและชุมชน นอกจากนี้อาคารและสภาพแวดล้อมในโรงเรียนยังมีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรม ทักษะ ค่านิยม สติปัญญา และสังคมของนักเรียนและครูอีกด้วย”

อาคารและสภาพแวดล้อมที่ดีช่วยทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดี ก่อให้เกิดความจงรักภักดีและความภาคภูมิใจต่อสถาบันบริเวณภายในโรงเรียนสามารถจำแนกได้ดังนี้

(๑)บริเวณโรงเรียน(Study area) ก. บริเวณที่เรียน(Study Classroom)หมายถึงห้องเรียน โดยทั่วไปซึ่งใช้สอนตามปกติ ไม่มีวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ หรือกิจกรรมอื่นที่นอกเหนือไปจากการเรียนการสอน ข. ห้องเรียนเฉพาะ (Special Classroom) หมายถึง บริเวณที่เน้นการเรียนรู้ต่างๆหรือห้องเรียนประจำ ที่มีลักษณะพิเศษ คือ ต้องการอุปกรณ์ เครื่องใช้แตกต่างไปจากห้องเรียนอื่นๆ เช่น ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ห้องศิลปะ ห้องวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

(๒) บริเวณบริการและสนับสนุนการเรียน(Auxiliary spaces)หมายถึงบริเวณจัดขึ้นเพื่อเน้นกิจกรรมอื่นๆซึ่งนอกจากกิจกรรมภายในห้องเรียน เน้นอำนวยความสะดวกโดยการให้บริการแก่ครูและนักเรียนช่วยให้การดำเนินการของโรงเรียนเป็นไปอย่างราบรื่น ได้แก่ บริเวณบริหารและธุรการ ห้องพักรู ห้องน้ำ ห้องส้วม ห้องแนะแนว ห้องพยาบาล ห้องสมุด ห้องประชุม เป็นต้น

(๓)บริเวณที่พักผ่อนหย่อนใจ(Recreation area)หมายถึงบริเวณที่นักเรียนใช้พักผ่อน อิริยาบถ พะปะสังสรรค์ระหว่างเพื่อนฝูง เป็นต้น

(๔)บริเวณที่พักอาศัย (Residential area)หมายถึง บริเวณที่ใช้เป็นที่พักอาศัยของนักเรียน ครู คนงาน ภารโรง เช่น บ้านพักรู หอพักนักเรียน เป็นต้น

สมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงเลือกเสนาสนะที่สังกัดอยู่ท่ามกลางชนชาติ และสะอาดร่มเย็นมากกว่าในราชธานี ในมณฑลสุทรอันอุดม ซึ่งเป็นธรรมะที่บุคคลพึงเลือกประพฤติปฏิบัตินั้น ได้มีคาถาบทหนึ่งในมณฑลสุทรว่า “ปฏิรูปเทสวาโส จะ...เอตมมุงคลมุตตม” การอยู่ในประเทศ (คาม,หมู่บ้าน,นคร,ชนบท,) อันสมควรเป็นมณฑลสูงสุด การจัดการสิ่งแวดล้อมที่จูงใจให้ศึกษาหาความรู้นั้นนอกจากทำให้เกิดศรัทธาแล้วในทางพระพุทธศาสนายังมีคำที่แสดงถึงความพอใจและแรงจูงใจที่ใครจะเรียนรู้ ได้แก่ ปิติ ปาโมชะ ปสาทะ แปลว่า ความยินดีพึงใจ เลื่อมใส

สิ่งแวดล้อมที่ดีอีกลักษณะหนึ่ง คือ สิ่งแวดล้อมที่ปราศจากสิ่งชั่วร้ายให้กระทำผิดกระทำชั่ว และขาดสมาธิ ไม่อยู่ท่ามกลางแห่งอบายมุขและคนพาลซึ่งจะทำให้บุคคลถูกชักจูงในทางเสื่อมได้ แสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงเห็นมีความเข้าใจถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นสถาน ที่ บุคคล วัตถุ และชนชาติ ว่าสามารถสนับสนุนหรือเป็นอุปสรรคต่อการฝึกหัดอบรมกาย

วาทา และจิตใจของมนุษย์ได้อย่างมากทีเดียว การเลือกสถานที่ปฏิบัติธรรมจึงต้องเจียบสังัดจากคน และเสียงรบกวน ฤกษ์ทั้งหลายจึงต้องหลีกเลี่ยงออกจากหมู่บ้านแออัดคับสนไปหาความสงบตามป่า ภูเขา และถ้ำเป็นต้น

ลักษณะสิ่งแวดล้อมตามแนวคิดพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าตัวอย่างของวัดในพระพุทธศาสนา มีลักษณะกว้างขวาง ปลอดโปร่ง ร่มรื่น สงบ และเย็นสบาย ฤกษ์และเสนาสนะ มีลักษณะเรียบง่าย สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย ส่วนพระภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกา เมื่ออยู่ในที่ใดก็ต้องทำความสำรวมทั้งกาย วาจา ใจ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการฝึกหัดอบรมตน ใด้บรรลุวัตถุประสงค์คือสงบอย่างแท้จริง^{๔๐}

พนม พงษ์ไพบูลย์ ได้กล่าวถึงลักษณะของสิ่งแวดล้อมของวัดหรือสำนักเรียนที่เหมาะสมกับการศึกษาธรรมะว่า สำนักเรียนนั้นควรมีลักษณะดังนี้

(๑) วัดมีบริเวณกว้างขวางพอสมควร ต้องพิจารณาถึงขนาดชุมชนที่อยู่โดยรอบวัด กิจกรรมของวัดที่พึงจะมีประกอบกันด้วย วัดในชุมชนเล็กๆ อาจไม่ต้องมีพื้นที่มากนัก แต่วัดในชุมชนใหญ่ ถ้ามีพื้นที่กว้างขวางก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งขึ้น พื้นที่ขนาด ๑๐ – ๑๕ ไร่ เป็นพื้นที่ไม่มากนักไม่น้อยเกินไป พอเพียงสำหรับดูแลรักษาใช้ประโยชน์ได้เต็มที่

(๒) วัดควรอยู่ห่างไกลจากสิ่งรบกวนต่างๆ วัดที่อยู่ในย่านกลางของชุมชนมักจะมีปัญหาเรื่องเสียงรบกวน ผู้คนพลุกพล่าน ขาดความสงบ วัดที่มีโรงงานอยู่ใกล้ๆอาจมีปัญหาเรื่องกลิ่น เสียง และควัน วัดที่อยู่ติดถนนสายหลักที่มีการจราจรหนาแน่น ก็ทำให้มีเสียงรบกวนตลอดเวลาเป็นต้น ที่ตั้งวัดที่เหมาะสมจึงควรให้ปราศจากสิ่งทีอาจจะรบกวนทั้งหลาย แต่ถ้าเลือกไม่ได้ก็ควรหาทางให้สิ่งทีจะรบกวนหรือเป็นพิษอยู่ห่างจากวัดให้มากที่สุดเท่าทีจะทำได้

(๓) วัดต้องมีความสงบและร่มรื่น จะเป็นทีดึงดูดใจให้ประชาชนสนใจเข้าวัดเป็นอย่างดี ความร่มรื่นจะเกิดขึ้นได้ วัดต้องมีความสนใจรักต้นไม้ ปลูกต้นไม้ ทั้งไม้ดอกไม้ประดับไม้ยืนต้นมากมายให้ดูร่มครึ้ม เขียวชะอุ่มสดชื่นอยู่ตลอดเวลาถ้ามีการผสมผสานการปลูกต้นไม้หลากหลายพันธุ์ให้ขึ้นเป็นธรรมชาติ ทั้งไม้ทีเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา คือ ต้นโพธิ์ ต้นไทร ต้นมะม่วง เป็นต้น รวมไม้พื้นบ้านทีขึ้นงอกงามตามธรรมชาติก็จะช่วยให้วัดดูร่มรื่น นอกจากนี้ต้นไม้ต่างๆ ยังช่วยกรองเสียง กรองอากาศเป็นพิษให้เกิดบรรยากาศทีสงบมากขึ้น

(๔) วัดควรมีความงามตามธรรมชาติ วัดบางแห่งเน้นการสร้างถาวรวัตถุทีใหญ่โต แต่วัดทีเน้นการปรับปรุงแต่งธรรมชาติทีมีอยู่ให้สวยงามยิ่งขึ้น จะเป็นวัดทีประทับใจผู้คนที่พบเห็น วัด

^{๔๐} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. เอกสารการสอนชุดวิชาการวางแผนพัฒนาโรงเรียนหน่วยที่๑-๗. กรุงเทพมหานคร: ๒๕๓๕ หน้า ๑๗๕- ๑๗๘.

ควรปลูกไม้ดอกไม้ประดับควบคู่กับไม้ใหญ่ให้ดูสวยงามอาจตกแต่งบริเวณเป็นถ้ำเป็นภูเขาเป็นเนิน หินหรือเป็นสระน้ำผสมกันไปจะทำให้วัดสวยงามยิ่งขึ้น

(๕) วัดมีความสะอาด ความสะอาดจะช่วยให้วัดดูสงบร่มเย็น สวยงามมากยิ่งขึ้น วัดควรให้ความสำคัญกับการดูแลและกำจัดขยะมูลฝอย ให้มีการเก็บทำลายให้เป็นที่เป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ควรให้มีบ่อน้ำขังเน่าเหม็น เป็นที่เพาะพันธุ์เชื้อโรคต่างๆหรือมีกองเศษวัสดุก่อสร้างจนดูรกรุงรัง

(๖) วัดควรมีความเป็นระเบียบ ควรมีแผนผังวัด เพื่อกำหนดพื้นที่ใช้สอยว่าบริเวณไหนจะใช้ประโยชน์อะไรบ้าง ทั้งในปัจจุบันและอนาคตรวมทั้งจัดระเบียบถนนหนทางทำให้เหมาะสมและสวยงามด้วย

(๗) วัดมีเสนาสนะเพื่อการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์และพุทธบริษัท ตามความจำเป็นและเหมาะสม คือ จัดให้มีส่วนที่จำเป็นที่สุดก่อนเป็นลำดับแรก ที่จำเป็นน้อยกว่าควรจัดหาในลำดับหลังๆสิ่งก่อสร้างควรเหมาะสมกับจำนวนพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนที่จะมาวัด

(๘) วัดมีสิ่งที่เป็นศูนย์กลางรวมจิตใจของประชาชน เช่น พระพุทธรูป เจดีย์ วิหาร ศิลปวัตถุทางพระพุทธศาสนา ภาพวาด ตู้พระธรรม หรือแม่แต่ต้นไม้ก้อนหิน ถัดตามธรรมชาติ ถัดมาคือคูแลกรักษาให้ดีจะมีคุณค่ายิ่ง ดึงดูดใจให้ผู้คนเข้ามาวัดได้มาก วัดอาจสร้างขึ้นใหม่ก็ได้ แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นของใหญ่โตหรูหราราคาแพง

(๙) วัดมีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานพอเหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมความสะดวกเหล่านี้ อาจรวมถึงน้ำ ไฟ แต่ที่สำคัญคือ มีอาคารสถานที่เหมาะกับการปฏิบัติศาสนกิจปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาและเพื่อการพักผ่อนจิตใจของประชาชน มีที่นั่งพัก หากความสงบตามมุมต่างๆ ตามโคนไม้ มีแสงสว่างตามทางเดิน มีถนนหนทางเข้าไปสู่จุดหาความสงบร่มรื่น มีที่อ่านหนังสือเป็นต้น

(๑๐) วัดมีพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบข้อแรกๆ ที่กล่าวถึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของวัด แต่วัดจะเป็นวัดได้ พระสงฆ์ในวัดเป็นส่วนประกอบสำคัญที่สุด จริยวัตรของพระสงฆ์จะเป็นที่สนใจของประชาชน

(๑๑) วัดมีพระสงฆ์ที่มีความรู้ ความเข้าใจในพระธรรมวินัยอย่างแท้จริง วัดจะเป็นเช่นนี้ได้ผู้นำของวัดต้องส่งเสริมให้พระในวัดได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยอย่างกว้างขวาง เช่น มีการศึกษาพระปริยัติธรรม เปรียญธรรม มีหนังสือ มีห้องสมุด ให้ศึกษาค้นคว้าอย่างกว้างขวาง สร้างบรรยากาศในวัดให้เหมาะสมกับการศึกษาเล่าเรียน จะทำให้วัดมีพระที่มีความรู้ความสามารถที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาสั่งสอนอบรมผู้สนใจในธรรมได้อย่างลึกซึ้งแท้จริง

(๑๒) วัดมีกิจกรรมเพื่อการศึกษาธรรมแก่ประชาชน เป็นต้นว่ามีการสอนธรรมะให้แก่เด็ก เยาวชน ผู้สนใจใคร่รู้ อาจมีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีการเทศนาในวันพระและวันสำคัญเป็นประจำและมีกิจกรรมอื่นๆ ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

(๑๓) วัดมีกิจกรรมภาคปฏิบัติเพื่อความสงบทางจิตใจให้กับประชาชนผู้สนใจสม่ำเสมอเป็นประจำ เช่นมีการฝึกจิตทำสมาธิในรูปแบบและวิธีการต่างๆ ส่งเสริมการถืออุโบสถศีลของอุบาสกอุบาสิกา

(๑๔) วัดเป็นแหล่งบริการเพื่อเพิ่มพูนการศึกษาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เช่น มีห้องสมุดประชาชน เปิดโอกาสให้ทุกคนได้มาศึกษาหาความรู้ห้องสมุดกลางแจ้งและห้องสมุดปกติ มีการจัดวิทยากรแนะนำการทำมาหากิน การดูแลสุขภาพอนามัย มีสิ่งอำนวยความสะดวกทำให้ประชาชนได้พักผ่อนหย่อนใจและหาความสงบภายในวัด เป็นต้น

(๑๕) วัดควรทำหน้าที่เป็นผู้นำ ชักจูงให้ประชาชนได้ปรึกษาหารือกันเพื่อสร้างความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนวัดอาจเป็นผู้นำในการชักชวนให้ประชาชนได้ช่วยกันพัฒนาท้องถิ่นของตนในด้านต่างๆ^{๔๑}

นอกจากคุณสมบัติดังกล่าวจะสำเร็จได้ช้าหรือเร็วประการใดย่อมขึ้นอยู่กับฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้อง ที่สำคัญวัดต้องเป็นของชุมชนให้มีความรู้สึกที่วัดเป็นของเขาที่หวงแหนช่วยกันพัฒนา นอกจากจะมีสิ่งแวดล้อมภายนอกที่มีลักษณะเป็นวัตถุสิ่งของสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆแล้ว สิ่งแวดล้อมที่สำคัญโดยตรงต่อการเรียนรู้ก็คือบุคคลที่ให้ความรู้หรือครู ซึ่งก่อนจะเริ่มต้นกระบวนการเรียนการสอนจะต้องแสดงตนเป็นกัลยาณมิตรให้นักเรียนเกิดศรัทธาต้องแสดงความรักเมตตาต่อศิษย์ ศิษย์ที่ดีต้องมีความพึงพอใจใฝ่เรียนรู้ นอกจากนั้นครูและศิษย์ต้องเชื่อมั่นในสาระความรู้ที่จะศึกษาและมีความคิดเห็นว่าสาระความรู้จะช่วยนำไปสู่ความเจริญ^{๔๒}

พระราชวรมุนี ได้เขียนอธิบายในแง่ของคุณสมบัติและวิธีการสั่งสอนครูผู้เป็นกัลยาณมิตรครุวัชรธรรมะ ๖ ประการ (๑) จิปุณนิสนติ เข้าใจ (๒) ธารกชาติโก เป็นผู้ทรงจำสิ่งที่ได้ฟังมาแล้ว (๓) อตุลุปริกขี เป็นผู้พิจารณาเนื้อความสิ่งที่ได้ทรงจำมาแล้ว (๔) ฆมมานุชมมปฏิบัติโน ฐู อรรธฐูธรรมแล้วปฏิบัติธรรมตามสมควรแก่ธรรม (๕) สนุทสุสโก สมาทปโก เป็นผู้อาจหาญเองและชักชวนผู้อื่นให้ห้าวหาญ (๖) กลุยามวาโจ เป็นผู้มีความงาม กล่าวถ้อยคำไพเราะสละสลวยมีประโยชน์ ครูเป็นบุคคลที่สามารถจัดสภาพแวดล้อม แรงจูงใจ และวิธีการสอนให้ศิษย์เกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ นำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริงการสอนโดยโยนิโสมนสิการใช้สอนได้ทุกระดับ

^{๔๑} พนม พงษ์ไพบูลย์, *จาริกไถ้ในพระศาสนาจาริกไถ้ในการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๓๘), หน้า ๒๒ - ๒๓.

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔.

การศึกษา มุ่งเน้นให้ครูเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันมีโอกาสดิเคแสดงออกปฏิบัติอย่างถูกวิธีจนใช้ปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม^{๔๓}

๒.๖.๒ สิ่งแวดล้อมภายใน (โยนิโสมนสิการ) การไตร่ตรองโดยอุบายอันแยบคาย

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของปัญญาชนมากกว่าความเชื่อ เมื่อพุทธศาสนิกชนมีความตั้งมั่นที่จะศึกษาพุทธธรรม ทุกคนต้องฝึกฝนให้รู้จักคิด พิจารณา ไตร่ตรอง ควบคู่ไปกับการศึกษาค้นคว้าและการปฏิบัติ คนที่จะเข้าใจถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา จะต้องถึงพร้อมด้วย โยนิโสมนสิการ รู้จักคิดแยบคาย การคิดอย่างมีระบบ คิดถูกต้อง ใช้สติปัญญาศึกษา เป็นปัจจัยภายในที่สำคัญที่สุดในระบบการเรียนการสอนตามแนวพุทธวิธี

พระราชวรมุนี ได้อธิบายความหมายของโยนิโสมนสิการดังนี้ “ว่าโดยรูปศัพท์ โยนิโสมนสิการ^{๔๔} ประกอบด้วย โยนิโส กับมนสิการ โยนิโสมาจาก โยนิ ซึ่งแปลว่า เหตุต้นเค้า แหล่งเกิด ปัญญา อุบาย วิธีทาง ส่วนมนสิการ แปลว่าการทำในใจ การคิดคำนึงนึกถึง ใส่ใจ พิจารณา” เมื่อแปลรวมกันจึงแปลว่า การทำในใจให้แยบคาย ได้อธิบายไว้ว่า ๑)อุบายมนสิการ แปลว่า คิดหรือพิจารณาโดยอุบายคิดอย่างมีวิธีหรือคิดถูกวิธี หมายถึงคิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง ๒)ปลดมนสิการแปลว่า คิดเป็นทางหรือคิดถูกทาง คือคิดได้ต่อเนื่องเป็นลำดับ ๓)การณมนสิการ แปลว่า คิดตามเหตุคิดค้นเหตุ คิดตามเหตุผล โดยการสอนให้เกิดสิ่งเร้าภายใน๑๐วิธีคือ ๑.คิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย ๒.คิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ ๓.คิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา ๔.คิดแบบแก้ปัญหา ๕.คิดแบบสัมพันธ์หลักการกับความมุ่งหมาย ๖.คิดมองคุณโทษและทางออก ๗.คิดแบบคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม ๘.คิดแบบอุปมาอุปไมย ๙.คิดตามสภาพเป็นอยู่ปัจจุบัน ๑๐.คิดจำแนกแยกแยะ ออกให้ครบทุกแง่ทุกมุม สรุปว่าพูดในเชิงวิชาการในแง่การทำหน้าที่วิธีโยนิโสมนสิการ ทั้งหมดสรุปลง ๒ ประเภทใหญ่ๆคือ

๑. โยนิโสมนสิการแบบปลุกปัญญามุ่งให้เกิดความรู้แจ้งตามสภาวะ เน้นที่การจัดอวิชชาเป็นฝ่ายวิปัสสนา มีลักษณะเป็นการส่องสว่าง ทำลายความมืด หรือชำระล้างสิ่งที่สกปรก ให้ผลไม่จำกัดกาลหรือเด็ดขาดนำไปสู่โลกุตตรสัมมาทิฐิ
๒. โยนิโสมนสิการแบบสร้างเสริมคุณภาพจิต มุ่งปลุกเร้าคุณธรรมอื่นๆ เน้นที่การสกัด หรือข่มตัณหา เป็นฝ่ายสมณะ

กล่าวสรุปการสร้างศรัทธาพื้นฐานจากองค์ประกอบ ๒ ประการ ปัจจัยภายนอก ได้แก่ สิ่งแวดล้อมที่มีบรรยากาศก่อให้เกิดแรงจูงใจและครูผู้เป็นกัลยาณมิตร เมื่อเกิดศรัทธาขึ้นแล้วยอม

^{๔๓} พระราชวรมุนี, *ปรัชญาการศึกษาไทย*, หน้า ๘๘.

^{๔๔} พระเทพเวที(ประยูร ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๘), หน้า ๖๖.

สนับสนุนให้ปัจจัยภายในคือวิธีการแห่งปัญญา(โยนิโสมนสิการ)มีกำลังแรงพัฒนาขึ้น โดยลำดับ การสอนตามแนวพุทธวิธีจึงมีลักษณะสมบูรณ์ สมดุลเกิดความไปพลุลย์ ด้านกาย วาจา ปัญญา ความรู้ และจิตใจ ซึ่งมนุษย์พึงมีได้จากการฝึกอบรมของคน^{๔๕}

พระเทพโสภณ(ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวเกี่ยวกับการศึกษาของคณะสงฆ์ไว้ใน การปาฐกถาพิเศษในการประชุมเชิงปฏิบัติการของเจ้าคณะพระสังฆาธิการและผู้อำนวยการเขตพื้นที่ การศึกษาทั่วประเทศ เรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ เมื่อวันที่ ๑๓ กรกฎาคม ๒๕๔๗ ณ หอประชุมพุทธมณฑล อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ว่าก่อนหน้านี้อคณะสงฆ์เคยตรดไฟ ปฏิรูปการศึกษาในประเทศหลายขบวนแล้ว รถไฟขบวนที่ผ่านมาพอดตกได้ แต่รถไฟขบวนนี้ไม่ควร ตก เพราะเป็นขบวนใหญ่กว่าทุกครั้งที่ผ่านมา นี่นับเป็นครั้งแรกในรอบร้อยปีที่ประเทศไทยมี พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ถ้าตรดไฟขบวนนี้แล้วคณะสงฆ์คงหมด โอกาสที่จะพัฒนา การศึกษาพระพุทธศาสนาและการศึกษาสงฆ์นี้เรียกว่าเป็นรถไฟขบวนสุดท้ายในการขับเคลื่อนการ ปฏิรูปการศึกษา ถ้าคณะสงฆ์พลาด โอกาสครั้งนี้แล้ว นอกจากจะตามฝ้ายบ้านเมืองและศาสนาอื่น ไม่ทันในเรื่องการจัดการศึกษาแล้ว คณะสงฆ์ยังเสียโอกาสที่ดีในหลายเรื่อง รวมทั้งเรื่องที่เรากำลัง พยายามเกาะขบวนรถไฟอยู่ในขณะนี้ นั่นคือเรื่องกฎกระทรวงว่าด้วยการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสถาบันพระพุทธศาสนา ที่จะทำให้พระปริยัติธรรมแผนกธรรมและพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน^{๔๖}

พระธรรมโกศาจารย์(ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้กล่าวถึงการประกันคุณภาพการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมแผนกบาลีไว้ว่า ขณะนี้ยังไม่เป็นที่แน่ชัดว่าโรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีจะต้องถูกตรวจสอบคุณภาพด้วยหรือไม่ แต่ก็เป็นหลัก ธรรมดาค่า ถ้าโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีได้รับการสนับสนุนด้าน งบประมาณจากรัฐเท่าเทียมกันกับการที่รัฐสนับสนุนการจัดการศึกษาในระบบ โรงเรียนปกติของรัฐ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาก็ต้องเข้ามาตรวจสอบและประเมิน คุณภาพซึ่งจะเป็นเรื่องที่ดี เพราะทำให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีสามารถ แข่งขันกับโรงเรียนประเภทอื่นได้^{๔๗}

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๘.

^{๔๖} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงเรียนวิถีพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐ .

^{๔๗} พระธรรมโกศาจารย์.(ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ขอบฟ้าแห่งความรู้กับผลงานด้านการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: หจก. สามลดาฐ ,๒๕๔๘), หน้า ๑๐๑ .

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้กล่าวถึงการศึกษาของพระสงฆ์ใน รายงานผลการเสวนาบทบาทที่พึงประสงค์ของวัดและพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทยไว้ว่าด้าน การศาสนศึกษา (๑)พระสงฆ์ควรศึกษาหลักธรรมให้ถ่องแท้ทั้งปริยัติและปฏิบัติเพื่อให้พร้อมที่จะ ปฏิบัติภารกิจทั้ง๖ด้านของคณะสงฆ์ (๒)พระสงฆ์ควรพัฒนาตนให้รอบรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม เพื่อทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม อันจะส่งผลต่อศักยภาพในการอบรมพัฒนาจิต การเผยแผ่ ศาสนาธรรมศาสนิกชน เช่น ด้านการบริหาร ด้านกฎหมาย กฎระเบียบของสงฆ์ เป็นต้น (๓)ระบบ การศึกษาของคณะสงฆ์ควรปรับประยุกต์ให้เหมาะกับยุคสมัย แต่คงไว้ซึ่งหลักศาสนธรรม^{๔๔}

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ได้กล่าวถึง的帮助เหลือของรัฐต่อการจัดการ การศึกษาของคณะสงฆ์ไว้ว่า ที่ผ่านมามีการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นไปแบบตามมีตามเกิด งบประมาณไม่เพียงพอ ต้องช่วยเหลือตัวเองมาก ผลจึงออกมาไม่ได้มากเท่าที่ควร แต่คิดว่าเมื่อมี การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งกำหนดไว้ว่ารัฐต้อง สนับสนุน งบประมาณ การจัดการศาสนศึกษาจะได้รับงบประมาณเต็มเม็ดเต็มหน่วย พระสงฆ์ที่ ท่านจัดการศึกษาและรักการศึกษาท่านก็หวังแลรอคอยตรงจุดนี้อยู่^{๔๕}

สรุปว่าสิ่งแวดล้อมทั่วไปคือ ภายนอกที่เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนรู้ ทศนคติ ค่านิยม สติปัญญา คือการจัดการแวดล้อมดีเกิดการจูงใจให้ศึกษา พอใจ เกิดปีติ ความยินดีเลื่อมใสและถ้า สิ่งแวดล้อมปราศจากยิ่งยั่วทำให้มีสมาธิ ผิโกบรมกาย วาจา จิตใจของมนุษย์ได้มาก รวมแล้ว สิ่งแวดล้อมในพระพุทธศาสนาต้องปลอดโปร่ง ร่มรื่น สงบ เย็นสบาย เรียบง่าย สะอาด ระเบียบ เรียบร้อย ภายในคือการตรึงตรองพิจารณาไตร่ตรองควบกับการศึกษารู้จักคิดแยกคาย มีระบบถูกต้อง ใช้สติปัญญาในระบบการเรียนรู้ตามพุทธวิธี ดังนั้นรวมความคือเน้นภายนอกให้ได้แล้ว ภายในจึง เกิดความสมบูรณ์ เกิดความไพบูลย์ ด้านกาย วาจา ปัญญาและจิตใจ.

๒.๖ เอกสารที่เกี่ยวข้องทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับแรงจูงใจ

๒.๖.๑ ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจและแนวคิดการประเมิน

แรงจูงใจ (Motivation) คือสิ่งซึ่งความคุมพฤติกรรมของมนุษย์ อันเกิดจากความต้องการ (Needs) พลังกดดัน (Drives) หรือ ความปรารถนา (Desires) ที่จะพยายามดิ้นรนเพื่อให้บรรลุผล

^{๔๔} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, รายงานผลการเสวนา บทบาทที่พึงประสงค์ของวัด และพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๔.

^{๔๕} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการ การศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗.

สำเร็จตามวัตถุประสงค์ ซึ่งอาจจะเกิดมาตามธรรมชาติหรือจากการเรียนรู้ก็ได้ แรงจูงใจเกิดจากสิ่งเร้าทั้งภายในและภายนอกตัวบุคคลนั้นๆเอง ภายใน ได้แก่ ความรู้สึกต้องการหรือขาดอะไรบางอย่างจึงเป็นพลังชักจูงหรือกระตุ้นให้มนุษย์ประกอบกิจกรรมเพื่อทดแทนสิ่งที่ขาดหรือต้องการนั้น ส่วนภายนอก ได้แก่ สิ่งใดก็ตามที่มาเร้าเร้า นำช่องทาง และมาเสริมสร้างความปรารถนาในการประกอบกิจกรรมในตัวมนุษย์ ซึ่งแรงจูงใจนี้อาจเกิดจากสิ่งเร้าภายในหรือภายนอก แต่เพียงอย่างเดียว หรือทั้งสองอย่างพร้อมกันได้^{๕๐} อาจกล่าวได้ว่า แรงจูงใจทำให้เกิดพฤติกรรมซึ่งเกิดจากความต้องการของมนุษย์ ซึ่งความต้องการเป็นสิ่งเร้าภายในที่สำคัญกับการเกิดพฤติกรรม นอกจากนี้ยังมีสิ่งเร้าอื่น ๆ เช่น การยอมรับของสังคม สภาพบรรยากาศที่เป็นมิตร การบังคับขู่เข็ญ การให้รางวัลหรือกำลังใจหรือการทำให้เกิดความพอใจ ล้วนเป็นเหตุจูงใจให้เกิดแรงจูงใจได้

ทฤษฎีแรงจูงใจแบ่งออกได้เป็นทฤษฎีใหญ่ ๆ คือ

๑. ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behavioral View of Motivation) ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับประสบการณ์ในอดีต (Past Experience) ว่ามีผลต่อแรงจูงใจของบุคคลเป็นอย่างมาก ดังนั้นทุกพฤติกรรมของมนุษย์ถ้าวิเคราะห์ดูแล้วจะเห็นว่าได้รับอิทธิพลที่เป็นแรงจูงใจมาจากประสบการณ์ในอดีตเป็นส่วนมากโดยประสบการณ์ในด้านดีและกลายเป็นแรงจูงใจทางบวกที่ส่งผลเร้าให้มนุษย์มีความต้องการแสดงพฤติกรรมในทิศทางนั้นมากยิ่งขึ้นทฤษฎีนี้เน้นความสำคัญของสิ่งเร้าภายนอก (Extrinsic Motivation)

๒. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning View of Motivation) ทฤษฎีนี้เห็นว่าแรงจูงใจเกิดจากการเรียนรู้ทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างเอกลักษณ์และการเลียนแบบ (Identification and Imitation) จากบุคคลที่ตนเองชื่นชม หรือคนที่มิชื่อเสียงในสังคมจะเป็นแรงจูงใจที่สำคัญในการแสดงพฤติกรรมของบุคคล

๓. ทฤษฎีพุทธินิยม (Cognitive View of Motivation) ทฤษฎีนี้เห็นว่าแรงจูงใจในการกระทำพฤติกรรมของมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับรับรู้ (Perceive) สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว โดยอาศัยความสามารถทางปัญญาเป็นสำคัญ มนุษย์จะได้รับแรงผลักดันจากหลาย ๆ ทางในการแสดงพฤติกรรม ซึ่งในสภาพเช่นนี้ มนุษย์จะเกิดสภาพความไม่สมดุล (Disequilibrium) ขึ้นเมื่อเกิดสภาพเช่นนี้มนุษย์จะต้อง อาศัยขบวนการดูดซึม (Assimilation) และการปรับ (Accommodation) ความแตกต่างของประสบการณ์ที่ได้รับใหม่ให้เข้ากับประสบการณ์เดิมของตน ซึ่งการจะทำได้จะต้องอาศัยสติปัญญาเป็นพื้นฐานที่สำคัญทฤษฎีนี้เน้นเรื่องแรงจูงใจภายใน (intrinsic Motivation) นอกจากนั้นทฤษฎีนี้ยังให้ความสำคัญกับเป้าหมาย

^{๕๐} สุรางค์ ไคว่ตระกูล, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕๓.

วัตถุประสงค์ และการวางแผน ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับระดับของความคาดหวัง (Level of Aspiration) โดยที่เขาบอกว่าคนเรามีแนวโน้มที่จะตั้ง ความคาดหวังของตนเองให้สูงขึ้น เมื่อเขาทำงานหนึ่งสำเร็จ และตรงกันข้ามคือจะตั้งความคาดหวังของตนเองต่ำลง เมื่อเขาทำงานหนึ่งแล้วล้มเหลว

๔. ทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanistic View of Motivation) แนวความคิดนี้เป็นของ มาสโลว์ (Maslow) ที่ได้อธิบายถึงลำดับความต้องการของมนุษย์ โดยที่ความต้องการจะเป็นตัวกระตุ้นให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมเพื่อไปสู่ความต้องการนั้น ดังนี้ถ้าเข้าใจความต้องการของมนุษย์ก็สามารถ อธิบายถึงเรื่องแรงจูงใจของมนุษย์ได้เช่นเดียวกัน^{๕๐}

๒.๓.๒ องค์ประกอบของแรงจูงใจ

นักจิตวิทยาปัจจุบันได้ศึกษาและสรุปว่า องค์ประกอบของแรงจูงใจ มี ๓ ด้านคือ

๑. องค์ประกอบทางด้านกายภาพ (Biological Factor) ในองค์ประกอบด้านนี้จะพิจารณาถึงความต้องการทางกายภาพของมนุษย์ เช่น ความต้องการปัจจัย ๔ เพื่อจะดำรงชีวิตอยู่ได้

๒. องค์ประกอบทางการเรียนรู้ (Learned Factor) องค์ประกอบด้านนี้เป็นผลสืบเนื่องต่อกันจากองค์ประกอบข้อ ๑ ทั้งนี้เพราะมนุษย์ทุกคนไม่สามารถได้รับการตอบสนองความต้องการในปริมาณ ชนิด และคุณภาพตามที่ตนเองต้องการ และในหลาย ๆ ครั้ง สิ่งแวดล้อมเป็นตัววางเงื่อนไขในการสร้างแรงจูงใจของมนุษย์

๓. องค์ประกอบทางด้านความคิด (Cognitive Factor)^{๕๑}

๒.๓.๓ ประเภทของแรงจูงใจ

นักจิตวิทยาได้แบ่งลักษณะของแรงจูงใจออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ แรงจูงใจนับปล้น (Aroused Motive) คือแรงจูงใจที่กระตุ้นให้มนุษย์แสดงพฤติกรรม ออกมาทันทีทันใด แรงจูงใจสะสม (Motivational Disposition หรือ Latent Motive) คือแรงจูงใจที่มีอยู่แต่ไม่ได้แสดงออกทันที จะค่อย ๆ เก็บสะสมไว้รอการแสดงออกในเวลาใดเวลาหนึ่งต่อ

^{๕๐} รศ. ดร. พรรณี ช. เจนจิต, จิตวิทยาการเรียนการสอน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท คอมแพคท์ พรินท์ จำกัด, ๒๕๓๘), หน้า ๔๕๕-๔๕๘.

^{๕๑} ผศ. วรณี ลิ้มอักษร, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร:ภารกิจเอกสารและตำรา กลุ่มงานส่งเสริมการศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๒.

กลุ่มที่ ๒ แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motive) คือแรงจูงใจที่ได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งเร้าภายในตัวของบุคคลผู้นั้น แรงจูงใจภายนอก (Extrinsic Motive) คือแรงจูงใจที่ได้รับอิทธิพลมาจากสิ่งเร้าภายนอก

กลุ่มที่ ๓ แรงจูงใจปฐมภูมิ (Primary Motive) คือแรงจูงใจอันเนื่องมาจากความต้องการที่เห็นพื้นฐานทางร่างกาย เช่น ความหิว, กระจาย แรงจูงใจทุติยภูมิ (Secondary Motive) คือแรงจูงใจที่เป็นผลต่อเนื่องมาจากแรงจูงใจขั้นปฐมภูมิ^{๕๓}

แรงจูงใจภายในและภายนอก (Intrinsic and Extrinsic Motivation) นักจิตวิทยาหลายท่านไม่เห็นด้วยกับทฤษฎีพฤติกรรมนิยมที่อธิบายพฤติกรรมด้วยแรงจูงใจทางสรีระแลแรงจูงใจทางจิตวิทยาโดยใช้ทฤษฎีการลดแรงขับ เพราะมีความเชื่อว่า พฤติกรรมบางอย่างของมนุษย์เกิดจากแรงจูงใจภายใน

๑. แรงจูงใจภายใน หมายถึง แรงจูงใจที่มาจากภายในตัวบุคคล และเป็นแรงขับที่ทำให้บุคคลนั้นแสดงพฤติกรรม โดยไม่หวังรางวัลหรือแรงเสริมภายนอก

๒. แรงจูงใจภายนอก หมายถึง แรงจูงใจที่มาจากภายนอกเป็นต้นว่า คำชมหรือรางวัล^{๕๔}

๒.๓.๔ ที่มาของแรงจูงใจ

๑. ความต้องการ ความต้องการ (Needs) เป็นสภาพที่บุคคลขาดสมดุล เกิดแรงผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเพื่อสร้างสมดุลให้ตัวเอง เช่น คนที่รู้สึกเหนื่อยล้าโดยการนอน หรือนั่งพัก หรือเปลี่ยนบรรยากาศ เปลี่ยนอิริยาบถ ดูหนังฟังเพลง คนที่ถูกทิ้งให้อยู่คนเดียว เกิดความต้องการความรักความสนใจจากผู้อื่น เป็นแรงผลักดันให้คนๆ นั้น กระทำบางอย่างเพื่อให้ได้รับความรักความสนใจ ความต้องการมีอิทธิพลมากต่อพฤติกรรม กล่าวได้ว่าสิ่งที่กระตุ้นให้บุคคลแสดงพฤติกรรมเพื่อบรรลุจุดหมายปลายทางที่ต้องการนั้น ส่วนใหญ่เกิดเนื่องมาจากความต้องการของบุคคล ความต้องการในคนเรามีหลายประเภท^{๕๕} นักจิตวิทยาแต่ละท่านจะอธิบายเรื่องความต้องการในรูปแบบต่างๆ กัน แต่โดยทั่วไปแล้ว เราอาจแบ่งความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้

^{๕๓} Woolfolk, Anita E, **Educational Psychology**, (Boston : Allyn & Bacon, 1995), p.p. 333-335.

^{๕๔} Zimbardo, Philip G and Weber, Ann L, “**Psychology 2**”, (The United States of America, R.R.Donnelley & Sons, 1997), p.325.

^{๕๕} ผศ. ถวิล ธาราโกชน และคณะ, **จิตวิทยาทั่วไป**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒๕.

๑.๑ ความต้องการทางกาย (Physical needs) เป็นความต้องการที่เกิดจากธรรมชาติของร่างกาย เช่น ต้องการกินอาหาร หายใจ ขับถ่ายของเสีย การเคลื่อนไหว พักผ่อน และต้องการทางเพศ ความต้องการทางกายทำให้เกิดแรงจูงใจ ใ้บุคคลกระทำการ เพื่อสนองความต้องการดังกล่าว เรียกแรงจูงใจที่เกิดจากความต้องการทางกายนี้ว่า แรงจูงใจทางชีวภาพ หรือทางสรีระ (biological motives)

๑.๒ ความต้องการทางสังคมหรือความต้องการทางจิตใจ (Social or psychological needs) เป็นความต้องการที่เกิดจาก การเรียนรู้ทางสังคม เช่น ต้องการความรัก ความมั่นคง ปลอดภัย การเป็นที่ยอมรับในสังคม ต้องการอิสรภาพ ความสำเร็จในชีวิต และตำแหน่งทางสังคม ความต้องการทางสังคมหรือทางจิตใจดังกล่าวนี้ เป็นเหตุใ้มนุษย์แสดงพฤติกรรมเพื่อไปสู่จุดหมายปลายทางได้ เพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการดังกล่าวคือ ทำให้เกิดแรงจูงใจที่เรียกว่าแรงจูงใจทางสังคม (social motives)

๒. แรงขับ (Drives) เป็นแรงผลักดันที่เกิดจากความต้องการทางกาย และสิ่งเร้าจากภายในตัวบุคคล ความต้องการ และแรงขับมักเกิดควบคู่กัน คือ เมื่อเกิดความต้องการแล้วความต้องการนั้นๆ ไปผลักดันให้เกิดพฤติกรรม เราเรียกว่า เป็นแรงขับนอก จากนั้นแรงขับ ยังหมายถึงสภาพทางจิตวิทยาที่เป็นผล เนื่องมาจากความต้องการทางกาย เช่น ความหิวทำให้เกิดสภาพทางจิตวิทยาคือ ใจสั่น ตาลอย หงุดหงิด อารมณ์เสีย ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในหน่วยงาน เช่น การเร่งร้อนหาข้อสรุปจากการประชุม ในบรรยากาศที่ผู้เข้าประชุมทั้งหิว ทั้งเหนื่อย แทนที่จะได้ข้อสรุปที่ดี บางครั้งกลับ ก่อให้เกิดปัญหาขัดแย้ง ไม่ได้รับผลสำเร็จตามที่ต้องการ หรือเพราะด้วยความหิว ความเหนื่อย ทำให้รีบสรุปและตกลง เรื่องงานโดยขาดการไตร่ตรอง เพื่อจะได้รับประทานอาหาร และพักผ่อน ซึ่งอาจก่อให้เกิด ผลเสียต่องานได้ แต่ในบางกรณี บุคคลบางคนก็อาจฉวยโอกาสของการที่คน ในที่ประชุมอยู่ในภาวะมีแรงขับด้านความหิว ความเหนื่อย มาเป็นประโยชน์ให้ลงมติบางเรื่องโดยง่ายและรวดเร็ว เพื่อประโยชน์ต่องาน

๓. สิ่งล่อใจ (Incentives) เป็นสิ่งชักนำบุคคลให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ จัดเป็นแรงจูงใจภายนอก เช่น การชักจูงให้คนงานมาทำงานอย่างสม่ำเสมอ โดยยกย่องพนักงานที่ไม่ขาดงานให้เป็นที่ยอมรับ การประกาศเกียรติคุณ หรือการจัดสรรรางวัลในการคัดเลือกพนักงานหรือบุคคลดีเด่นประจำปี การจัดทำเนียบ “Top Ten” หรือศิลาขาคีเด่นขององค์กร การมอบโล่รางวัลแก่ฝ่ายงาน ที่มีผลงานยอดเยี่ยมในรอบปี ฯลฯ ตัวอย่างที่ยกมาเหล่านี้ จัดเป็นการใช้สิ่งล่อใจมาสร้างแรงจูงใจในการทำงาน ให้เกิดแก่พนักงานขององค์กรทั้งสิ้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าสิ่งล่อใจนั้นอาจเป็นวัตถุ เป็นสัญลักษณ์ หรือเป็นคำพูดที่ทำให้บุคคลพึงพอใจ

๔. การตื่นตัว (Arousal) เป็นภาวะที่บุคคลพร้อมที่จะแสดงพฤติกรรม สมองพร้อมที่จะคิด กล้ามเนื้อพร้อมที่จะเคลื่อนไหว นักกีฬาที่อุ่นเครื่องเสร็จพร้อมที่จะแข่งขันหรือเล่นกีฬา พนักงานต้อนรับที่พร้อมให้บริการแก่ลูกค้า ฯลฯ ลักษณะดังกล่าวนี้เปรียบเหมือนเครื่องยนต์ที่ติดเครื่องพร้อมจะทำงาน บุคลากรในองค์กรถ้ามีการตื่นตัวในการทำงาน ย่อมส่งผลให้ทำงานได้ดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาธรรมชาติ พฤติกรรมของมนุษย์พบว่า “การตื่นตัวมี ๓ ระดับ คือ การตื่นตัวระดับสูง การตื่นตัวระดับกลาง และการตื่นตัวระดับต่ำ ระดับที่นักจิตวิทยาค้นพบว่าดีที่สุด ได้แก่ การตื่นตัวระดับกลาง ถ้าเป็นการตื่นตัวระดับสูง จะตื่นตัวมากไปจนกลายเป็นตื่นตกใจ หรือตื่นเต็น ขาดสมาธิในการทำงาน ถ้าตื่นตัวระดับต่ำก็มักทำงานทำงานเฉื่อยชา ผลงานเสร็จช้า และจากการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ทำให้บุคคลตื่นตัว มีทั้งสิ่งเร้าภายนอกและสิ่งเร้าภายในตัว ได้แก่ ลักษณะส่วนตัวของบุคคล แต่ละคนที่มีต่างๆ กัน ทั้งในส่วนที่เป็นบุคลิกภาพ ลักษณะนิสัย และระบบสรีระภายในของผู้นั้น”^{๕๖}

๕. การคาดหวัง (Expectancy) เป็นการตั้งความปรารถนา หรือการพยากรณ์ล่วงหน้าของบุคคลในสิ่งที่จะเกิดขึ้นต่อไปตัวอย่างเช่น การที่คนงานคาดหวังว่า พวกเขาจะได้รับโบนัสประจำปีสัก ๔-๕ เท่าของเงินเดือน การคาดหวังดังกล่าวนี้ ส่งผลให้พนักงาน ดังกล่าว กระปรี้กระเปล่า มีชีวิตชีวา ซึ่งบางคนก็อาจจะสมหวัง และมีอีกหลายคนที่มีผิดหวังในชีวิตจริงของเรา โดยทั่วไป สิ่งที่คาดหวัง กับ สิ่งที่เกิดขึ้น มักไม่ตรงกันเสมอไป ช่วงห่างระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ถ้าห่างกันมากก็อาจทำให้คนงานคับข้องใจ และ เกิดปัญหา ขัดแย้งอื่นๆ ตามมา เจ้าของกิจการหรือผู้บริหารงานจึงควรระวังในเรื่องดังกล่าว ที่จะต้องมีการสื่อสาร สร้างความเข้าใจ ที่ถูกต้องในกันและกัน การสร้างความหวังหรือการปล่อยให้พนักงานคาดหวังลมๆ แล้งๆ โดยที่สภาพความเป็นจริง ทำไม่ได้ อาจจะก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากที่คาดไม่ถึงในเวลาต่อไป ดังตัวอย่างที่เห็นได้จาก การที่กลุ่มคนงานของบริษัทใหญ่บางแห่ง รวมตัวกัน ต่อต้าน ผู้บริหารและเผาโรงงาน เนื่องจาก ไม่พอใจที่ไม่ได้โบนัสประจำปีตามที่คาดหวังไว้ว่าควรจะได้ การคาดหวังก่อให้เกิดแรงผลักดัน หรือเป็นแรงจูงใจที่สำคัญต่อพฤติกรรมอีกส่วนหนึ่ง ในองค์กร ถ้าได้มีการกระตุ้นให้พนักงาน ทำงานโดยวางแผนและเป้าหมาย ตั้งระดับของผลงานตามที่ควรจะเป็น อาจเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ช่วยยกระดับ มาตรฐานของผลงาน ของพนักงาน ซึ่งเมื่อได้ผลงานดีขึ้น ผู้บริหารก็พิจารณาผลตอบแทน ที่ใกล้เคียงกับสิ่งที่พนักงานคาดว่าควรจะได้ เช่นนี้นับว่า ได้รับประโยชน์พร้อมกันทั้งฝ่ายเจ้าของกิจการและผู้ปฏิบัติงาน

^{๕๖} อเนกกุล กริแสง, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์สารพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๓๐- ๓๒.

๖. การตั้งเป้าหมาย (Goal settings) เป็นการกำหนดทิศทางและ จุดมุ่งหมายปลายทาง ของ การกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งของบุคคล จัดเป็นแรงจูงใจจากภายในของบุคคลผู้นั้น ใน การทำงานธุรกิจที่มุ่งเพิ่มปริมาณและคุณภาพ ถ้าพนักงานหรือนักธุรกิจมีการตั้งเป้าหมายในการ ทำงาน จะส่งผลให้ทำงานอย่างมีแผน และดำเนินไปสู่เป้าหมาย ดังกล่าวเสมือนเรือที่มีหางเสือ ซึ่ง ในชีวิตประจำวันของคนเรานั้นจะเห็นว่า มีคนบางคนที่ทำอะไร ก็มักประสบความสำเร็จหรือไม่ สำเร็จดังกล่าว อาจจะมีหลายประการ แต่ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งมีอิทธิพลมากต่อความสำเร็จ ในการทำงาน คือการตั้งเป้าหมายในการทำงานแต่ละงานไว้ล่วงหน้า ซึ่งเจ้าของกิจการหรือผู้ บริหารงาน ควรสนับสนุนให้พนักงานทำงานอย่างมีเป้าหมาย ทั้งนี้เพื่อความเจริญก้าวหน้าของ องค์กร และตัวของพนักงานเอง^{๕๗}

ที่กล่าวมาทั้งหมดในเรื่องที่มาของแรงจูงใจ ซึ่งได้แก่ ความต้องการ แรงขับ สิ่งล่อใจ การตื่นตัว การคาดหวัง และการตั้งเป้าหมาย จะเห็นได้ว่าค่อนข้างยากที่จะกล่าวอธิบายแต่ละเรื่อง แยกจากกันโดยเอกเทศ ทั้งนี้เนื่องจากแต่ละเรื่องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน ตัวอย่างเช่น ความ ต้องการทำให้เกิดภาวะขาดสมดุลภายในร่างกายหรือจิตใจ มนุษย์อยู่ในภาวะขาดสมดุลไม่ได้ ต้อง หาทางสนองความต้องการเพื่อให้เข้าสู่ภาวะสมดุล ส่งผลให้เกิดแรงขับหรือแรงผลักดันพฤติกรรม ทำให้มนุษย์แสดงพฤติกรรมอย่างมีทิศทาง มุ่งไปสู่เป้าหมาย เมื่อบรรลุเป้าหมายแล้ว แรงผลักดัน พฤติกรรมก็ลดลง ภาวะสมดุลก็กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง จากคำอธิบายดังนี้จะเห็นได้ว่าที่มาของ แรงจูงใจหลายเรื่องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน

๒.๖.๕ ทฤษฎีของอับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow)

นักจิตวิทยาแห่งมหาวิทยาลัยแบรนดีส์ เป็นทฤษฎีซึ่งระบุว่าบุคคลมีความต้องการจาก เรียงลำดับจากพื้นฐานที่สุด ครอบคลุมความคิดที่สำคัญของทฤษฎีนี้มี ๗ ประการคือ

๑.บุคคลเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความต้องการ ความต้องการมีอิทธิพลหรือเป็นเหตุจูงใจต่อ พฤติกรรม ความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่เป็นเหตุจูงใจอีกต่อไป

๒.ความต้องการของบุคคลเป็นลำดับขั้นเรียงตามความสำคัญจากความต้องการพื้นฐาน ไปจนถึงความต้องการที่ซับซ้อน

๓.เมื่อความต้องการลำดับต่ำได้รับการตอบสนองอย่างดีแล้ว บุคคลจะก้าวไปสู่ความ ต้องการลำดับที่สูงขึ้นต่อไป

มาสโลว์เห็นว่าความต้องการของบุคคลมี ๕ กลุ่มจัดแบ่งได้จากระดับต่ำไปสูง มีดังต่อไปนี้

(๑)ความต้องการทางร่างกาย [Physiological Needs]

^{๕๗} อเนกกุล กริแสง, จิตวิทยาการศึกษา, หน้า ๔๑.

เป็นความต้องการลำดับต่ำสุดเป็นพื้นฐานของชีวิต เป็นแรงผลักดันทางชีวภาพเช่น ความต้องการอาหาร น้ำ อากาศ ที่อยู่อาศัย หากพนักงานมีรายได้จากการปฏิบัติงานเพียงพอก็จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยมีอาหารและที่พักอาศัย เขาก็จะมีกำลังที่จะทำงานต่อไปและการมีสภาพแวดล้อมการทำงานที่เหมาะสม เช่น ความสะอาด ความสว่าง การระบายอากาศที่ดี การบริการสุขภาพ เป็นการสนองความต้องการในลำดับนี้ได้

(๒) ความต้องการความปลอดภัย [Safety Needs]

เป็นความต้องการที่จะเกิดขึ้นภายหลังจากที่ความต้องการทางร่างกายได้รับการตอบสนองไม่ขาดแคลนแล้ว หมายถึงความต้องการสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยทั้งทางกายและจิตใจ ความมั่นคงในงาน ในชีวิตและสุขภาพ การสนองความต้องการนี้ต่อพนักงานทำได้หลายอย่าง เช่น การประกันชีวิตและสุขภาพ กฎ ระเบียบข้อบังคับที่ยุติธรรม การให้มีสภาพแรงงานความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน เป็นต้น

(๓) ความต้องการทางสังคม [Social Needs]

เมื่อมีความปลอดภัยในชีวิตและมั่นคงในการทำงานแล้ว คนเราจะต้องความรัก มิตรภาพ ความใกล้ชิดผูกพัน ต้องการเพื่อน การมีโอกาสเข้าสมาคมสังสรรค์กับผู้อื่น ได้รับการยอมรับเป็นสมาชิกในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือหลายกลุ่ม

(๔) ความต้องการเกียรติยศชื่อเสียง [Esteem Needs]

เมื่อความต้องการทางสังคมได้รับการตอบสนองแล้ว คนเราจะต้องการสร้างสถานภาพของตัวเองให้สูงเด่น มีความภาคภูมิใจและสร้างการนับถือตนเอง ชื่นชมในความสำเร็จของงานที่ทำ ความรู้สึกมั่นใจในตัวเองและเกียรติยศ ความต้องการเหล่านี้ได้แก่ ยศ ตำแหน่ง ระดับเงินเดือนที่สูงขึ้น งานที่ท้าทาย ได้รับการยกย่องจากผู้อื่น มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในงาน โอกาสแห่งความก้าวหน้าในงานอาชีพ

(๕) ความต้องการเติมความสมบูรณ์ให้ชีวิต [Self-actualization Needs]

เป็นความต้องการระดับสูงสุด คือต้องการเติมเต็มศักยภาพของตนเอง ต้องการความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนาสูงสุดของตัวเอง ความเจริญก้าวหน้า การพัฒนาทักษะความสามารถให้ถึงขีดสุดยอด มีความเป็นอิสระในการตัดสินใจและการคิดสร้างสรรค์สิ่งต่างๆก้าวหน้าสูงที่สุดในอาชีพและการทำงาน

มาสโลว์ แบ่งความต้องการออกเป็นสองกลุ่ม คือ ความต้องการที่เกิดจากความขาดแคลน (deficiency needs) เป็นความต้องการระดับต่ำ ได้แก่ ความต้องการทางกายและความต้องการความปลอดภัย อีกกลุ่มหนึ่งคือเป็นความต้องการความก้าวหน้าและพัฒนาตนเอง (growth needs) ได้แก่ ความต้องการทางสังคม เกียรติยศชื่อเสียง และความต้องการเติมความสมบูรณ์ให้ชีวิต จัดเป็น

ความต้องการระดับสูง อธิบายว่า ความต้องการระดับต่ำได้รับการตอบสนองจากปัจจัยภายนอกตัวบุคคล ส่วนความต้องการระดับสูงได้รับการตอบสนองภายในตัวบุคคลเอง ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองอย่างดีแล้วจะไม่สามารถเป็นเงื่อนไขของใจบุคคลได้อีกต่อไป แม้ผลวิจัยในเวลาต่อมาไม่สนับสนุนแนวคิดทั้งหมดของมาสโลว์แต่ลำดับความต้องการของเขาก็เป็นพื้นฐานอธิบายองค์ประกอบของแรงจูงใจ^{๕๘}

๒.๓.๖ แนวคิด การประเมินของศาสตราจารย์สตัฟเฟิลบีม (Daniel L. Stufflebeam)

เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง เพราะให้แนวคิด วิธีการทางการประเมินผลได้อย่างน่าสนใจและทันสมัย และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทฤษฎีการประเมิน จนเป็นที่เรียกกันปัจจุบันว่า CIPP Model เป็นการประเมินที่เป็นกระบวนการต่อเนื่อง มีจุดเน้นที่สำคัญคือใช้ควบคู่กับการบริหาร และนำผลการประเมินที่ได้รับไปใช้ประกอบการตัดสินใจ เพื่อดำเนินกิจกรรมใดๆที่เกี่ยวข้อง

รูปแบบการประเมินแบบซิป (CIPP Model) เสนอโดย ศาสตราจารย์สตัฟเฟิลบีม (Daniel L. Stufflebeam) แห่งมหาวิทยาลัยโอไฮโอ สหรัฐอเมริกา ในปี ค.ศ. ๑๙๗๑ ซึ่งเป็นรูปแบบที่เป็นการประเมินเพื่อการตัดสินใจโดยเฉพาะ และเป็นรูปแบบที่ได้รับความสนใจจากนักประเมินในปัจจุบันเป็นอย่างมาก

CIPP ย่อมาจากคำ ๔ คำ ได้แก่

C = Context	บริบทหรือสภาวะแวดล้อม
I = Input	คือ ปัจจัยเบื้องต้น
P = Process	คือ กระบวนการ
P = Product	คือ ผลผลิต

การประเมินแบบซิปเป็นการประเมินเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลหรือสารสนเทศไปใช้ในการตัดสินใจทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินการของโครงการต่างๆ การประเมินแบบซิปประกอบด้วย การประเมิน 4 อย่างคือ

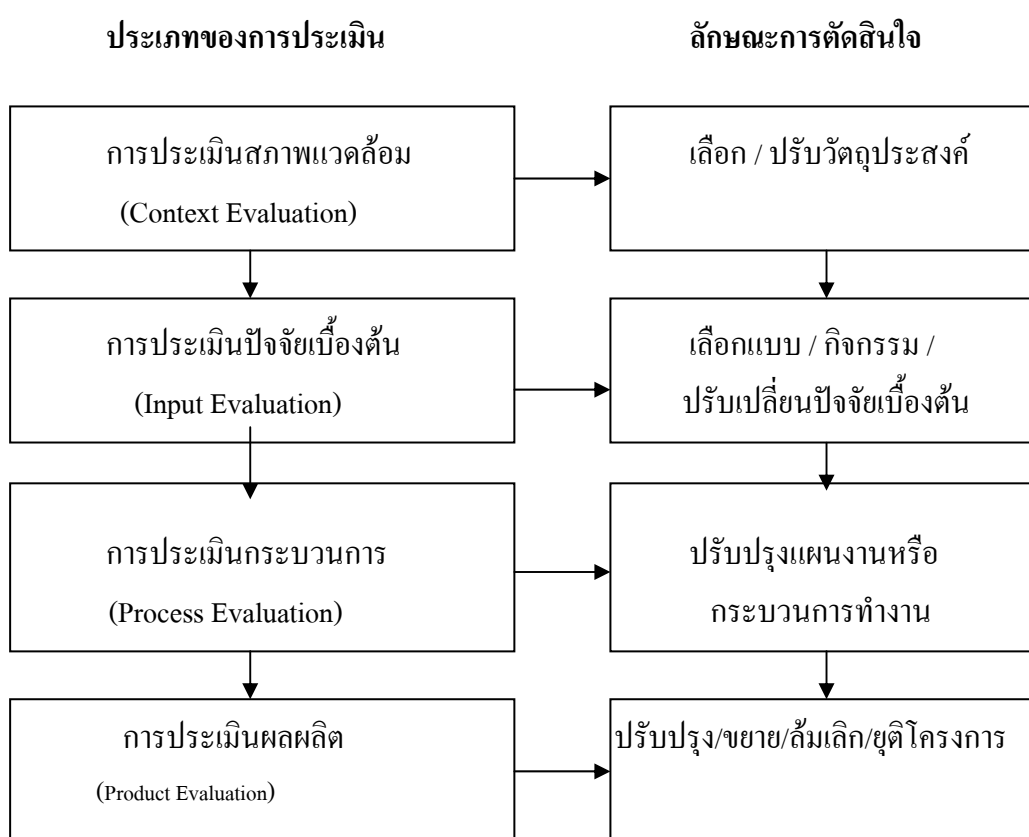
๑. การประเมินสภาวะแวดล้อมประเมินบริบท (Context Evaluation) เป็นการประเมินความต้องการและความจำเป็นทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง และการศึกษา ตลอดจนศึกษาปัญหาอุปสรรคทั้งในและนอกระบบสังคมปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่การกำหนดทิศทางและวัตถุประสงค์ของโครงการ

^{๕๘} Maslow A.H.. **Motivation Personality**. (New York : Harper and Row Publishers, 1971,

๒. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการตรวจสอบความพร้อมของปัจจัยต่างๆ ทั้งในด้านกำลังคน วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ ตลอดจนระบบการบริหารระบบการจัดการ เพื่อวิเคราะห์หาทางเลือกที่เหมาะสมที่สุดกับทรัพยากรที่มีอยู่และเป็นทางเลือกที่มีโอกาสทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามโครงการได้มากที่สุด

๓. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อให้ทราบว่าโครงการนั้นประสบผลสำเร็จหรือไม่ โดยพิจารณาว่าผลที่ได้รับบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ หรือดูว่าผลจากโครงการคุ้มค่าหรือไม่

๔. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อดูว่าผลที่เกิดขึ้น เมื่อสิ้นสุดโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ โดยอาศัยข้อมูลจากการรายงานผลที่ได้จากการประเมินสภาพแวดล้อมปัจจัยเบื้องต้นและกระบวนการร่วมด้วย ซึ่งเป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามที่สำคัญๆ^{๕๕}

(ที่มา : Stufflebeam; D.L. et al.(1971).Educational Evaluation and Decision-Making. Lllinois: Peacock_Publishers.inc p. 45)

แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงประเภทการประเมินและลักษณะของการตัดสินใจ ตามกรอบความคิด

^{๕๕} Stufflebeam; D.L. et al.(1971).Educational Evaluation and Decision-Making. Lllinois: Peacock_Publishers.inc p. 45.

๒.๘ วิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๘.๑ **ทวิ บุญมี** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า “ผู้เรียนส่วนใหญ่ต้องการให้มีการปรับปรุงหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกธรรมให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่ได้แจ้งวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนให้ทราบ การสอนใช้วิธีการบรรยายเป็นหลักและมักใช้กระดานและชอล์กเป็นอุปกรณ์การสอน ผลการเรียนการสอนยังไม่เป็นที่น่าพอใจและประกาศนียบัตรยังไม่เป็นที่ยอมรับกับสังคมภายนอก ครูผู้สอนยังไม่ได้รับการสนับสนุนจาก คณะสงฆ์และทางราชการอย่างเพียงพอ”^{๖๐}

๒.๘.๒ **จารุวรรณ ธรรมวัตรและคณะ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนาธรรม : กรณีศึกษาวัดบึง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ในส่วนของการจัดการศึกษา พบว่า “รูปแบบการจัดการศึกษาของวัดบึง มีพัฒนาการในการจัดการศึกษาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๑ เป็นต้นมา มีการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องผ่านบทบาททางด้านจัดการศึกษาของเจ้าอาวาส เดิมได้จัดรูปแบบการศึกษาแบบโบราณที่เรียกว่า มูลกัจจายน์ ต่อมาเมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาโดยส่วนกลาง วัดบึงก็ได้นำเอาระบบการเรียนแบบเปรียญธรรมตั้งแต่ประโยค ๑-๒ ถึง ๖ มาจัดการศึกษาโดยเริ่มจากประโยค ๑-๒-๓-๔ เมื่อมีนักเรียนสามารถสอบได้มากขึ้นก็เปิดประโยคสูง ๆ ขึ้น ไปจนกระทั่งถึงประโยค ๖.๕ เมื่อมีนักเรียนจากสำนักเรียนสอบได้เปรียญธรรม ๕ ประโยคหลายรูปทำให้วัดบึงเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น กล่าวได้ว่า วัดบึงประสบความสำเร็จทางด้านการจัดการศึกษาแผนกบาลี - นักธรรมอย่างค่อยเป็นค่อยไป อีกประการหนึ่ง ศิษย์เก่าที่ประสบความสำเร็จในชีวิตแล้วได้กลับมาช่วยเหลือสำนักเรียนอย่างแข็งขันผ่านกระบวนการที่เรียกว่าอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง (ติว) โดยเฉพาะเปรียญเอก (ป.๖-๗-๘-๙) มีนักเรียนทั่วประเทศมาเข้ารับการอบรมและประสบผลสำเร็จในการสอบทุกปีตลอดมา เนื่องจากการจัดการการเรียนการสอนภาษาบาลี เป็นงานหนักต้องอาศัยความอดทนและความสนใจในด้านการศึกษาของผู้จัดการศึกษาอย่างมาก ที่สำคัญต้องมีความต่อเนื่องในการจัดการศึกษาไม่ให้มีการขาดช่วง เพราะเมื่อขาดช่วงแล้วมาเริ่มฟื้นฟูขึ้นอีกย่อมหมายถึงการเริ่มต้นใหม่ ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่สำหรับสำนักเรียนทั่วไปที่ไม่ประสบความสำเร็จ การจัดการศึกษาในวัดบึงมีพัฒนาการที่ต่อเนื่องและยาวนานต้องอาศัยปัจจัยหลักคือเจ้าสำนักเรียน (เจ้าสำนักศาสนศึกษา) เป็นผู้ที่มีความเข้มแข็ง นอกจากนั้นยังต้องอาศัยปัจจัยสนับสนุนจากการระดมทุนจากแหล่งทุนต่าง ๆ ผู้

^{๖๐} ทวิ บุญมี, “การจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๓๕, บทคัดย่อ.

ที่รับผิดชอบโดยตรงก็คือเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าอาวาสในสำนักเรียนนั้น ๆ ปัญหาอีกประการหนึ่งที่พบบ่อยมากคือการขาดแคลนครูสอนที่มีความสามารถ เพราะศิษย์เก่าที่มีโอกาสได้เรียนในชั้นสูง ๆ หรือจบการศึกษาแล้วก็ไม่กลับมาช่วยสำนักเรียนเดิม การจะนิมนต์ครูอาจารย์ที่มีความสามารถมาจากที่อื่นย่อมต้องอาศัยปัจจัยหลาย ๆ อย่าง เช่น ความสัมพันธ์ส่วนตัว สวัสดิการ หรือค่านิยมยกย่องในคำจำกัดความ (เงินเดือน) เป็นต้น”^{๖๐}

อีกประเด็นหนึ่งคือการกระจายงานบริหาร เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมาก กล่าวคือต้องมอบหมายงานให้คณะกรรมการบริหารงานมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เจ้าสำนักเรียนจะต้องสร้างบุคลากรที่สามารถจะดำเนินในลักษณะที่เป็นตัวแทนกันและกันได้ เช่นเมื่อเจ้าสำนักเรียนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ก็มีบุคลากรที่สามารถสานต่องาน ไม่ให้เกิดความชะงักงันและดำเนินงานต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพเช่นเดิม อีกอย่างหนึ่ง “ควรทำให้คณะกรรมการทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วมทั้งการบริหารจัดการ อำนาจในการตัดสินใจ โดยการทำงานเป็นกลุ่ม และผู้บริหารควรมีวิสัยทัศน์ที่จะวางแผนในการบริหารจัดการอย่างชัดเจน ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เพื่อสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนในองค์กรโดยจำเป็นต้องวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งขององค์กร แล้วแก้ไขปัญหาในส่วนที่เป็นจุดอ่อนและสร้างเสริมในส่วนที่เป็นจุดแข็ง ซึ่งจะสอดคล้องกับระบบการประกันคุณภาพการศึกษาในองค์กร ซึ่งโดยธรรมชาติขององค์กรการศึกษาของพระสงฆ์ เป็นองค์กรที่มีวัฒนธรรมการบริหารแบบความเป็นเครือญาติ มีความขัดแย้งน้อยมีความยืดหยุ่นสูง ถ้ามีการวางแผนกลยุทธ์ในการบริหารอย่างชัดเจนก็จะทำให้การจัดการศึกษาได้ประสบผลสำเร็จได้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ”^{๖๑}

๒.๘.๓ ศรีนทิพย์ สธิรศิลป์ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดพระธรรมกาย อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ในด้านการจัดการศึกษาพบว่า “รูปแบบการจัดการศึกษาของวัดพระธรรมกายมีที่มาจากแนวคิดในการสร้างวัดของคณะผู้บุกเบิก รูปแบบดังกล่าวประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๒ ประการ คือ คณะกรรมการบริหารวัดและหลักปฏิรูปเทศ ๔ และผลลัพธ์ที่ได้คือศาสนทายาทและกัลยาณมิตรที่มีพลังศรัทธามหาศาลในอันที่จะอุทิศชีวิตเพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา คณะผู้บริหารการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดพระธรรมกายเห็นชอบให้จัดอบรมโครงการเรื่องเทคนิคการสอนพระบาลี ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการสนับสนุนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรม โดยมี

^{๖๐} รศ. จารุวรรณ ธรรมวัตร และคณะ, “รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดบึงอัมพวัน จังหวัดนครราชสีมา”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักนโยบายและแผนการศึกษา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๕๕), หน้า ๑๕.

^{๖๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

วัตถุประสงค์ในการเพิ่มศักยภาพครูสอนพระบาลีที่มีอยู่เดิมให้มีความสามารถในการจัดระบบการเรียน การสอน การจัดทำหลักสูตรและมีศิลปะในการถ่ายทอดวิชาความรู้ ทั้งนี้มีพระภิกษุและสามเณรสนใจ เข้ารับการอบรมพอสมควร”^{๖๓}

๒.๘.๔ พระครู อาชาวำรุง และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดสุทธิวารี อำเภอเมือง จังหวัด จันทบุรี ในด้านการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม พบว่า “ลักษณะการบริหารการศึกษาใช้รูปแบบ ของการบริหารแบบมีส่วนร่วมและจัดแบ่งงานตามความถนัดและตามความรู้ความสามารถของ พระภิกษุ แต่ละรูป ทำให้ผลการดำเนินการของวัดสุทธิวารีเกิดผลดีต่อพระภิกษุสามเณรที่เข้ามา ศึกษา วัดสุทธิวารีให้ความสำคัญมากกับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี เพราะ เป็นภาษาที่ใช้จารึกพระธรรมคำสอนซึ่งเป็นรากแก้วของพระพุทธศาสนา การจัดระบบการเรียน การสอนจะมีแนวที่สอดคล้องกับระบบการบริหารการปกครองของคณะสงฆ์ และเน้นการอบรมสั่ง สอนให้พระภิกษุสามเณรตั้งอยู่ในหลักปฏิบัติไตรสิกขาคือศึกษาศีล ศึกษาธรรม ศึกษาปัญญาและ ศึกษาข้ออาจารย์ข้อปฏิบัติ กฎ ระเบียบ คำสั่งของมหาเถรสมาคมและถือตามกฎระเบียบวัด มีการทำ อุโบสถปาฏิโมกข์ทุกกึ่งเดือน หมั่นรักษาความสะอาดภายในวัดและเสนาสนะที่อยู่อาศัย การจัดการ ศึกษาของวัดสุทธิวารี ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี พระภิกษุสามเณรสามารถสอบผ่าน สนามหลวงได้จำนวนมากในแต่ละปี เนื่องจากมีรูปแบบการจัดการศึกษาโดยคำนึงถึงความสำคัญ ของการจัดการศึกษาและการบริหารการศึกษาเป็นหลักสำคัญ ด้านการบริหาร ใช้หลักการบริหาร แบบมีส่วนร่วม การจัดแบ่งงานให้พระภิกษุผู้สอนตามความสามารถ เน้นประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ ทำให้พระภิกษุในระดับตั้งแต่รองเจ้าอาวาสและพระภิกษุผู้สอน ได้แสดงความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจในการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนก ธรรม-บาลี จึงมีผลทำให้การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ ด้านการส่งเสริม โรงเรียนพระปริยัติธรรมของวัดสุทธิวารีได้มียุทธศาสตร์ในการดำเนินการเพื่อให้พระภิกษุสามเณร ได้มีโอกาสเข้ามาศึกษา โดยการดำเนินการประชาสัมพันธ์ไปยังวัดต่าง ๆ ทั้งภายในจังหวัดและ จังหวัดใกล้เคียง ทำให้มีพระภิกษุสามเณรจากจังหวัดใกล้เคียงมาร่วมด้วย ในแต่ละปีจึงมีพระภิกษุ สามเณรมาเข้าเรียนเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการสอบสนามหลวง ดังนั้นใน แต่ละปีจึงมีการดำเนินการโครงการอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง เพื่อเป็นการปรับปรุงและ กวดขันพระภิกษุสามเณรก่อนเข้าสอบสนามหลวง ทำให้พระภิกษุสามเณรของโรงเรียนพระปริยัติ

^{๖๓} ผศ. ศรีนทิพย์ สติรศิลป์ และคณะ, “รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัด ในพระพุทธศาสนา :กรณีศึกษาวัดพระธรรมกาย อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี”,รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี, ๒๕๔๕), หน้า ๑๖.

ธรรมวัดสุทธาวารีมีจำนวนของการสอบผ่านสนามหลวงได้เป็นจำนวนมากในแต่ละปี ด้านการส่งเสริมจึงเป็นความสำคัญของปัจจัยด้านการบริหารที่ส่งผลให้เกิดผลสำเร็จของการดำเนินงานได้”^{๖๔}

๒.๘.๕ บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่องความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : กรณีศึกษาวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอบางเกร็ง จังหวัดนนทบุรี ในด้านการศึกษา ศึกษาพบว่า “วัดชลประทานรังสฤษฎ์ได้จัดการศาสนศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรตามความเหมาะสมกับภาวะของผู้บวช หลักสูตรพระปริยัติธรรมและหลักสูตรสำหรับผู้บวชระยะสั้น รวมทั้งหลักสูตรอบรมพระภิกษุที่ต้องการเพิ่มพูนความรู้ในหลักธรรมที่ถูกต้องทั้งปริยัติและปฏิบัติ และวิธีการเผยแผ่ธรรมะ โดยเฉพาะการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี เป็นการศึกษาเพื่อสร้างศาสนทายาทซึ่งเป็นการศึกษาตามหลักสูตรของคณะสงฆ์ที่ถือว่าเป็นการศึกษาตามระบบที่เป็นหลักของคณะสงฆ์ โดยทางวัดชลประทานรังสฤษฎ์ได้จัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมตั้งแต่ระดับ ป.ช. ๑-๒ ถึง ป.ช.๕ ผู้เรียนมีทั้งพระภิกษุและสามเณรที่อยู่ในวัดและวัดอื่น วัดได้จัดตั้งเป็นสำนักศาสนศึกษา มีเจ้าอาวาสเป็นเจ้าสำนักศาสนศึกษา การเรียนการสอนใช้วิธีการให้พระภิกษุที่มีความรู้ในระดับเปรียญธรรมที่สูงกว่าเป็นครูสอนระดับเปรียญธรรมชั้นต้นๆ วัดจัดสร้างอาคารเรียนและกุฏิที่พักให้ผู้เรียนเป็นสัดส่วนพร้อมทั้งจัดหาอุปกรณ์หนังสือเรียนสำหรับผู้เรียน ในแต่ละปีจะมีนักเรียนสามารถสอบได้ทุกปี”^{๖๕}

๒.๘.๖ ธนู ศรีทอง ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ บรรจง โสดาดี ได้จัดทำการศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค๑๑ ได้แสดงความเห็นว่า การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี มีสภาพปัญหา คือสภาพทั่วไปของสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี คือ ด้านปัจจัยนำเข้า กำลังเผชิญกับสภาพปัญหาการดูแลความพร้อมของอาคารสถานที่และ สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อ บรรยากาศทางวิชาการ จำนวนนักเรียนเข้าสอบและนักเรียนที่สอบได้มีแนวโน้มเฉลี่ยลดลง ขาดแคลนครูสอนทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพปัญหาการบริหารที่รับผิดชอบเฉพาะการวัดผลอย่างเดียวไม่รับผิดชอบในการจัดการศึกษางบประมาณไม่เพียงพอ หลักสูตรมุ่งเน้น

^{๖๔} รศ. พรุทธิ อาชาวอรุณ และคณะ, “รูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา :กรณีศึกษาวัดสุทธาวารี อำเภอมือง จังหวัดจันทบุรี”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี, ๒๕๔๕), หน้า ๗.

^{๖๕} บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ, “ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด : กรณีศึกษาวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอบางเกร็ง จังหวัดนนทบุรี”, รายงานการวิจัย,(กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎมนตรี, ๒๕๔๕), หน้า ๗๒.

มากกว่าแนวราบ ขาดความยืดหยุ่นและเชื่อมโยงกับการศึกษาของรัฐ ในด้านปัจจัยกระบวนการ กิจกรรมการเรียนการสอนขาดความต่อเนื่อง ไม่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน ในปัจจัยการผลิต สำนักเรียนได้ผลิตพระสงฆ์ที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มีความสามารถในการอ่าน และการแปลความหมายภาษาบาลีเป็นอย่างดี ปัจจัยด้านผลกระทบ คณะสงฆ์และชุมชนมีความพึงพอใจการสนองงานของพระสงฆ์ที่สำเร็จการศึกษาจากสำนักเรียนแผนกธรรมและบาลี แนวทางการพัฒนา ปัจจัยนำเข้า พึงจัดระบบบริหารจัดการสำนักเรียนโดยอาศัยแผนแม่บท แผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการเพื่อดำเนินงานด้านต่างๆ เช่น สภาพแวดล้อมทางกายภาพ โครงสร้างการบริหารบุคลากร งบประมาณและหลักสูตร ปัจจัยด้านกระบวนการ พึงพัฒนาระบบ กิจกรรมการเรียนการสอนให้มีความน่าสนใจและระบบวัดผลให้หลากหลายรูปแบบ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนเป็นสำคัญ พึงดำเนินการมีระบบประกันคุณภาพการศึกษา ปัจจัยด้านผลิต พึงกำหนดให้นักเรียนจัดทำบันทึกสถิติข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนอัตราการสูญเสียนักเรียนระหว่างเรียน และจำนวนพระสงฆ์ที่สำเร็จการศึกษา แล้วยังคงอยู่ในสมณเพศเพื่อสนองงานและบริการชุมชน ปัจจัยผลกระทบพึงกำหนดให้มีระบบประเมินความพึงพอใจของพระสงฆ์ที่สำเร็จการศึกษาจาก พระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี^{๖๖}

๒.๘.๗ พระครูปลัดศิริวัฒน์ สลัญญจิตฺโต(วิชาผา) การศึกษาวิจัยเรื่อง"ความพึงพอใจต่อเผยแผ่ธรรมในวันธรรมสวนะของพุทธศาสนิกชน: กรณี เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร" โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาถึงคุณลักษณะทางประชากรศาสตร์ ของพุทธศาสนิกชนต่อการเผยแผ่ธรรมในวันธรรมสวนะ และเกิดความพึงพอใจ การนำมาใช้ประโยชน์ที่ได้จากการฟังธรรม เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะประชากรศาสตร์ที่มีต่อการเผยแผ่ธรรมในวันธรรมสวนะ พร้อมทั้งผู้ที่มีร่วมปฏิบัติกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาโดยมีการเปิดรับข่าวสารด้านพุทธธรรมเพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนทั้งส่วนตนและสังคมปัญหาและอุปสรรคที่พบก็คือการสื่อสารด้านธรรมต้องเป็นการเผยแผ่ธรรมแบบเชิงรุกเพื่อเป็นผู้นำทางสังคมและพระยังติดรูปแบบการสอนแบบเดิมๆจึงทำให้บางครั้งเกิดความเชื่อมั่นในตนเองมากเกินไปดังนั้น

^{๖๖} ธนุ ศรีทอง ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ บรรจง โสดาดี , “การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค๑๑”,รายงานการวิจัย (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ พ.ศ. ๒๕๔๕) , บทคัดย่อ.

กระบวนการสื่อธรรมควรเป็นแบบกัลยาณมิตร นำผลไปใช้ในการทำให้สันติสุขสันติภาพในจิตใจ อันเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา^{๖๓}

๒.๘.๘ กาญจนาคอุตมชนะสารสกุล ได้ทำการศึกษาวิจัยผลสัมฤทธิ์การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามโครงการวิถีพุทธของโรงเรียนบ้านแม่ริมใต้ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ด้านกายภาพ มีพฤติกรรมกรบรโภคปัจจัยสี่ในการดูแลชีวิตประจำวัน รู้จักเก็บของสิ่งแวดล้อมให้สะอาดและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ด้านสังคมพูดจาอ่อนหวาน ไม่ทะเลาะกัน ปฏิบัติตามข้อตกลงมีความรับผิดชอบส่งงานตรงเวลา ด้านจิตใจ มีมารยาทดีงาม เคารพครูมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักทำงานร่วมกัน ใฝ่เรียนรู้อุดหนุน มีความสุขร่าเริงแจ่มใส ด้านปัญญา มีความเชื่อมั่นและพฤติกรรมเป็นผลให้มีสมาธิในการเรียน เป็นเหตุให้นักเรียนทำความดีมีสติปัญญาในการแก้ปัญหาการทำงานในชีวิตประจำวันได้ และด้านความคิดเห็นรู้สึกเป็นสุขสบายใจ แจ่มใส สดชื่น^{๖๔}

๒.๘.๙ พระมหาธานินทร์ ฐิติวิโร (อินทวิ) ได้ทำการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับการศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนหลักการ ทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา การศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และองค์ประกอบที่มีผลต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ โดยผู้วิจัยได้มีการพัฒนาแบบทดสอบขึ้นเป็น ๒ ฉบับ ได้แก่ ๑. แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ก่อนเข้าเรียน สถานภาพของครอบครัว ๒. แบบวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน ๓๐ ข้อคำถาม มีค่าความเชื่อมั่น ๐.๘ เพื่อให้ นักเรียนตอบข้อที่สอดคล้องกับนักเรียนมากที่สุด

ผลการศึกษาพบว่า มีนักเรียนตอบแบบสอบถาม ๑๕๒ รูป ระดับอายุของนักเรียนส่วนใหญ่ ๑๖-๒๐ ปี การศึกษาเดิมก่อนเข้าเรียนพบว่า ส่วนมากจบชั้นประถมศึกษา ๖ เกี่ยวกับครอบครัวพบว่า ส่วนใหญ่เคนอาศัยอยู่กับบิดามารดา บิดามารดาอยู่ด้วยกันและยังมีชีวิตอยู่ อาชีพของบิดามารดาพบว่าส่วนใหญ่ทำนา รายได้ส่วนใหญ่ระบุไม่ได้

^{๖๓} พระครูปลัดศิริวัฒน์ สบุญจิตโต (วิชาผา) “การศึกษาวิจัยเรื่อง”ความพึงพอใจต่อเผยแผ่ธรรมในวันธรรมสวนะของพุทธศาสนิกชน: กรณี เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร”วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต(บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

^{๖๔} กาญจนาคอุตมชนะสารสกุล “การศึกษาผลสัมฤทธิ์การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามโครงการวิถีพุทธของโรงเรียนบ้านแม่ริมใต้ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

เกี่ยวกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ทางการเรียนพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์อยู่ในระดับมาก (คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๘๘) การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เมื่อพิจารณาข้อคำถามรายชื่อ แล้วสามารถปรับเข้ากับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเรื่องอิทธิบาท ๔ ซึ่งเป็นหลักธรรมการนำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ซึ่งได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา คือเมื่อนักเรียนมีความต้องการจะประสบความสำเร็จทางการเรียนแล้ว นักเรียนควรจะมี ความขยันหมั่นเพียร มีความคิด และจิตใจที่ตั้งมั่นในการศึกษาเล่าเรียน พร้อมทั้งมีความคิดไตร่ตรองโดยใช้เหตุผลต่อการเรียนผลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้นอกจากทำให้ทราบระดับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จ.ศรีสะเกษ แล้ว ยังสามารถนำไปปรับใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เช่น มีการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนสนใจศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมนอกห้องเรียน มีการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศในห้องเรียน เพื่อเพิ่มแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียน^{๖๕}

๒.๘.๑๐ พระมหาปกานนท์ พุทธิเมธี (พิลาพันธ์) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจต่อนิตยสารพุทธจักรของสมาชิกและนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย" มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงผลสัมฤทธิ์ในการใช้ประโยชน์จากการอ่านนิตยสารพุทธจักรและความพึงพอใจต่อการอ่านการนำไปใช้ประโยชน์ของสมาชิกและนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พร้อมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผลสัมฤทธิ์ในการใช้ประโยชน์กับความพึงพอใจ เป็นการสำรวจข้อมูลเสนอต่อมหาวิทยาลัย(คณะผู้จัดทำนิตยสารพุทธจักร) จะได้ใช้เป็นแนวทางแก้ไขปรับปรุงพัฒนาการสื่อสารงานประชาสัมพันธ์ด้านนิตยสารพุทธจักรให้ตรงกับความต้องการของสมาชิกและนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อที่จะเอาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสมกับเหตุการณ์

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกนิตยสารพุทธจักร และ นิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่อยู่ในส่วนภูมิภาคและส่วนกลาง สำหรับนิติตที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี- ปริญญาโท ทุกคณะ

^{๖๕} พระมหาธานินทร์ ฐิติวิโร (อินทวิ) "การศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา: ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนในจังหวัดศรีสะเกษ ๒๕๔๕" วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์คุณลักษณะทางการประชากร ลักษณะและพฤติกรรมผลสัมฤทธิ์ในการใช้ และความพึงพอใจต่อนิตยสารพุทธจักร ได้แก่ จำนวน ร้อยละ การทดสอบสมมติฐาน ใช้สถิติ ไคส - แควร์ (Chi-Square Test) ซึ่งผลการวิจัยเป็นดังนี้

๑. สมาชิกและนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมีผลสัมฤทธิ์ในการใช้ประโยชน์ในระดับปานกลาง และความพึงพอใจต่อนิตยสารพุทธจักร ก็อยู่ในระดับปานกลาง

๒. สมาชิกและนิสิตฯ ที่มีคุณลักษณะทางประชากรแตกต่างกัน โดยรวมมีผลสัมฤทธิ์ในการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน

๓. ผลสัมฤทธิ์ในการใช้ประโยชน์มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจต่อนิตยสารพุทธจักร โดยสมาชิกและนิสิตฯ ที่ได้รับนิตยสารพุทธจักรครบทุกเดือน ก็จะมี ความพึงพอใจมากตามไปด้วย

๔. ส่วนมากสมาชิกและนิสิตใช้ประโยชน์จากนิตยสารพุทธจักร ด้านให้ความรู้และข่าวสาร การแถลงกิจการของมหาวิทยาลัยเป็นหลัก ส่วนในเรื่องการแสดงความคิดเห็น โดยเขียนบทความลงนิตยสารพุทธจักรมีน้อย

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้พบว่า ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับนิตยสารพุทธจักรที่สมาชิกและนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยส่วนใหญ่ประสบ คือ ปัญหาด้านการไม่ได้รับนิตยสารพุทธจักรตามกำหนด เนื่องจากนิตยสารออกล่าช้า, ปัญหาด้านการจัดส่งล่าช้า, ปัญหาที่ไม่มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ตามวิทยาเขตต่าง ๆ ดูแลรับผิดชอบงานประชาสัมพันธ์ในส่วนนี้, ปัญหาด้านขาดบทความ หรือคอลัมน์ ที่เหมาะสมกับเยาวชน และประชาชนทุกระดับ^{๑๐}

๒.๘.๑๑ พระมหาธีระศักดิ์ ธิติกิตฺติ (สุขยิ่ง) ได้ทำการศึกษาวิจัยผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์(๒๕๕๘) การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีและหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมวิเคราะห์การนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มาพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและการนำหลักคุณธรรมจริยธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายผลการศึกษามีดังต่อไปนี้

^{๑๐} พระมหาปกานนท์ พุทธิเมธี (พิลาพันธ์) เรื่อง "ศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจต่อนิตยสารพุทธจักรของสมาชิกและนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย"วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), บทคัดย่อ.

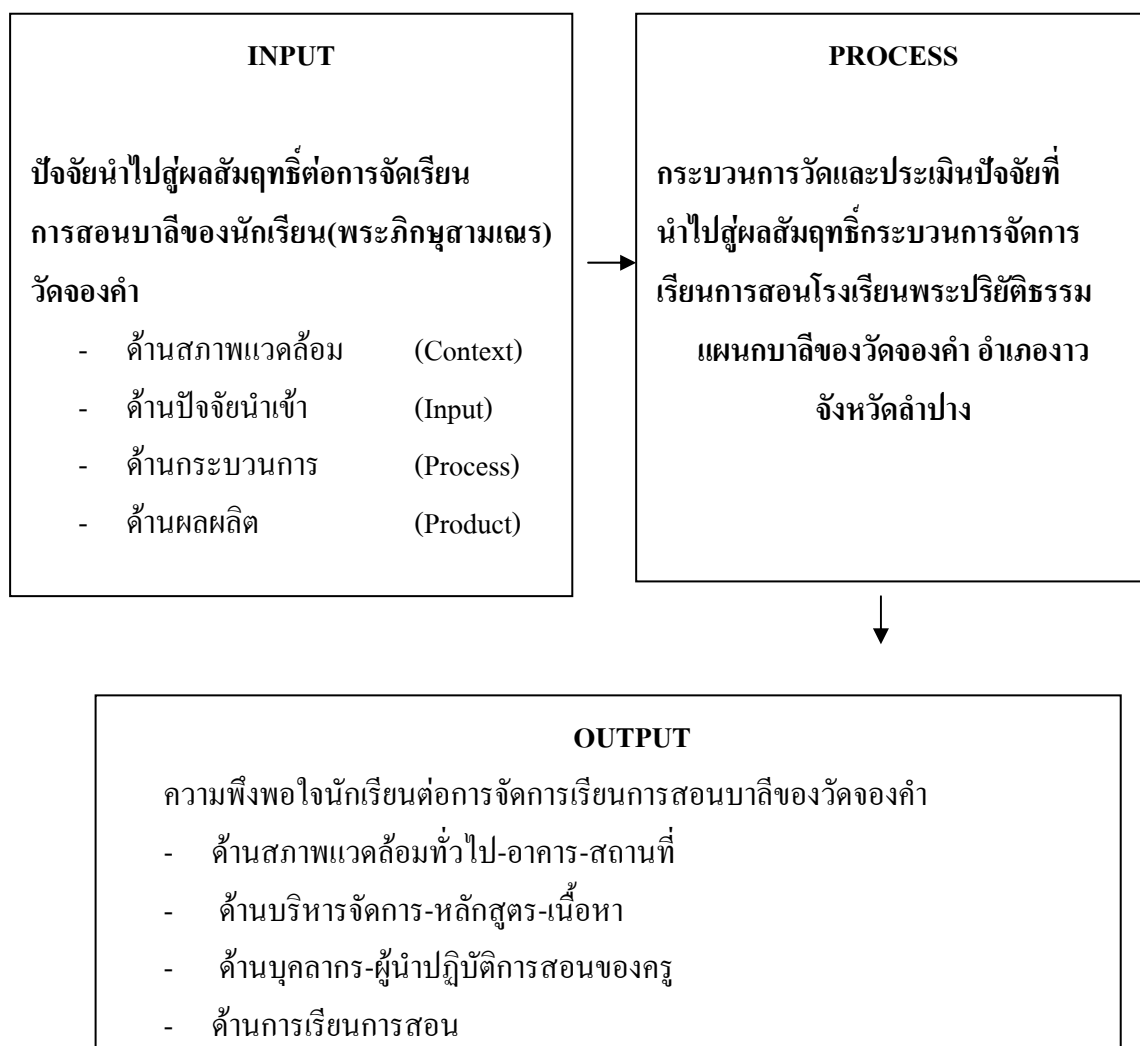
ศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์ ใช้อุดมการณ์ในการทำงาน ว่า “เยาวชน คือ อนาคตของชาติ” ตั้งศูนย์อยู่ที่วัดสุทิวงศา อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ มีการจัดทำโครงการอย่างเป็นระบบ การวางแผนดำเนินงาน แต่งตั้งคณะกรรมการ และการจัดกิจกรรมเข้าค่าย อบรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเนื้อหาสาระสำคัญของหลักสูตรอบรม ประกอบไปด้วย การบรรยายธรรม กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ทัศนศึกษาเพื่อและศาสนา ปัญหาสังคม ภัยสังคมด้านต่างๆ และแนวทางป้องกันแก้ไข กิจกรรมสร้างความสามัคคี กิจกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย และการสอนให้รู้จักบุญคุณพ่อแม่ และครูบาอาจารย์ โดยมีผู้ส่งสารกล่าวคือพระวิทยากรที่ได้รับการอบรม นำเสนอตัวสารคือหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ผ่านสื่อต่างๆ ที่ทันยุคทันสมัย จึงทำให้ถูกจริตของเยาวชน ที่เข้ารับการอบรม และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ได้จริงผลวิจัยความพึงพอใจของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่ได้เข้ารับการอบรม^{๓๐}

ดังนั้นการจัดการศึกษาบาลีนั้นต้องอาศัยปัจจัยหลายประการเป็นองค์ประกอบซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้จะขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ได้ต้องอาศัยกันจึงจะทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลองค์ประกอบแรกคือสภาพแวดล้อมทั่วไปต้องเหมาะสมคือเป็นสัปปายะมีอากาศเย็นสบายมีความร่มรื่นสะอาดเรียบร้อยเน้นเป็นธรรมชาติเป็นการทำให้เกิดศรัทธาเป็นวัตถุประสงค์หลักต่อมาคือปัจจัยนำเข้าคือคน วัสดุอุปกรณ์งบประมาณเป็นตัวช่วยเพื่อเป็นทางให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาด้านบาลีก็กระบวนการคือแรงจูงใจอาจเป็นคำชมหรือรางวัลเป็นแรงของผู้เรียนตั้งเป้าหมายกำหนดทิศทางดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ตั้งและนำไปสู่ผลผลิตเป็นผลที่เกิดตอบสนองต่อการจัดการศึกษาบาลีเพื่อสืบทอดคำสอนของพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนผู้วิจัยจึงมีความคิดสะท้อนว่าการจัดการศึกษาบาลีนั้นได้รับรู้ทางเอกสารมาน้อยเพียงใดแต่เป็นเฉพาะคำพูดแต่ไม่มีจำนวนตัวเลขระบุปรากฏเกี่ยวข้องชัดเจนจึงควรทำให้ปรากฏด้วยเพื่อสะท้อนสังคมได้รับรู้ต่อไป.

^{๓๐} พระมหาธีระศักดิ์ ธิติกิตฺติ (สุขยิ่ง) “การศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย ของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์๒๕๔๕”วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), บทคัดย่อ.

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำมาสู่กรอบแนวคิดในการวิจัย เรื่องศึกษาปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตรีศึกษาวัดจองคำ อำเภองาว จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒

แผนภาพที่ ๒.๒ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีวัดจองคำ ตำบลบ้านหวด อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒” ในครั้งนี้ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินตามลำดับขั้นตอนและวิธีการดำเนินงานการวิจัยดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากรกลุ่มตัวอย่างของวัดจองคำ
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ เก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ วิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๗ การนำเสนอผลงานการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

๓.๒ ประชากรกลุ่มตัวอย่างของวัดจองคำ

การเลือกผู้ให้ข้อมูลอันสำคัญ โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมาย(Focus Group) อันประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

ก. พระราชปริยัติโยดม ผู้ทรงคุณวุฒิเป้าหมาย อายุ ๗๕ ปี พรรษา ๕๖ จำนวน ๑ คน คือ เจ้าอาวาสวัดจองคำ พระอารามหลวง อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัดลำปาง ประธานมูลนิธิอาทรประชากิจ ได้รับปริญญามหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาบริหารการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาบริหารการศึกษา จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข. พระภิกษุสามเณรผู้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการศึกษาของวัดประกอบด้วย เจ้าสำนักและนักเรียน ป.ศ.๑ - ๕ จำนวน ๑๕๓ รูป [พระภิกษุ ๑๖ รูป สามเณร ๑๓๗ รูป]

ค. ประชากรกลุ่มตัวอย่างคือพระภิกษุและสามเณรที่กำลังศึกษาบาลีในโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดจงคำ มีพระภิกษุสามเณรทั้งหมด ๑๕๓ รูป โดยวิธีการเปิดตารางกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie and Morgan ปรากฏได้ผลจำนวนพระภิกษุและสามเณร ๑๑๓ รูป

ตารางที่ ๓.๑ แสดงกลุ่มประชากรตัวอย่าง

รายการ	จำนวนประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง	จำนวนที่ได้รับคืน
พระภิกษุ	๑๖	๑๒	๑๒
สามเณร	๑๓๗	๑๐๑	๑๐๑
รวม	๑๕๓	๑๑๓	๑๑๓

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ตอนที่ ๑. เป็นคำถามเกี่ยวกับลักษณะประชากรของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย เพศ อายุ กำลังเรียนอยู่ในระดับชั้น

ตอนที่ ๒. เป็นคำถามเกี่ยวกับปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจงคำ อำเภอจาง จังหวัดลำปาง โดยให้ผู้ตอบให้ค่าน้ำหนักจากมาตราส่วนประมาณ ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด (๓๓ ข้อย่อย) โดยใช้หลักการของ CIPP แบ่งออกคือ ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป (Context) จำนวน ๑๐ ข้อ ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) จำนวน ๖ ข้อ ด้านกระบวนการ (Process) จำนวน ๑๐ ข้อ ด้านผลผลิต (Product) จำนวน ๗ ข้อให้ผู้ตอบให้ค่าน้ำหนักจากมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ ตามหลักของ Likert Scale คือให้คะแนนดังนี้

๑	หมายถึง	น้อยที่สุด	เท่ากับ ๑ คะแนน
๒	หมายถึง	น้อย	เท่ากับ ๒ คะแนน
๓	หมายถึง	ปานกลาง	เท่ากับ ๓ คะแนน
๔	หมายถึง	มาก	เท่ากับ ๔ คะแนน
๕	หมายถึง	มากที่สุด	เท่ากับ ๕ คะแนน

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอความคิดเห็นเห็นปลายเปิดเกี่ยวกับปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจงคำ อำเภอจาง จังหวัดลำปาง

ตอนที่๔ เป็นคำถามเกี่ยวกับความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจองคำ อำเภองาว จังหวัดลำปาง โดยแบ่ง ๔ ด้าน คือ ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป-อาคาร-สถานที่จำนวน๑๘ ข้อ ด้านบริหารจัดการ-หลักสูตร-เนื้อหา จำนวน ๑๖ ข้อ ด้านบุคลากร-ผู้นำปฏิบัติการสอนของครู จำนวน ๒๔ ข้อ ด้านการเรียนการสอน จำนวน ๑๕ ข้อให้ผู้ตอบให้ค่าน้ำหนักจากมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ ตามหลักของ Likert Scale คือให้คะแนนดังนี้

๑	หมายถึง	น้อยที่สุด	เท่ากับ ๑ คะแนน
๒	หมายถึง	น้อย	เท่ากับ ๒ คะแนน
๓	หมายถึง	ปานกลาง	เท่ากับ ๓ คะแนน
๔	หมายถึง	มาก	เท่ากับ ๔ คะแนน
๕	หมายถึง	มากที่สุด	เท่ากับ ๕ คะแนน

ตอนที่๕ ข้อเสนอความคิดเห็นปลายเปิดเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจองคำ อำเภองาว จังหวัดลำปาง

การสร้างเครื่องมือและหาคุณภาพเครื่องมือ

๑. ศึกษาหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีในด้าน โครงสร้างของหลักสูตร การเรียนการสอน การวัดและประเมินผล จากเอกสารของวัดจองคำและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. กำหนดกรอบแนวคิดที่เป็นตัวชี้วัดปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจองคำ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

๓. ดำเนินการสร้างแบบสอบถามจากเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี กรณีศึกษา : วัดจองคำ อำเภองาว จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒ ได้ข้อคำถาม ๑๐๖ ข้อ

๔. นำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วไปปรึกษาอาจารย์ที่ควบคุมวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้องและให้ข้อเสนอแนะ เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๓ ท่าน คือ

๔.๑. ดร.ใจ บุญชัยมิ่ง อาจารย์ประจำของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (วิทยาเขตพะเยา) ป.ธ. ๔ Ph.D

๔.๒ พระมหาชโลม ชยสิทฺโธ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนปริยัติธรรมแผนกบาลี ประจำจังหวัดลำปางแห่งที่๑ วัดจองคำ ป.ธ ๕ สน.ม. (พุทธศาสนาและปรัชญา)

๔.๓.นายสิงห์คำ สอนแปง ครูชำนาญการ โรงเรียนประชาราษฏรวิทยา อำเภอองว
จังหวัดลำปาง ป.ธ.๗ พธ.บ.(การสอนสังคมศึกษา) ศศ.ม.(ภาษาไทย)

ตรวจสอบพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดย
ใช้แบบประเมินความสอดคล้อง IOC (Indies of congruence) ปรากฏว่า คำถามจำนวน ๑๐๖ ข้อ ซึ่ง
ผู้เชี่ยวชาญจะพิจารณาตัดสินใจใน ๓ กรณี คือ เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย และไม่แน่ใจในข้อคำถามแต่ละ
ข้อ โดยกำหนดค่าคะแนนในการหาค่าความสัมพันธ์ และสอดคล้องของคำถามดังนี้

แน่ใจว่าวัดได้ตรงจุดประสงค์	ให้คะแนน	+๑
ไม่แน่ใจว่าวัดได้ตรงจุดประสงค์	ให้คะแนน	๐
แน่ใจว่าวัดไม่ได้ตรงจุดประสงค์	ให้คะแนน	-๑

โดยใช้สูตรดังนี้^๑

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC = คำนวณความสอดคล้อง

$\sum R$ = ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N = จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

จากข้อคำถาม ๑๐๖ ข้อ ที่ได้ให้ผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง ๓ ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงตาม
เนื้อหาและสอดคล้องระหว่างจุดประสงค์ หรือนิยามศัพท์ของการวิจัยกับรายการข้อคำถาม การใช้
ภาษาและจำนวนข้อเพื่อให้เกิดความเหมาะสมนำค่าที่ประเมินได้มาพิจารณาเลือกข้อคำถาม โดยข้อ
คำถามที่มีค่า IOC ได้ค่า ๑.๐๐ จำนวน ๓๕ ข้อ ค่า ๐.๖๗ จำนวน ๕๐ ข้อ ค่า ๐.๓๓ จำนวน ๑๗ ข้อ โดย
คำถามที่มีค่าตั้งแต่ ๐.๕๐ ขึ้นไปให้คัดเลือกไว้ใช้ส่วนคำถามที่มีค่าต่ำกว่า ๐.๕๐ ให้ปรับปรุงให้
เหมาะสมต่อไป

๕. นำแบบสอบถามที่ผ่านการแก้ไขปรับปรุงตามข้อเสนอแนะแล้วไปทดลองใช้กับ
ประชากรที่ไม่ใช่ประชากรในงานวิจัย คือ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีวัดศรีโคมคำ
ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา จำนวน ๓๐ รูป และนำข้อมูลมาหาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตร

^๑ ล้วน สายยศ,เทคโนโลยีทางการศึกษา,กรุงเทพมหานคร: กราฟิการ์ต,๒๕๓๕), หน้า ๒๔๕ .

การหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่น ๐.๘๗ ซึ่งนับว่าเป็นแบบสอบถามที่ใช้ได้

ความเที่ยงของแบบทดสอบ สูตรแบบสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค ดังนี้

$$r = \frac{k}{k-1} \left(1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right)$$

เมื่อ r = ค่าความเชื่อมั่น หรือ Alpha Coefficient

k = จำนวนข้อสอบในแบบทดสอบ

S_i^2 = ความแปรปรวนของคะแนนข้อสอบแต่ละข้อ

S_t^2 = ความแปรปรวนของคะแนนของผู้สอบทั้งหมด

๖. นำแบบสอบถามที่ผ่านการทดลองและแก้ไขแล้วเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเป็นครั้งสุดท้ายเพื่อตรวจสอบแนะนำเกี่ยวกับการจัดทำฉบับสมบูรณ์สำหรับใช้เก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

๓.๔ เก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อสอบถาม วิเคราะห์เอกสาร และเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ระหว่างวันที่ ๔ เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ วันที่ ๒๕ เดือน มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๔ การปฏิบัติงานดังต่อไปนี้

๑. ผู้ศึกษาขอออกหนังสือจากรองอธิการบดี แนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตแพร่ ถึงโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจองคำอำเภอวัง จังหวัดลำปาง เพื่อขออนุญาตไปเก็บข้อมูลกับผู้บริหารและนักเรียน

๒. ผู้วิจัยออกไปแจกแบบสอบถามและวิเคราะห์เอกสารด้วยตนเองโดยเก็บข้อมูลตามสูตรตารางของ Krejcie and Morgan. คือประชากร มีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง ๑๑๓ ชุดจากประชากร ๑๖๐ และได้้นำแบบสอบถามลงรหัส (Coding) ในแบบสอบถามทุกฉบับ (๑-๑๑๓)

๓. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีวัดจองคำอำเภอวัง จังหวัดลำปาง โดยแจกแบบสอบถามจำนวนทั้งสิ้น ๑๑๓ ฉบับ (โดยมีเลขกำกับทุกฉบับ ๑ ถึง ๑๑๓) และเก็บกลับคืนทั้งสิ้นครบตามจำนวน ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์และนำมาเป็นตัวอย่างในการวิเคราะห์ได้คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐

๓.๕ วิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ ๑ สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ค่าความถี่(Frequency)และค่าร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ ๒ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจองคำ อำเภอเงา จังหวัดลำปาง ดังนี้

๑)ค่าเฉลี่ย(\bar{x})และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D)ของแบบสอบถามจากโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีวัดจองคำทั้งหมด

๒)หาระดับค่าแปลความหมาย

๓)การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย จากการประเมินใช้เกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ - ๕.๐๐	หมายถึง	ต้องการในระดับ มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ - ๔.๔๕	หมายถึง	ต้องการในระดับ มาก
ค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ - ๓.๔๕	หมายถึง	ต้องการในระดับ ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย ๑.๕๐ - ๒.๔๕	หมายถึง	ต้องการในระดับ น้อย
ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๑.๔๕	หมายถึง	ต้องการในระดับ น้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ แบบข้อเสนอแนะแสดงความคิดเห็นอื่นๆเกี่ยวกับปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจองคำ อำเภอเงา จังหวัดลำปาง เรียบเรียงเป็นพรรณนาแบบร้อยแก้ว

ตอนที่ ๔ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามความพึงพอใจการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี : ภูมิศึกษาวัดจองคำ อำเภอเงา จังหวัดลำปาง
คำ ทั้งหมด^๒

๑)ค่าเฉลี่ย (\bar{x}) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน(S.D) ของแบบสอบถามจากโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีวัดจองคำ ทั้งหมด

๒)หาระดับค่าแปลความหมาย

^๒ ธานินทร์ ศิลป์จารุ,การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS, หน้า ๗๕ .

๓)การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย จากการประเมินใช้เกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย ๔.๕๐ - ๕.๐๐	หมายถึง	ต้องการในระดับ มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย ๓.๕๐ - ๔.๔๕	หมายถึง	ต้องการในระดับ มาก
ค่าเฉลี่ย ๒.๕๐ - ๓.๔๕	หมายถึง	ต้องการในระดับ ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย ๑.๕๐ - ๒.๔๕	หมายถึง	ต้องการในระดับ น้อย
ค่าเฉลี่ย ๑.๐๐ - ๑.๔๕	หมายถึง	ต้องการในระดับ น้อยที่สุด

ตอนที่ ๕ แบบข้อเสนอแนะแสดงความคิดเห็นอื่นๆเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจองคำ อำเภอหาง จังหวัดลำปาง เรียบเรียงเป็นพรรณนาแบบร้อยแก้ว

๓.๖ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้วิธีวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

ค่าเฉลี่ย (Mean) จากสูตร

$$\text{สูตร} \quad \bar{x} = \frac{\sum fx}{N}$$

$$\text{เมื่อ} \quad \bar{x} = \text{ค่าเฉลี่ย}$$

$$\sum x = \text{ผลรวมของคะแนนที่กำหนด}$$

$$f = \text{จำนวนผู้ตอบแต่ละข้อคำถาม}$$

$$N = \text{จำนวนผู้เข้ารับการทดลอง}$$

ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) จากสูตร^๓

$$\text{สูตร S.D.} = \sqrt{\frac{\sum fx^2}{N} - \left[\frac{\sum fx}{N} \right]^2}$$

$$\text{เมื่อ S.D.} = \text{ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน}$$

$$\sum fx^2 = \text{ผลรวมยกกำลังสองของคะแนนทุกจำนวน}$$

$$\left[\sum fx \right]^2 = \text{ผลรวมของคะแนนทุกจำนวนยกกำลังสอง}$$

$$N = \text{จำนวนผู้เข้ารับการทดลอง}$$

๓.๗ การนำเสนอผลงานการวิจัย

การเสนอผลการวิจัยในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย.

^๓ วิเชียร เกตุสิงห์.สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย.(กรุงเทพมหานคร:ฟิลิปปส์เซ็นเตอร์๒๕๒๒), หน้า ๔๔.

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี : กรณีศึกษาวัดจองคำ อำเภอางาว จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒ ” ผู้วิจัยขอเสนอผลของการวิจัยตามที่กำหนดวัตถุประสงค์และตอบแบบคำถามตลอดจนวิเคราะห์ค่าทางสถิติวิจัยโดยแบ่งออกเป็น ส่วนได้ดังนี้

แบบสอบถามนี้มีทั้งหมด ๕ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามความคิดเห็นต่อปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ของวัดจองคำ

แบ่งเป็น ๔ ด้านคือ

- ด้านสภาพแวดล้อม (Context)
- ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)
- ด้านกระบวนการ (Process)
- ด้านผลผลิต (Product)

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะแสดงความคิดเห็นอื่นๆเกี่ยวกับปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจองคำ อำเภอางาว จังหวัดลำปาง

ตอนที่ ๔ แบบสอบถามความคิดเห็นความพึงพอใจฯ แบ่งเป็น ๔ ด้านคือ

- ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป-อาคาร-สถานที่
- ด้านบริหารจัดการ-หลักสูตร-เนื้อหา
- ด้านบุคลากร-ผู้นำ ปฏิบัติการสอนของครู
- ด้านการเรียนการสอน.

ตอนที่ ๕ ข้อเสนอแนะแสดงความคิดเห็นอื่นๆเกี่ยวกับความพึงพอใจการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี : กรณีศึกษาวัดจองคำ อำเภอางาว จังหวัดลำปาง”

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนและค่าร้อยละของสมณะเพศ

ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
๑.สมณะเพศ		
พระภิกษุ	๑๒	๑๐.๖
สามเณร	๑๐๑	๘๙.๔
รวม	๑๑๓	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามสมณะเพศ เป็นสามเณร จำนวน ๑๐๑ คน คิดเป็น(ร้อยละ ๘๙.๔)พระภิกษุ จำนวน ๑๒ คนคิดเป็น(ร้อยละ ๑๐.๖)ตามลำดับ.

ตารางที่ ๔.๒ แสดงจำนวนและค่าร้อยละจำแนกตามอายุ

ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
๒.อายุ		
๑๒ – ๑๔ ปี	๔๗	๔๑.๖
๑๕ – ๑๗ ปี	๓๔	๓๐.๑
๑๘ – ๒๐ ปี	๑๓	๑๑.๕
๒๑ ปีขึ้นไป	๑๙	๑๖.๘
รวม	๑๑๓	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๒ ด้านอายุ พบว่า ส่วนใหญ่มีอายุ ๑๒ – ๑๔ ปี จำนวน ๔๗ คน คิดเป็น (ร้อยละ ๔๑.๖) รองลงมาตามลำดับ คือ อายุ ๑๕ – ๑๗ ปี จำนวน ๓๔ คน คิดเป็น(ร้อยละ ๓๐.๑) อายุ ๒๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๑๙ คน คิดเป็น (ร้อยละ ๑๖.๘) อายุ ๑๘ -๒๐ ปี จำนวน ๑๓ คน คิดเป็น (ร้อยละ ๑๑.๕) ตามลำดับ.

ตารางที่ ๔.๓ แสดงจำนวนและค่าร้อยละการกำลังเรียนอยู่ในระดับชั้น

ข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (รูป)	ร้อยละ
๔.กำลังเรียนอยู่ในระดับชั้น		
ไวยากรณ์ ป.๑-๒	๔๘	๔๒.๕
ป.๓	๒๐	๑๗.๗
ป.๔	๑๔	๑๒.๔
ป.๕	๑๐	๘.๘
ป.๖	๖	๕.๓
ป.๗	๓	๒.๗
ป.๘	๔	๓.๕
ป.๙	๘	๗.๑
รวม	๑๑๓	๑๐๐

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ส่วนใหญ่กำลังเรียนอยู่ในระดับชั้น ไวยากรณ์ ป.๑-๒ จำนวน ๔๘ คน คิดเป็น(ร้อยละ๔๒.๕) รองลงมาคือ ป.๓ จำนวน ๒๐ คน คิดเป็น(ร้อยละ ๑๗.๗) ป.๔ จำนวน ๑๔คน คิดเป็น(ร้อยละ๑๒.๔) ป.๕ จำนวน ๑๐คน คิดเป็น(ร้อยละ๘.๘)ป.๖ จำนวน ๖คน คิดเป็น(ร้อยละ๖.๑) ป.๗ จำนวน ๖คน คิดเป็น(ร้อยละ๕.๓) ป.๘ จำนวน ๔คน คิดเป็น(ร้อยละ๓.๕) ป.๙ จำนวน ๓คน คิดเป็น(ร้อยละ๒.๗) ตามลำดับ.

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามความคิดเห็นปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนการสอนบาลี

วัดจองคำ อำเภอหาง จังหวัดลำปาง

ตารางที่ ๔.๔ แสดงค่าเฉลี่ยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความหมาย ด้านสภาพแวดล้อมContext

ตัวแปร ด้านสภาพแวดล้อม(Context)	ค่าเฉลี่ย (\bar{x})	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับความหมาย
๑.มีอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมวัดจองคำ โดยรวม	๔.๓๒	๐.๗๒	มาก
๒.มีกฎระเบียบของวัดจองคำมีความเคร่งครัดมี แบบแผนตามพระวินัย	๔.๕๘	๐.๗๒	มากที่สุด
๓.มีนโยบายของวัดจองคำด้านจัดการเรียนการ สอนบาลี	๔.๕๓	๐.๗๓	มากที่สุด
๔.มีแผนการจัดการบริหารของวัดจองคำในการ เรียนการสอน	๔.๖๕	๐.๕๖	มากที่สุด
๕.วัตถุประสงค์ที่วัดจองคำตั้งขึ้นสอดคล้องกับการ เรียนการสอนบาลี	๔.๕๓	๐.๕๘	มากที่สุด
๖.มีความพร้อมในด้านสถานที่และระบบ สาธารณูปโภค	๔.๑๗	๑.๐๗	มาก
๗.มีการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาความต้องการ ของนักเรียน ชุมชน หรือท้องถิ่นเพื่อวางแผน	๔.๐๔	๐.๘๘	มาก
๘.มีการวิเคราะห์การศึกษารอบด้านก่อนกำหนด มาตรฐานการศึกษาบาลี	๔.๓๗	๐.๗๘	มาก
๙.มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาสอดคล้องกับ มาตรฐานต้นสังกัดและมาตรฐานประเมินภายนอก	๔.๓๖	๐.๗๓	มาก
๑๐.มีมาตรฐานการศึกษาสอดคล้องกับศักยภาพ ผู้เรียนและความต้องการของท้องถิ่น	๔.๓๑	๐.๗๘	มาก
รวมเฉลี่ย	๔.๓๘	๐.๗๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ ปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนการสอนบาลีวัดของคำอำเภอาง จังหวัดลำปาง ด้านสภาพแวดล้อม (Context) พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก (๕๔.๓๘) เมื่อพิจารณา รายละเอียดในแต่ละข้อพบว่าอยู่ในค่าระดับมากที่สุดได้แก่ เกี่ยวกับมีแผนการจัดการบริหารของวัดของคำในการเรียนการสอนลำดับค่าเฉลี่ย (๕๔.๖๕) มีกฎระเบียบของวัดของคำมีความเคร่งครัดมีแบบแผนตามพระวินัย (๕๔.๕๘) มีนโยบายของวัดของคำด้านจัดการเรียนการสอนบาลี (๕๔.๕๓) วัตถุประสงค์ที่วัดของคำตั้งขึ้นสอดคล้องกับการเรียนการสอนบาลี (๕๔.๕๓) อยู่ในระดับมากได้แก่ มีการวิเคราะห์การศึกษารอบด้านก่อนกำหนดมาตรฐานการศึกษาบาลี (๕๔.๓๗) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาสอดคล้องกับมาตรฐานต้นสังกัดและมาตรฐานประเมินภายนอก (๕๔.๓๖) มีอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมวัดของคำโดยรวม (๕๔.๓๒) มีมาตรฐานการศึกษาสอดคล้องกับศักยภาพผู้เรียนและความต้องการของท้องถิ่น (๕๔.๓๑) มีความพร้อมในด้านสถานที่และระบบสาธารณูปโภค (๕๔.๑๗) รองลงมาคือ มีการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาความต้องการของนักเรียน ชุมชน หรือท้องถิ่นเพื่อวางแผน (๕๔.๐๔) ตามลำดับ.

ตารางที่ ๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความหมาย ด้านปัจจัยนำเข้า(Input)

ตัวแปร ด้านปัจจัยนำเข้า(Input)	ค่าเฉลี่ย (\bar{x})	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับความหมาย
๑.มีงบประมาณในการบริหาร โรงเรียนปรีชัตถธรรม วัดจงคำ	๔.๑๕	๐.๕๕	มาก
๒.มีสื่อ/อุปกรณ์การเรียนการสอนบาติเพียงพอต่อ ความต้องการ	๓.๕๗	๐.๘๑	มาก
๓.ครู/ผู้บริหารมีการส่งเสริมหรือแก้ไขกับการ จัดการเรียนการสอน	๔.๓๕	๐.๘๑	มาก
๔.ครูผู้สอนมีการเตรียมการและมีการจัดทำ แผนการจัดการเรียนรู้เพียงพอต่อการสอน	๔.๔๖	๐.๗๕	มากที่สุด
๕.มีการใช้งบประมาณใน โรงเรียนปรีชัตถธรรมบาติ คุ้มค่า	๔.๖๘	๐.๔๘	มากที่สุด
๖.ครูมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของโรงเรียน	๔.๕๓	๐.๖๑	มากที่สุด
รวมเฉลี่ย	๔.๓๖	๐.๗๔	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ ปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนการสอนบาติวัดจงคำ อำเภอวัง จังหวัดลำปาง ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{x} ๔.๓๖) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่าอยู่ในค่าระดับมากที่สุดได้แก่ เกี่ยวกับการใช้งบประมาณในโรงเรียนปรีชัตถธรรมบาติคุ้มค่า (\bar{x} ๔.๖๘) อยู่ในระดับมากที่สุดได้แก่ ครูมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของโรงเรียน (\bar{x} ๔.๕๓) ครูผู้สอนมีการเตรียมการและมีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้เพียงพอต่อการสอน (\bar{x} ๔.๔๖) ครู/ผู้บริหารมีการส่งเสริมหรือแก้ไขกับการจัดการเรียนการสอน (\bar{x} ๔.๓๕) มีงบประมาณในการบริหาร โรงเรียนปรีชัตถธรรมวัดจงคำ (\bar{x} ๔.๑๕) มีสื่อ/อุปกรณ์การเรียนการสอนบาติเพียงพอต่อความต้องการ (\bar{x} ๓.๕๗) ตามลำดับ.

ตารางที่ ๔.๖ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความหมายด้านกระบวนการ(Process)

ตัวแปร ด้านกระบวนการ(Process)	ค่าเฉลี่ย (\bar{x})	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับความหมาย
๑.มีการเตรียมการดำเนินงานดี	๔.๔๗	๐.๘๑	มาก
๒.มีการกำหนดระยะเวลาดำเนินการเรียนการสอน บาลี	๔.๕๓	๐.๗๕	มากที่สุด
๓.มีการปฏิบัติตามตารางของการเรียนการสอน บาลี	๔.๔๕	๐.๕๕	มาก
๔.มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ครูและนักเรียนแต่ละ คนอย่างชัดเจน	๔.๔๕	๐.๗๗	มาก
๕.มีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับการเรียนการสอน บาลีมีความถูกต้องครบถ้วนเป็นปัจจุบันทันต่อการ เรียนการสอน	๓.๕๒	๑.๒๐	มาก
๖.มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่แปลกใหม่ในการ สอนบาลี	๓.๔๕	๑.๒๘	ปานกลาง
๗.มีการแต่งตั้งคณะกรรมการแต่ละแผนกที่ชัดเจน	๔.๑๖	๐.๗๓	มาก
๘.มีการจัดโครงสร้างการบริหารงานโรงเรียน เอื้ออำนวยต่อการเรียน การสอน	๔.๑๓	๐.๕๓	มาก
๙.มีการกำหนดเป้าหมายผลการสอนของนักเรียน แต่ละปีการศึกษา	๔.๔๑	๐.๘๓	มาก
๑๐.มีการสรุปประเมินผลดำเนินการเรียนการสอน บาลี	๔.๔๖	๐.๗๗	มาก
รวมเฉลี่ย	๔.๒๔	๐.๘๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ ปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนการสอนบาลีวัดจองคำ อำเภอท่าว จังหวัดลำปาง ด้านกระบวนการ (Process) พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก (๕๔.๒๔) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่าอยู่ในค่าระดับมากที่สุดได้แก่ การมีการกำหนดระยะเวลาดำเนินการเรียนการสอนบาลี (๕๔.๕๓) อยู่ในระดับมากได้แก่ มีการปฏิบัติตามตารางของการเรียนการสอนบาลี (๕๔.๔๘) มีการเตรียมการดำเนินงานดี (๕๔.๔๗) มีการสรุปประเมินผลดำเนินการเรียนการสอนบาลี (๕๔.๔๖) มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ครูและนักเรียนแต่ละคนอย่างชัดเจน (๕๔.๔๕) มีการกำหนดเป้าหมายผลการสอนของนักเรียนแต่ละปีการศึกษา (๕๔.๔๑) มีการแต่งตั้งคณะกรรมการแต่ละแผนกที่ชัดเจน (๕๔.๑๖) มีการจัดโครงสร้างการบริหารงานโรงเรียน เอื้ออำนวยต่อการเรียน การสอน (๕๔.๑๓) มีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับการเรียนการสอนบาลีมีความถูกต้องครบถ้วนเป็นปัจจุบันทันต่อการเรียนการสอน (๕๓.๘๒) อยู่ในระดับปานกลางได้แก่ มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่แปลกใหม่ในการสอนบาลี (๕๓.๔๕) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๗ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความหมาย ด้านผลผลิต(Product)

ตัวแปร ด้านผลผลิต(Product)	ค่าเฉลี่ย (\bar{x})	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับความหมาย
๑.เมื่อจบ ป.๕ ออกไปแล้วสามารถนำความรู้จาก บาลีไปเรียนต่อในระดับสูงขึ้น	๔.๓๕	๐.๘๐	มาก
๒.นำความรู้ภาษาของบาลีไปประยุกต์ใช้ในการ ดำเนินชีวิตประจำวัน	๔.๒๒	๐.๗๗	มาก
๓.นำความรู้ภาษาของบาลีไปใช้ในการศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติมจากพระไตรปิฎก	๔.๕๓	๐.๘๐	มากที่สุด
๔.นำความรู้ภาษาของบาลีไปใช้ในการตีความ หลักธรรมในพระไตรปิฎก	๔.๓๘	๑.๐๔	มาก
๕.นำความรู้ภาษาของบาลีไปใช้สอนหรือช่วย กิจการของคณะสงฆ์	๔.๔๐	๐.๗๗	มาก
๖.นำความรู้ภาษาของบาลีไปจากการเรียนรู้ไปเผย แผ่แก่ผู้สนใจ	๔.๒๕	๐.๘๒	มาก
๗.นำความรู้ภาษาของบาลีไปจากการเรียนรู้ไป ประกอบอาชีพ(นักเขียน-แปลหนังสือ)	๔.๔๐	๐.๘๐	มาก
รวมเฉลี่ย	๔.๓๖	๐.๘๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๗ ปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนการสอนบาลีวัดจองคำ
อำเภอท่าว จังหวัดลำปาง ด้านผลผลิต (Product) พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก (\bar{x} ๔.๓๖) เมื่อ
พิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่าอยู่ในค่าระดับมากที่สุดได้แก่ นำความรู้ภาษาของบาลีไปใช้
ในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากพระไตรปิฎก (\bar{x} ๔.๕๓) อยู่ในระดับมากได้แก่ นำความรู้ภาษาของ
บาลีไปจากการเรียนรู้ไปประกอบอาชีพ(นักเขียน-แปลหนังสือ) (\bar{x} ๔.๔๐) นำความรู้ภาษาของบาลี
ไปใช้สอนหรือช่วยกิจการของคณะสงฆ์ (\bar{x} ๔.๔๐) นำความรู้ภาษาของบาลีไปใช้ในการตีความ
หลักธรรมในพระไตรปิฎก (\bar{x} ๔.๓๘) เมื่อจบ ป.๕ ออกไปแล้วสามารถนำความรู้จากบาลีไป
เรียนต่อในระดับสูงขึ้น (\bar{x} ๔.๓๕) นำความรู้ภาษาของบาลีไปจากการเรียนรู้ไปเผยแผ่แก่ผู้สนใจ
(\bar{x} ๔.๒๕) นำความรู้ภาษาของบาลีไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน (\bar{x} ๔.๒๒)
ตามลำดับ.

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะแสดงความคิดเห็นอื่นๆเกี่ยวกับปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ต่อการจัดการเรียนการสอน โรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ความคิดเห็นดังนี้

จากการตอบแสดงความคิดเห็นปัจจัยของวัดจองคำต่อการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง พบว่า

ด้านสภาพแวดล้อม (Context) พระภิกษุ-สามเณรมีความคิดเห็นว่ามีฐานะเทียบของวัดจองคำมีความเคร่งครัดมีแบบแผนตามพระวินัยและวัตถุประสงค์ที่วัดจองคำตั้งขึ้นสอดคล้องกับการเรียนการสอนบาลีด้วย

ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) พระภิกษุ-สามเณร มีความเห็นว่า ครูมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนและรวมถึง มีการเตรียมการและมีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้เพียงพอต่อการสอน ผู้บริหารมีการส่งเสริมหรือแก้ไขกับการจัดการเรียนการสอน

ด้านกระบวนการ (Process) พระภิกษุ-สามเณร มีการกำหนดเป้าหมายผลการสอนของนักเรียนแต่ละปีการศึกษาด้วย และมีการจัดโครงสร้างการบริหารงานโรงเรียนเอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน

ด้านผลผลิต (Product) พระภิกษุ-สามเณร นำความรู้ภาษาของบาลีไปใช้สอนหรือช่วยกิจการของคณะสงฆ์หรือ เมื่อจบ ป.ธ.๕ ออกไปแล้วสามารถนำความรู้จากบาลีไปเรียนต่อในระดับสูงขึ้นได้.

ตอนที่ ๔ แบบสอบถามความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วิทยาลัยวิชาวัดจองคำ อำเภอท่าว จังหวัดลำปาง

ตารางที่ ๔.๘ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความหมายด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป-อาคาร-สถานที่

ตัวแปร ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป-อาคาร-สถานที่	ค่าเฉลี่ย (\bar{x})	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับความหมาย
๑สภาพทั่วไปของวัดจองคำอยู่ชั้นเหนือต่อการมี สมาธิในการท่องจำภาษาบาลี	๔.๔๕	๐.๖๘	มาก
๒สาธารณูปโภค(น้ำดื่ม น้ำใช้) มีความเพียงพอต่อ ความต้องการของผู้เรียนภาษาบาลี	๔.๒๕	๐.๗๘	มาก
๓ระบบน้ำ-ไฟฟ้ามีเพียงพอและเหมาะสมกับความ ต้องการของผู้เรียน	๔.๒๕	๑.๐๑	มาก
๔มีที่ทิ้งขยะตามที่จัดไว้ให้มีพอเพียงถูกสุขลักษณะ	๓.๕๒	๐.๘๕	มาก
๕อาคารเรียนมีบรรยากาศเหมาะสมกับผู้เรียน	๔.๒๗	๐.๘๓	มาก
๖บรรยากาศห้องเรียนบาลีสะอาดปลอดภัยโปร่งโล่ง สบายอากาศถ่ายเทสะดวก	๔.๓๑	๐.๘๐	มาก
๗กุฏิที่อยู่อาศัย(ห้องนอน)ของโรงเรียนเอื้อเพื่อต่อ ผู้เรียน	๔.๓๗	๐.๗๕	มาก
๘ปัจจัยสี่มีปริมาณเหมาะสมกับสภาวะ	๔.๒๔	๑.๐๐	มาก
๙มีการรณรงค์ปิดน้ำไฟทุกครั้งที่เกิดใช้	๔.๓๘	๐.๖๕	มาก
๑๐โรงเรียนพระปริยัติธรรมบาลีโดยภาพรวมทุกด้าน เป็นอย่างไร	๔.๔๕	๐.๗๖	มาก
๑๑ขนาดของห้องเรียนได้มาตรฐานเหมาะสมกับ จำนวนผู้เรียน	๔.๓๘	๐.๗๗	มาก
๑๒จำนวนห้องเรียนเพียงพอกับจำนวนนักเรียน	๔.๓๗	๐.๗๖	มาก
๑๓ห้องสมุดแห่งเรียนรู้มีเพียงพอต่อการเรียนการ สอน	๔.๐๗	๑.๐๗	มาก

ตารางที่ ๔.๘ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความหมายจำแนกตามค่าตัวแปร (ต่อ)

๑๔ บริเวณโรงเรียนเอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้	๔.๐๔	๑.๓๑	มาก
๑๕ มีบริเวณที่พักผ่อนเปลี่ยนอิริยาบถพอเพียง สะอาดเหมาะสม	๔.๑๕	๐.๘๔	มาก
๑๖ มีโต๊ะเก้าอี้เพียงพอแก่นักเรียน	๔.๓๐	๑.๐๓	มาก
๑๗ อาคารเรียนมีความมั่นคงแข็งแรงปลอดภัย	๔.๔๘	๐.๕๕	มาก
๑๘ มีหนังสืออุปกรณ์การเรียนเพียงพอต่อการเรียนการสอน	๔.๔๗	๐.๗๘	มาก
รวมเฉลี่ย	๔.๒๕	๐.๘๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๘ ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนบาลีของวัดจองคำอำเภอวัง จังหวัดลำปาง ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป-อาคาร-สถานที่ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมากได้แก่ สภาพทั่วไปของวัดจองคำอยู่ชั้นเอื้อต่อการมีสมาธิในการท่องจำภาษาบาลี (๕ ๔.๔๕) อาคารเรียนมีความมั่นคงแข็งแรงปลอดภัย (๕ ๔.๔๘) มีหนังสืออุปกรณ์การเรียนเพียงพอต่อการเรียนการสอน (๕ ๔.๔๗) โรงเรียนปรัชญาดิเรกบาลีโดยภาพรวมทุกด้านเป็นอย่างไร (๕ ๔.๔๕) ขนาดของห้องเรียนได้มาตรฐานเหมาะสมกับจำนวนผู้เรียน (๕ ๔.๓๘) มีการรณรงค์ปิดน้ำไฟทุกครั้งที่เกิดใช้ (๕ ๔.๓๘) จำนวนห้องเรียนเพียงพอกับจำนวนนักเรียน (๕ ๔.๓๗) ภูมิที่อยู่อาศัย(ห้องนอน)ของโรงเรียนเอื้อเพื่อต่อผู้เรียน (๕ ๔.๓๗) บรรยากาศห้องเรียนบาลีสะอาดปลอดภัยโปร่งโล่งสบายอากาศถ่ายเทสะดวก (๕ ๔.๓๑) มีโต๊ะเก้าอี้เพียงพอแก่นักเรียน (๕ ๔.๓๐) ระบบน้ำ-ไฟฟ้ามีเพียงพอและเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน (๕ ๔.๒๕) อาคารเรียนมีบรรยากาศเหมาะสมกับผู้เรียน (๕ ๔.๒๗) สาธารณูปโภค(น้ำดื่ม น้ำใช้) มีความเพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียนภาษาบาลี (๕ ๔.๒๕) ปัจจัยสี่มีปริมาณเหมาะสมกับสภาวะ (๕ ๔.๒๔) มีบริเวณที่พักผ่อนเปลี่ยนอิริยาบถพอเพียงสะอาดเหมาะสม (๕ ๔.๑๕) ห้องสมุดแห่งเรียนรู้มีเพียงพอต่อการเรียนการสอน (๕ ๔.๐๗) บริเวณโรงเรียนเอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ (๕ ๔.๐๔) มีที่ทิ้งขยะตามที่จัดไว้ให้มีพอเพียงถูกสุขลักษณะ (๕ ๓.๕๒) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความหมายด้านบริหารจัดการ-
หลักสูตร-เนื้อหา

ตัวแปร ด้านบริหารจัดการ-หลักสูตร-เนื้อหา	ค่าเฉลี่ย (\bar{x})	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับความหมาย
๑.เจ้าสำนักเรียนมีความเอาใจใส่ดูแลการบริหารจัดการ	๔.๖๓	๐.๕๕	มากที่สุด
๒.ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจต่อการได้เรียนภาษาบาลี	๔.๔๐	๐.๗๑	มาก
๓.มีการวางแผนในการเรียนและทำงาน	๔.๔๓	๐.๘๐	มาก
๔.ผู้เรียนมีความสุขกับการเรียนรู้ภาษาบาลี	๔.๐๒	๐.๗๖	มาก
๕.การวัดประเมินผลของครูผู้สอนนั้นเที่ยงตรงยุติธรรม	๔.๓๘	๐.๗๘	มาก
๖.ครู/บุคลากรปฏิบัติตนเหมาะสมกับผู้เรียน	๔.๔๒	๐.๗๑	มาก
๗.ระบบดูแลสอดส่องช่วยเหลือความเป็นอยู่ของนักเรียน	๔.๓๗	๐.๖๕	มาก
๘.มีวิธีการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนบาลีสมาเสมอ	๔.๓๘	๐.๖๘	มาก
๙.นำแบบทดสอบแต่ละปีมาศึกษาวิเคราะห์เพื่อเกิดเข้าใจเนื้อหามากขึ้น	๔.๓๑	๐.๘๓	มาก
๑๐.ปฏิบัติรักษาทักษะสมบัติส่วนรวม	๔.๓๓	๐.๖๗	มาก
๑๑.เนื้อหาของหลักสูตรเหมาะสมกับระดับชั้นเรียน	๔.๔๕	๐.๘๐	มาก
๑๒.เนื้อหาหลักสูตรเกี่ยวข้องกับสังฆกรรมพระไตรปิฎก	๔.๔๓	๐.๗๕	มาก
๑๓.เน้นจริยวัตรของพระภิกษุในเชิงปฏิบัติ	๔.๓๕	๐.๘๓	มาก
๑๔.เนื้อหาเน้นหลักสูตรการท่องเที่ยวมากเกินไป	๔.๓๘	๐.๖๔	มาก
๑๕.หลักสูตรตายตัวเกินไปจนไม่สามารถปรับให้เหมาะสมแก่การใช้วิธีการเรียนแบบอื่น	๔.๑๕	๐.๘๑	มาก
๑๖.มีการเปรียบเทียบของหลักการของศาสนาอื่นๆ	๔.๐๘	๑.๑๖	มาก
รวมเฉลี่ย	๔.๓๔	๐.๗๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนบาลีของวัดของคำอำเภองาว จังหวัดลำปาง ด้านบริหารจัดการ-หลักสูตร-เนื้อหา พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก (๕๔.๓๔) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่าอยู่ในค่าระดับมากที่สุดได้แก่ เจ้าหน้าที่มีความเอาใจใส่ดูแลการบริหารจัดการ (๕๔.๖๓) อยู่ในค่าระดับมากได้แก่ เนื้อหาของหลักสูตรเหมาะสมกับระดับชั้นเรียน (๕๔.๔๘) เนื้อหาหลักสูตรเกี่ยวข้องกับสังฆกรรมพระไตรปิฎก (๕๔.๔๓) มีการวางแผนในการเรียนและทำงาน (๕๔.๔๓) ครู/บุคลากรปฏิบัติตนเหมาะสมกับผู้เรียน (๕๔.๔๒) ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจต่อการได้เรียนภาษาบาลี (๕๔.๔๐) เนื้อหานั้นหลักสูตรการท่องเที่ยวมากเกินไป (๕๔.๓๘) การวัดประเมินผลของครูผู้สอนนั้นเที่ยงตรง ยุติธรรม (๕๔.๓๘) มีวิธีการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนบาลีสมาเสมอ (๕๔.๓๘) ระบบดูแลสอดส่องช่วยเหลือความเป็นอยู่ของนักเรียน (๕๔.๓๗) เน้นจริยวัตรของพระภิกษุในเชิงปฏิบัติ (๕๔.๓๕) ปฏิบัติรักษาทรัพย์สมบัติส่วนรวม (๕๔.๓๓) นำแบบทดสอบแต่ละปีมาศึกษาวิเคราะห์เพื่อเกิดเข้าใจเนื้อหามากขึ้น (๕๔.๓๑) หลักสูตรตายตัวเกินไปจนไม่สามารถปรับให้เหมาะแก่การใช้วิธีการเรียนแบบอื่น (๕๔.๑๘) มีการเปรียบเทียบของหลักการของศาสนาอื่นๆ (๕๔.๐๘) ผู้เรียนมีความสุขกับการเรียนรู้ภาษาบาลี (๕๔.๐๒) ตามลำดับ

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความหมายด้านบุคลากรการสอน

ตัวแปร ด้านบุคลากร-ผู้นำปฏิบัติการสอนของครู	ค่าเฉลี่ย (\bar{x})	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับความหมาย
๑ครูมีความขยันหมั่นเพียรใส่ใจในการสอน	๔.๑๓	๐.๘๖	มาก
๒ครูของวัดจองคำในการสอนมีจำนวนเพียงพอกับ ผู้เรียน	๔.๓๐	๐.๖๘	มาก
๓ครูเอาใจใส่เรื่องสุขอนามัยปัจจัยสี่ กับผู้เรียน	๔.๔๓	๐.๗๔	มาก
๔ครูมีคุณธรรมจริยธรรมสมกับเป็นผู้สอนภาษา บาลี	๔.๓๖	๐.๗๓	มาก
๕ครูมีวิสัยทัศน์/คุณวุฒิเหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละ ประโยค	๔.๓๕	๐.๗๓	มาก
๖ครูผู้สอนให้แบบฝึกหัดแต่ละครั้งไม่มากไม่น้อย	๔.๑๑	๑.๐๒	มาก
๗การครองชีวิตของครูผู้สอนสะอาดเรียบร้อยเป็น ปริมณฑล	๔.๔๖	๐.๗๖	มาก
๘ครูผู้สอนมีเทคนิคปรับวิธีการสอนที่ใหม่เสมอ	๔.๔๒	๐.๘๖	มาก
๙ครูตรวจแบบทดสอบด้วยความยุติธรรม	๔.๓๘	๐.๗๓	มาก
๑๐ครูผู้สอนมาตรงเวลาสอน	๓.๕๓	๐.๕๕	มาก
๑๑ครูผู้สอนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและสอนทุกอย่าง ไม่ปิดบัง	๔.๕๗	๐.๖๕	มากที่สุด
๑๒ครูผู้สอนมีการเตรียมการสอนล่วงหน้า	๔.๔๒	๐.๘๒	มาก
๑๓ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีวิธีการสอนทำให้เข้าใจ เนื้อหาได้โดยง่าย	๔.๔๓	๐.๘๕	มาก
๑๔ครูผู้สอนได้สอนครอบคลุมเนื้อหาในหลักสูตร	๔.๓๓	๐.๘๐	มาก
๑๕ครูผู้สอนได้สอนลำดับเนื้อหาจากง่ายไปยาก	๔.๓๓	๐.๘๐	มาก
๑๖ครูมีส่วนเพียงพอต่อจำนวนนักเรียน	๔.๔๔	๐.๗๓	มาก
๑๗ครูจัดการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ	๔.๔๑	๐.๗๕	มาก
๑๘ครูมีความขยันในการปฏิบัติการสอน	๔.๓๑	๐.๗๕	มาก
๑๙ครูตรวจงานมอบหมายให้นักเรียนทำสม่ำเสมอ	๔.๕๕	๐.๖๔	มากที่สุด

ตารางที่ ๔.๑๐ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความหมายจำแนกตามค่าตัวแปร (ต่อ)

๒๐ครูให้๑๕ครูตรวจงานที่มอบหมายให้นักเรียน ทำอย่างสม่ำเสมอ ผู้เรียนได้ความคิดรวบยอดในเรื่องที่สอน	๔.๔๕	๐.๖๕	มาก
๒๑ครูนำข้อผิดพลาดที่พบจากนักเรียนส่วนใหญ่ มาชี้แจงให้นักเรียนทราบและแก้ปัญหา	๔.๕๐	๐.๗๒	มากที่สุด
๒๒ครูสามารถชี้วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างเรื่อง ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน	๔.๒๐	๑.๐๗	มาก
๒๓ครูสามารถชี้วิเคราะห์ให้เห็นรากของภาษาได้ อย่างชัดเจน	๔.๓๘	๐.๘๖	มาก
๒๔ครูใช้วิธีการสอนแปลภาษาบาลีโดยพยัญชนะ มากกว่าการแปลโดยอรรถ	๔.๔๑	๐.๘๗	มาก
รวมเฉลี่ย	๔.๓๕	๐.๗๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๐ ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนบาลีของวัดจองคำ
อำเภอวัง จังหวัดลำปาง ด้านบุคลากร-ผู้นำปฏิบัติการสอนของครู พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก
(\bar{x} ๔.๓๕) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่าอยู่ในค่าระดับมากที่สุดได้แก่ ครูผู้สอนมี
มนุษยสัมพันธ์ที่ดีและสอนทุกอย่างไม่ปิดบัง (\bar{x} ๔.๕๗) ครูตรวจงานที่มอบหมายให้นักเรียนทำ
อย่างสม่ำเสมอ (\bar{x} ๔.๕๕) ครูนำข้อผิดพลาดที่พบจากนักเรียนส่วนใหญ่มาชี้แจงให้นักเรียนทราบ
และแก้ปัญหา (\bar{x} ๔.๕๐) อยู่ในค่าระดับมากได้แก่ การครองจิตของครูผู้สอนสะอาดเรียบร้อยเป็น
ปริมณฑล (\bar{x} ๔.๔๖) ครูให้ผู้เรียนได้ความคิดรวบยอดในเรื่องที่สอน (\bar{x} ๔.๔๕) ครูมีส่วน
เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน (\bar{x} ๔.๔๔) ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีวิธีการสอนทำให้เข้าใจเนื้อหาได้
โดยง่าย (\bar{x} ๔.๔๓) ครูเอาใจใส่เรื่องสุขอนามัยปัจจัยสี่ กับผู้เรียน (\bar{x} ๔.๔๓) ครูผู้สอนมีเทคนิค
ปรับวิธีการสอนที่ใหม่เสมอ (\bar{x} ๔.๔๒) ครูผู้สอนมีการเตรียมการสอนล่วงหน้า (\bar{x} ๔.๔๒) ครู
จัดการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ (\bar{x} ๔.๔๑) ครูตรวจแบบทดสอบด้วยความยุติธรรม (\bar{x} ๔.๓๘) ครู
สามารถชี้วิเคราะห์ให้เห็นรากของภาษาได้อย่างชัดเจน (\bar{x} ๔.๓๘) ครูมีคุณธรรมจริยธรรมสมกับ
เป็นผู้สอนภาษาบาลี (\bar{x} ๔.๓๖) ครูมีวิวุฒิ/คุณวุฒิเหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละประโยค (\bar{x} ๔.๓๕)
ครูผู้สอนได้สอนครอบคลุมเนื้อหาในหลักสูตร (\bar{x} ๔.๓๓) ครูผู้สอนได้สอนลำดับเนื้อหาจากง่ายไป
ยาก (\bar{x} ๔.๓๓) ครูมีความขยันในการปฏิบัติการสอน (\bar{x} ๔.๓๑) ครูของวัดจองคำในการสอนมี

จำนวนเพียงพอกับผู้เรียน(๕ ๔.๓๐) ครูสามารถชี้วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างเรื่องที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน (๕ ๔.๒๐) ครูมีความยิ้มแย้มแจ่มใส ใส่ใจในการสอน (๕ ๔.๑๓) ครูผู้สอนให้แบบฝึกหัดแต่ละครั้งไม่มากไม่น้อย (๕ ๔.๑๑) ครูผู้สอนมาตรงเวลาสอน (๕ ๓.๕๓) ตามลำดับ.

ตารางที่ ๔.๑๑ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความหมายด้านการเรียนการสอน

ตัวแปร ด้านการเรียนการสอน	ค่าเฉลี่ย (\bar{x})	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับความหมาย
๑การนุ่งห่มของนักเรียนเรียบร้อย	๔.๒๔	๐.๘๒	มาก
๒นักเรียนมีความภูมิใจต่อการได้เรียนภาษาบาลี	๔.๒๗	๐.๘๔	มาก
๓นักเรียนส่งงานครูเสมอตามกำหนดเวลา	๔.๕๘	๐.๖๒	มากที่สุด
๔นักเรียนตรงต่อเวลาเรียน	๔.๒๔	๐.๘๖	มาก
๕นักเรียนเดินเข้าแถวหน้ากุฏิเจ้าสำนักเป็นระเบียบเรียบร้อย	๔.๒๒	๐.๘๓	มาก
๖นักเรียนควบคุมจิตใจไม่คุยกันช่วงครูสอน	๓.๘๗	๐.๕๗	มาก
๗นักเรียนรักษาห้องนอนห้องเรียน บริเวณโรงเรียน สะอาด	๔.๓๔	๐.๘๕	มาก
๘นักเรียนมีความสุขกับการเรียนภาษาบาลี	๔.๔๘	๐.๗๓	มาก
๙กำหนดเวลาเรียน-เวลาพักโรงเรียนกำหนดมีความเหมาะสม	๔.๔๑	๐.๘๖	มาก
๑๐นักเรียนช่วยเหลือแนะนำซึ่งกันและกัน	๔.๔๓	๐.๘๓	มาก
๑๑นักเรียนใช้โต๊ะเก้าอี้สะอาดเป็นระเบียบ	๔.๓๒	๐.๘๔	มาก
๑๒นักเรียนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์	๔.๑๔	๑.๑๐	มาก
๑๓นักเรียนไม่ทะเลาะกัน	๔.๓๔	๐.๘๑	มาก
๑๔นักเรียนซักถามข้อสงสัยจากครู กระตือรือร้นแสวงหาความรู้	๔.๒๗	๑.๐๑	มาก
๑๕นักเรียนกล้าคิดกล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง กล้าปฏิเสธในสิ่งไม่ถูกต้อง	๔.๒๕	๐.๘๕	มาก
รวมเฉลี่ย	๔.๒๕	๐.๘๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๑๑ ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนบาลีของวัดจองคำ อำเภอเงา จังหวัดลำปาง ด้านการเรียนการสอน พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก (๕ ๔.๒๕) เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อพบว่าอยู่ในค่าระดับมากที่สุดได้แก่ นักเรียนส่งงานครูเสมอตามกำหนดเวลา (๕ ๔.๕๘) อยู่ในค่าระดับมากได้แก่ นักเรียนมีความสุขกับการเรียนภาษาบาลี (๕ ๔.๔๘) นักเรียนช่วยเหลือแนะนำซึ่งกันและกัน (๕ ๔.๔๑) กำหนดเวลาเรียน-เวลาพักโรงเรียนกำหนดมีความเหมาะสม (๕ ๔.๔๑) นักเรียนรักษาห้องนอนห้องเรียน บริเวณโรงเรียน สะอาด (๕ ๔.๓๔) นักเรียนไม่ทะเลาะกัน (๕ ๔.๓๔) นักเรียนใช้โต๊ะเก้าอี้สะอาดเป็นระเบียบ (๕ ๔.๓๒) นักเรียนมีความภูมิใจต่อการได้เรียนภาษาบาลี (๕ ๔.๒๗) นักเรียนกล้าคิดกล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง กล้าปฏิเสธในสิ่งไม่ถูกต้อง (๕ ๔.๒๕) การนุ่งห่มของนักเรียนเรียบร้อย (๕ ๔.๒๔) นักเรียนตรงต่อเวลาเรียน (๕ ๔.๒๔) นักเรียนเดินเข้าแถวหน้ากุฏิเจ้าสำนักเป็นระเบียบเรียบร้อย (๕ ๔.๒๒) นักเรียนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ (๕ ๔.๑๔) นักเรียนควบคุมจิตใจไม่คุยกันช่วงครูสอน (๕ ๓.๘๗) ตามลำดับ.

ตอนที่ ๕ ข้อเสนอแนะแสดงความคิดเห็นอื่นๆเกี่ยวกับความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจองคำ อำเภอเงา จังหวัดลำปาง ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามได้ให้ความคิดเห็นดังนี้

จากการตอบแสดงความคิดเห็นความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจองคำ อำเภอเงา จังหวัดลำปาง พบว่า

ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป-อาคาร-สถานที่ พระภิกษุ-สามเณรมีความคิดเห็นว่าอาคารเรียนมีความมั่นคงดีและควรจะมีบริเวณที่พักผ่อนอิริยาบถเพิ่มด้วยนั้นจะดีมากรวมถึงอากาศห้องเรียนมีความโปร่งโล่งสบายอากาศถ่ายเทได้ดี

ด้านบริหารจัดการ-หลักสูตร-เนื้อหา พระภิกษุ-สามเณร มีความเห็นว่าเจ้าสำนักมีความดูแลเอาใจใส่ในหลักสูตรมีการวางแผนเน้นจริยวัตรเชิงปฏิบัติและมีการพัฒนาวิธีการเรียนการสอนบาลีด้วย

ด้านบุคลากร-ผู้นำ ปฏิบัติการสอนของครู พระภิกษุ-สามเณร มีความเห็นว่าครูให้งานแต่ละครั้งไม่มากเกินไป มาตรงเวลา มีความขยันเข้มแข็งใฝ่ในการสอน

ด้านการเรียนการสอน พระภิกษุ-สามเณร มีความเห็นว่าไม่ควรเขียนโต๊ะให้สกปรก และมีความภูมิใจต่อการเรียนบาลีซึ่งเป็นการสืบทอดคำสอนของพระพุทธเจ้า.

บทที่ ๕

บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง”ศึกษาปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนการสอนโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกบาลี : กรณีศึกษา วัดจองคำ อำเภอหาง จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒” เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ และสรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ บทสรุป

๕.๑ .๑. ข้อมูลทั่วไป พบว่านักเรียนส่วนใหญ่เป็น สามเณร มีอายุ๑๒-๑๔ ปีมากที่สุด สถานภาพกำลังเรียนอยู่ในระดับชั้น ไวยากรณ์ , ปช.๑-๒ มากที่สุด

๕.๑.๒. ปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ของวัดจองคำต่อการเรียนการสอนโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกบาลี วัดจองคำ อำเภอหาง จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒ จำนวน ๔ ด้าน

จากการศึกษาพบว่าการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของวัดจองคำ เป็นต้นแบบอย่างดียิ่งสำหรับการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของวัดอื่นๆที่มีความตั้งใจที่จะดำเนินการหรือที่ได้ดำเนินการจัดการศึกษามาแล้ว โดยเลือกนำเอาวิธีการของวัดจองคำไปประยุกต์ใช้ตามบริบทของวัดนั้นๆ

ด้านสภาพแวดล้อม (Context)

จากการศึกษา พบว่ามีแผนการจัดการบริหารของวัดจองคำในการเรียนการสอนลำดับค่าเฉลี่ยมากที่สุด (๕๔.๖๕) และมีกฎระเบียบของวัดจองคำมีความเคร่งครัดมีแบบแผนตามพระวินัยกรรมมีนโยบายของวัดจองคำด้านจัดการเรียนการสอนบาลี (๕๔.๕๘)

ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)

จากการศึกษา พบว่าพระภิกษุ-สามเณร มีความเห็นว่าการใช้งบประมาณในโรงเรียนปริยัติธรรมบาลีคุ้มค่าลำดับค่าเฉลี่ยมาก (๕๔.๖๘) และครูมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของโรงเรียน (๕๔.๕๓) และรวมถึงมีการเตรียมการและมีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้เพื่อการสอน (๕๔.๔๖) ผู้บริหารมีการส่งเสริมหรือแก้ไขกับการจัดการเรียนการสอน (๕๔.๓๕)

ด้านกระบวนการ (Process)

จากการศึกษา พบว่าพระภิกษุ-สามเณรมีการกำหนดระยะเวลาดำเนินการเรียนการสอนบาลี ลำดับค่าเฉลี่ยมาก (X̄ ๔.๕๓) มีการปฏิบัติตามตารางของการเรียนการสอนบาลี (X̄ ๔.๔๕) และมีการเตรียมการดำเนินงานดี (X̄ ๔.๔๓) มีการสรุปประเมินผลดำเนินการเรียนการสอนบาลี (X̄ ๔.๔๖) มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ครูและนักเรียนแต่ละคนอย่างชัดเจน (X̄ ๔.๔๕) รวมถึงมีการกำหนดเป้าหมายผลการสอนของนักเรียนแต่ละปีการศึกษาด้วย

ด้านผลผลิต (Product)

จากการศึกษา พบว่านำความรู้ภาษาของบาลีไปใช้ในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมลำดับค่าเฉลี่ยมาก (X̄ ๔.๕๓) รวมถึงนำความรู้ภาษาของบาลีไปจากการเรียนรู้ไปประกอบอาชีพ (นักเขียน-แปลหนังสือหรือนำความรู้ภาษาของบาลีไปใช้สอนหรือช่วยกิจการของคณะสงฆ์ (X̄ ๔.๔๐) หรือเมื่อจบ ป.ธ.๕ ออกไปแล้วสามารถนำความรู้จากบาลีไปเรียนต่อในระดับสูงขึ้นได้

สรุปว่า ความคิดเห็นต่อปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ของวัดจองคำต่อการเรียนการสอนโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกบาลีโดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านสภาพแวดล้อม (Context) โดยรวมอยู่ในระดับมาก (X̄ ๔.๓๘) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) โดยรวมอยู่ในระดับมาก (X̄ ๔.๓๖) ด้านกระบวนการ (Process) โดยรวมอยู่ในระดับมาก (X̄ ๔.๒๔) และด้านผลผลิต (Product) โดยรวมอยู่ในระดับมาก (X̄ ๔.๓๖)

๕.๑.๓ แสดงความคิดเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจองคำ อำเภอเวียง จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒

ด้านสภาพแวดล้อม (Context) พระภิกษุ-สามเณรมีความคิดเห็นว่ามีกฎระเบียบของวัดจองคำมีความเคร่งครัดมีแบบแผนตามพระวินัยและวัตถุประสงค์ที่วัดจองคำตั้งขึ้นสอดคล้องกับการเรียนการสอนบาลีด้วย

ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) พระภิกษุ-สามเณร มีความเห็นว่า ครูมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนและรวมถึง มีการเตรียมการและมีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้เพียงพอต่อการสอน ผู้บริหารมีการส่งเสริมหรือแก้ไขกับการจัดการเรียนการสอน

ด้านกระบวนการ (Process) พระภิกษุ-สามเณร มีการกำหนดเป้าหมายผลการสอนของนักเรียนแต่ละปีการศึกษาด้วย และมีการจัดโครงสร้างการบริหารงานโรงเรียนเอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน

ด้านผลผลิต (Product) พระภิกษุ-สามเณร นำความรู้ภาษาของบาลีไปใช้สอนหรือช่วยกิจการของคณะสงฆ์หรือ เมื่อจบ ป.ธ.๕ ออกไปแล้วสามารถนำความรู้จากบาลีไปเรียนต่อในระดับสูงขึ้นไปได้

สรุปรวมความแล้ววัดจองคำเป็นวัดที่มีกฎระเบียบเคร่งครัดได้มาเรียนศึกษาที่วัดจองคำ เป็นคนที่ได้รับความรู้เรื่องบาลีอย่างแท้จริง ครูและผู้บริหารมีการดูแลเอาใจใส่มีการกำหนดเป้าหมายกับการเรียนการสอน แต่วัดจองคำมีบุคลากรดีแต่ขาดการสนับสนุนจากรัฐบาลทำให้การศึกษาพระบาลีเป็นวิชาที่สอนให้รู้ตนเองและสอนผู้อื่นได้ สามารถนำไปประพฤติกปฏิบัติ การศึกษาบาลีเรียนที่วัดจองคำมีการสอนให้เข้าใจง่ายอาจารย์แนะนำดี ดูได้จากผลสำเร็จที่ผ่านมา จนถึงปัจจุบันของวัดจองคำซึ่งสอบผ่านก็ทำให้เกิดความภาคภูมิใจตนเองและโรงเรียนด้วยและเมื่อเรียนจบสามารถไปเรียนต่อในระดับสูงต่อไปได้

๕.๑.๔ แบบสอบถามความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี: กรณีศึกษาวัดจองคำ อำเภอขาว จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒”

ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป-อาคาร-สถานที่จากการศึกษา พบว่าพระภิกษุ-สามเณร มีความเห็นเรื่องสภาพทั่วไปของวัดจองคำอยู่ขั้นเอื้อต่อการมีสมาธิในการท่องจำภาษาบาลีมาก (๕๔.๒๕) รองลงมาเรื่องอาคารเรียนมีความมั่นคงแข็งแรงปลอดภัย (๕๔.๔๘) และเรื่องมีหนังสือ อุปกรณ์การเรียนเพียงพอต่อการเรียนการสอนตามลำดับ

ด้านบริหารจัดการ-หลักสูตร-เนื้อหาจากการศึกษา พบว่าพระภิกษุ-สามเณรมีความเห็นเรื่องเจ้าสำนักเรียนมีความเอาใจใส่ดูแลการบริหารจัดการมากที่สุด (๕๔.๖๓) รองลงมาเรื่องเนื้อหาของหลักสูตรเหมาะสมกับระดับชั้นเรียน (๕๔.๔๕) และเรื่องครู/บุคลากรปฏิบัติตนเหมาะสมกับผู้เรียน ตามลำดับ

ด้านบุคลากร-ผู้นำ ปฏิบัติการสอนของครูจากการศึกษา พบว่าพระภิกษุ-สามเณรมีความเห็นเรื่องครูผู้สอนมีมนุษยสัมพันธ์ดีและสอนทุกอย่างไม่ปิดบังมากที่สุด (๕๔.๕๗) รองลงมาเรื่องครูตรวจงานที่มอบหมายให้นักเรียนทำอย่างสม่ำเสมอ (๕๔.๕๕) และเรื่องครูนำข้อผิดพลาดที่พบจากนักเรียนส่วนใหญ่มาชี้แจงให้นักเรียนทราบและแก้ปัญหาตามลำดับ

ด้านการเรียนการสอนจากการศึกษา พบว่าพระภิกษุ-สามเณร มีความเห็นเรื่องนักเรียนส่งงานครูเสมอตามกำหนดเวลามากที่สุด (๕๔.๕๘) รองลงมาเรื่องนักเรียนมีความสุขกับการเรียนภาษาบาลี (๕๔.๔๘) และเรื่องนักเรียนช่วยเหลือแนะนำซึ่งกันและกัน ตามลำดับ

สรุปว่า ความคิดเห็นต่อความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีโดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไปอาคารสถานที่โดยรวมอยู่ในระดับมาก (X̄ ๔.๒๕) ด้านบริหารจัดการหลักสูตรเนื้อหาโดยรวมอยู่ในระดับมาก (X̄ ๔.๓๔) ด้านบุคลากรผู้นำปฏิบัติการสอนของครูโดยรวมอยู่ในระดับมาก (X̄ ๔.๓๕) และด้านการเรียนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับมาก (X̄ ๔.๒๕)

๕.๑.๕ แสดงความคิดเห็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจองคำ อำเภองาว จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒

ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป-อาคาร-สถานที่ พระภิกษุ-สามเณรมีความคิดเห็นว่าอาคารเรียนมีความมั่นคงดีและควรจะมีบริเวณที่พักผ่อนอิริยาบถเพิ่มด้วยนั้นจะดีมากกว่ารวมถึงอากาศห้องเรียนมีความโปร่งโล่งสบายอากาศถ่ายเทได้ดี

ด้านบริหารจัดการ-หลักสูตร-เนื้อหา พระภิกษุ-สามเณร มีความเห็นว่าเจ้าสำนักมีความดูแลเอาใจใส่ในหลักสูตรมีการวางแผนเน้นจริยวัตรเชิงปฏิบัติและมีการพัฒนาวิธีการเรียนการสอนบาลีด้วย

ด้านบุคลากร-ผู้นำ ปฏิบัติการสอนของครู พระภิกษุ-สามเณร มีความเห็นว่าครูให้งานแต่ละครั้งไม่มากเกินไป มาตรฐานเวลา มีความยิ้มแย้มแจ่มใสในการสอน

ด้านการเรียนการสอน พระภิกษุ-สามเณร มีความเห็นว่าไม่ควรเขียนไต่ะให้สกปรก และมีความภูมิใจต่อการเรียนบาลีซึ่งเป็นการสืบทอดคำสอนของพระพุทธเจ้า

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๒.๑ ปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี: กรณีศึกษาวัดจองคำ อำเภองาว จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕ จำนวน ๔ ด้าน

จากการศึกษา พบว่าปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี:กรณีศึกษาวัดจองคำ อำเภองาว จังหวัดลำปาง

ด้านสภาพแวดล้อม (Context) จากการศึกษาด้านสภาพแวดล้อม (Context) โดยรวมอยู่ในระดับมาก (X̄ ๔.๓๘) ความคิดเห็นเกี่ยวกับ มีอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมวัดจองคำโดยรวม (X̄ ๔.๓๒) มีมาตรฐานการศึกษาสอดคล้องกับศักยภาพผู้เรียนและความต้องการของท้องถิ่น (X̄ ๔.๓๑) พบว่ารู้จักเกี่ยวเนื่องสิ่งแวดล้อมให้มาอยู่และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม รู้สึกเป็นสุขสบายใจ

แจ่มใส สดชื่น มีความสงบและร่มรื่นวัดมีความสนใจรักต้นไม้ ปลูกต้นไม้ ทั้งไม้ดอกไม้ประดับไม้ยืนต้นมากมายให้ดูร่มครึ้ม เขียวชะอุ่มสดชื่นอยู่ตลอดเวลามีการผสมผสานการปลูกต้นไม้หลากหลายพันธุ์ให้ขึ้นเป็นธรรมชาติ ทั้งไม้ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา คือ ต้นโพธิ์ ต้นไทร ต้นมะม่วง เป็นต้น รวมไม้พื้นบ้านที่ขึ้นงอกงามตามธรรมชาติรวมทั้งจัดระเบียบถนนหนทางทำให้เหมาะสมและสวยงามวัดมีเสนาสนะเพื่อการปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์และพุทธบริษัท ตามความจำเป็นและเหมาะสม คือ จัดให้มีส่วนที่เป็นศูนย์กลางรวมจิตใจของประชาชน เช่น พระพุทธรูป เจดีย์ วิหารวัด มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานพอเหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ อาจรวมถึงน้ำ ไฟ แต่ที่สำคัญคือ มีอาคารสถานที่เหมาะกับการปฏิบัติศาสนกิจปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาและเพื่อการพักผ่อนจิตใจ

ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) จากการศึกษา ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) โดยรวมอยู่ในระดับมาก (X ๔.๓๖) เห็นด้วยมากที่สุดประกอบด้วยครูมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของโรงเรียน (X ๔.๕๓) ครูผู้สอนมีการเตรียมการและมีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้เพียงพอต่อการสอน (X ๔.๔๖) พบว่าครูผู้เป็นกัลยาณมิตร เป็นผู้มีวิชาวางาม กล่าวถ้อยคำไพเราะสละสลวยมีประโยชน์ครูเป็นบุคคลที่สามารถจัด แรงจูงใจ และวิธีการสอนให้ศิษย์เกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ นำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริงทุกระดับการศึกษา มุ่งเน้นแสดงออกปฏิบัติอย่างถูกวิธีใช้ปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม ใช้สติปัญญาศึกษา

ด้านกระบวนการ (Process) จากการศึกษา ด้านกระบวนการ (Process) โดยรวมอยู่ในระดับมาก (X ๔.๒๔) มีการกำหนดเป้าหมายผลการสอนของนักเรียนแต่ละปีการศึกษา (X ๔.๔๑) มีการแต่งตั้งคณะกรรมการแต่ละแผนกที่ชัดเจน (X ๔.๑๖) มีการจัดโครงสร้างการบริหารงานโรงเรียนเอื้ออำนวยต่อการเรียน การสอน (X ๔.๑๓) พบว่า ค้นหาข้อบกพร่องในการเรียนให้กับนักเรียนได้ตรงตามความต้องการอย่างเหมาะสมและใช้ในการตัดสินใจตัดสินใจของหลักสูตรในแต่ละหน่วยการเรียนการสอนว่าได้บรรลุตามที่คาดหวังไว้หรือไม่เพียงใด รวมทั้งการให้คะแนนหรือระดับผลการเรียนแก่นักเรียน ความรู้ความเข้าใจ ความสามารถและทักษะด้านวิชาการตลอดจนสมรรถภาพทางสมอง ด้านระดับสติปัญญา ความคิดในการแก้ปัญหาต่างๆ

ด้านผลผลิต (Product) จากการศึกษาด้านผลผลิต (Product) โดยรวมอยู่ในระดับมาก (X ๔.๓๖) นำความรู้ภาษาของบาลีไปใช้สอนหรือช่วยกิจการของคณะสงฆ์ (X ๔.๔๐) เมื่อจบ ป.ธ. ๙ ออกไปแล้วสามารถนำความรู้จากบาลีไปเรียนต่อในระดับสูงขึ้น (X ๔.๓๕) นำความรู้ภาษาของบาลีไปจากการเรียนรู้ไปเผยแผ่แก่ผู้สนใจ (X ๔.๒๘) นำความรู้ภาษาของบาลีไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน (X ๔.๒๒) พบว่าพระสงฆ์มีความรู้ ความเข้าใจในพระธรรมวินัยอย่าง

แท้จริงมีโอกาสศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยอย่างกว้างขวาง ทำให้วัดมีพระที่มีความรู้ความสามารถที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาสั่งสอนอบรมผู้สนใจในธรรมได้อย่างลึกซึ้งแท้จริงมีความรู้ความเข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มีความสามารถในการอ่าน และการแปลความหมายภาษาบาลีเป็นอย่างดีเพื่อสนองงานและบริการชุมชน

๕.๒.๒ แบบสอบถามความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี: กรณีศึกษาวัดจองคำ อำเภอขาว จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒

ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป-อาคาร-สถานที่จากการศึกษาด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป-อาคาร-สถานที่โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด (๕๔.๗๗) ความคิดเห็นเกี่ยวกับด้วยมากประกอบด้วยสภาพทั่วไปของวัดจองคำอยู่ขั้นเอื้อต่อการมีสมาธิในการท่องจำภาษาบาลี (๕๔.๔๕) อาคารเรียนมีความมั่นคงแข็งแรงปลอดภัย (๕๔.๔๘) มีหนังสืออุปกรณ์การเรียนเพียงพอต่อการเรียนการสอน (๕๔.๔๗) พบว่า การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีมีสภาพปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่คล้ายคลึงกันอาคารสถานที่ควรมีสถานที่เรียนเป็นเอกเทศ จัดเป็นห้องเรียนเฉพาะเป็นสัดส่วน จัดให้มีแสงสว่างเพียงพอทั้งภายในและภายนอก มีบรรยากาศและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการเรียนรู้

ด้านบริหารจัดการ-หลักสูตร-เนื้อหาจากการศึกษาด้านบริหารจัดการ-หลักสูตร-เนื้อหาโดยรวมหลักสูตรตายตัวเกินไปจนไม่สามารถปรับให้เหมาะแก่การใช้วิธีการเรียนแบบอื่น (๕๔.๑๕) มีการเปรียบเทียบของหลักการของศาสนาอื่นๆ (๕๔.๐๘) ผู้เรียนมีความสุขกับการเรียนรู้ภาษาบาลี (๕๔.๐๒) พบว่าเนื้อหาสาระเก่าเกินไปและภาษาที่ใช้ในหนังสือเป็นภาษาที่เข้าใจยาก โดยเฉพาะเนื้อหาสาระในแผนกบาลีเน้นการจำและการแปลมากกว่าความเข้าใจ ขาดการประยุกต์ใช้ ไม่เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียน จึงควรปรับปรุงภาษาที่ใช้ให้เป็นภาษาที่เข้าใจง่าย จัดระบบเนื้อหาให้ง่ายต่อการเข้าใจ มีคำอธิบายให้ชัดเจน ควรจัดเกล้าจำนวนต่างๆ ให้ทันสมัย

ด้านบุคลากร-ผู้นำ ปฏิบัติการสอนของครูจากการศึกษา ด้านบุคลากร-ผู้นำปฏิบัติการสอนของครูโดยรวม ครูนำข้อผิดพลาดที่พบจากนักเรียนส่วนใหญ่มาชี้แจงให้นักเรียนทราบและแก้ปัญหา (๕๔.๕๐) ครูผู้สอนมีเทคนิคปรับวิธีการสอนที่ใหม่เสมอ (๕๔.๔๒) ครูสามารถชี้วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างเรื่องที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน (๕๔.๒๐) ครูมีความขี้มเข้มแจ่มใสใส่ใจในการสอน (๕๔.๑๗) พบว่าวิธีการเรียนการสอน เน้นการท่องจำและการแปล ไม่ค่อยมีการประยุกต์ใช้และขาดการคิดวิเคราะห์ จึงควรเน้นทักษะทั้ง ๔ ด้าน คือ ฟัง พูด อ่าน เขียน โดยปรับวิธีการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์สังเคราะห์มากขึ้น สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิต

ได้ และปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนให้เกิดความศรัทธาในการเรียนและเพิ่มกิจกรรมการเรียนการสอนให้มากขึ้น

ด้านการเรียนการสอนจากการศึกษาด้านการเรียนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับมาก (X ๔.๒๕) นักเรียนมีความสุขกับการเรียนภาษาบาลี (X ๔.๔๘) นักเรียนช่วยเหลือแนะนำซึ่งกันและกัน (X ๔.๔๓) กำหนดเวลาเรียน-เวลาพักโรงเรียนกำหนดมีความเหมาะสม (X ๔.๔๑) นักเรียนมีความภูมิใจต่อการได้เรียนภาษาบาลี (X ๔.๒๗) นักเรียนเดินเข้าแถวหน้ากุฏิเจ้าสำนักเป็นระเบียบเรียบร้อย (X ๔.๒๒) พบว่า กระบวนการที่เรียกว่าอบรมบาลีก่อนสอบสนามหลวง (คิว) การจัดการการเรียนการสอนภาษาบาลี เป็นงานหนักต้องอาศัยความอดทนและความสนใจในด้านการศึกษาของผู้จัดการศึกษาอย่างมาก ที่สำคัญต้องมีความต่อเนื่องในการจัดการศึกษาไม่ให้มีการขาดช่วง เพราะเมื่อขาดช่วงแล้วมาเริ่มฟื้นฟูขึ้นอีกย่อมหมายถึงการเริ่มต้นใหม่ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่สำหรับสำนักเรียนทั่วไปที่ไม่ประสบความสำเร็จ การจัดการศึกษาต้องอาศัยปัจจัยหลักคือเจ้าสำนักเรียน (เจ้าสำนักศาสนศึกษา) เป็นผู้ที่มีความเข้มแข็งผู้ที่รับผิดชอบโดยตรงก็คือเจ้าสำนักเรียนหรือเจ้าอาวาสในสำนักเรียนนั้น ๆ

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ต่อการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี วัดจองคำ อำเภอหาง จังหวัดลำปาง

ด้านสภาพแวดล้อม (Context) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านกระบวนการ (Process) ด้านผลผลิต (Product) โดยรวมทุกด้านของวัดจองคำเกิดจากความสามารถทางการบริหารจัดการของ เจ้าสำนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการหาเงินที่หลังไหลเข้ามาหากมีการเปลี่ยนแปลงเจ้าอาวาสหรือ เจ้าสำนักในอนาคต อาจจะทำให้ประสิทธิภาพการบริหารจัดการศึกษาย่อหย่อนไม่ยั่งยืนและต่อเนื่อง ดังนั้น วัดจองคำควรมีการเตรียมบุคลากรเพื่อรองรับการบริหารจัดการศึกษาของวัดในอนาคต เพื่อให้เกิดการสืบทอดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดอย่างยั่งยืนต่อไป ถ้าโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากรัฐเท่าเทียมกันกับการที่รัฐสนับสนุนการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนปกติของรัฐ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาก็ต้องเข้ามาตรวจสอบและประเมินคุณภาพซึ่งจะเป็นเรื่องที่ดี เพราะทำให้โรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีสามารถแข่งขันกับโรงเรียนประเภทอื่นได้

**๕.๓.๒ ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี:
กรณีศึกษาวัดจองคำ อำเภอเืองาว จังหวัดลำปาง**

ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป-อาคาร-สถานที่ด้านบริหารจัดการ-หลักสูตร-เนื้อหาด้ำนบุคลากร-ผู้นำ ปฏิบัติการสอนของครูด้ำนการเรียนการสอน โดยรวมทุกด้ำนของวัดจองคำเป็นวัดที่มีการจัดการเรียนการสอนในเรื่องของนักธรรมบาลีเป็นหัวใจ ถือเป็นสุดยอดในการศึกษาของคณะสงฆ์และควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีอย่างจริงจังเพียงพอต่อสถานการณ์ปัจจุบัน โดยเฉพาะวัดที่มีการจัดการศึกษาบาลีอย่างจริงจัง ควรมีทั้งงบประมาณสนับสนุนด้านภัตตาหาร ด้านบริหารจัดการ และด้ำนสื่อการเรียนการสอนและที่สำคัญคือตัวผู้เรียนมีจำนวนน้อยลงควรมีการส่งเสริมให้มากขึ้นเพราะสังคมปัจจุบันเปลี่ยนไปทั้งภาครัฐและ คณะสงฆ์ควรมีมาตรการร่วมกัน

๕.๔ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑.ควรมีการศึกษาติดตามประเมินผลความสำเร็จของนักเรียนวัดจองคำ เมื่อเรียนจบ ปธ.๕ โดยวิจัยเชิงคุณภาพแม้ว่าจะครอบคลุมเพศหรือไม่ได้ครอบคลุมเพศด้วย

๒.ควรมีการศึกษาสภาพปัญหาการออกกลางคันของนักเรียนวัดจองคำ อำเภอเืองาว จังหวัดลำปาง

๓.ควรมีการศึกษาการมีส่วนร่วมของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต่อการจัดการศึกษาของวัดจองคำ อำเภอเืองาว จังหวัดลำปาง.

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

เอกสารชั้นปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือทั่วไป

กรมวิชาการ. ประวัติการศึกษาคณะสงฆ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ลาดพร้าว, ๒๕๒๗.

กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๔๘.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.๒๕๔๘.

กฎหมายเศรษฐศาสตร์ ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.๒๕๔๑.

ชำระเรื่อง วุฒิจันทร์, การพัฒนากิจการคณะสงฆ์และการพระศาสนาเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ,

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๒๖

ธนู ศรีทอง ทวีศักดิ์ ทองทิพย์ บรรจง โสดาดี , การศึกษาแนวทางพัฒนาสำนักเรียนพระปริยัติธรรม

แผนกธรรมและแผนกบาลีในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค๑๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ พ.ศ. ๒๕๔๕.

ชานินทร์ ศิลป์จารุ. การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. พิมพ์ครั้งที่ ๕.

กรุงเทพมหานคร: บิสนิเนสอาร์แอนด์ดี.๒๕๕๑.

บุญศรี พานะจิตต์ และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่องความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด :

กรณีศึกษาวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. กรุงเทพมหานคร :

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๕.

ศศ.ถวิล ชาราโกชน์, และคณะ จิตวิทยาทั่วไป, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๗.

ศศ, วรณิ ลิ้มอักษร, จิตวิทยาการศึกษา. การกิจเอกสารและตำรากลุ่มงานส่งเสริมการศึกษา

มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๖.

ผศ, ศรีนทิพย์ สติรศิลป์, และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดพระธรรมกาย อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, ๒๕๔๕.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.๒๕๔๒.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ(ฉบับที่๒) กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา. ๒๕๔๕ .

พระราชกฤษฎีกาแก้ไขบทบัญญัติให้สอดคล้องกับการโอนอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการ

ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.๒๕๔๕.

พระมหา บุญชู กิตติโชติโก, เรียนบาลีได้อย่างไร. ใน วันมหาปิติสำนักเรียนวัดปากน้ำ. รวบรวมและจัดพิมพ์โดย คณะกรรมการจัดทำหนังสือวันมหาปิติ สำนักเรียนวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ.
กรุงเทพมหานคร : บริษัท อาหารการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๑.

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม,
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

พระราชวรมนี.ปรัชญาการศึกษาไทย.กรุงเทพมหานคร: สยามปริทัศน์,๒๕๑๘.

พระเทพเวที(ประยุทธ์ ปยุตฺโต),พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม,พิมพ์ครั้งที่๘,
กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๘.

พนม พงษ์ไพบูลย์ .จารีกวีในพระศาสนาจารีกวีในการศึกษา .กรุงเทพมหานคร :
กรมการศาสนา , ๒๕๓๘.

พระธรรมปัญญาภรณ์ (สุชาติ ฐมฺมรตฺโน) และคณะ.การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี.
กรุงเทพมหานคร : อาหารการพิมพ์, ๒๕๔๘.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ฐมฺมจิตฺโต),ขอบฟ้าแห่งความรู้กับผลงานด้านการศึกษา.
กรุงเทพมหานคร: หจก.สามลดาฐ, ๒๕๔๘.

พระมหาวิญญู วรณฺฑ, ประวัติศาสตร์การศึกษาบาลีของคณะสงฆ์ในสยามประเทศ.

กรุงเทพมหานคร : อาหารการพิมพ์, ๒๕๔๗.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. เอกสารการสอนชุดวิชาการวางแผนพัฒนาโรงเรียนหน่วยที่๑-๗.
กรุงเทพมหานคร: ๒๕๓๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **โรงเรียนวิสุทธิพุทธ** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘. **ระเบียบกรรมการศาสนา** ว่าด้วยการศึกษา
พระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลี พ.ศ. ๒๕๓๗, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา
พ.ศ. ๒๕๓๗.

ระเบียบกรรมการศาสนา, ว่าด้วยการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีพ.ศ. ๒๕๓๗, กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์กรรมการศาสนา ๒๕๓๗.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา ๒๕๔๐.

รศ. จารุวรรณ ธรรมวัตร, และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแพร่
ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาวัดบึงอําเภอเมือง จังหวัด
นครราชสีมา, รายงานวิจัย, กรุงเทพมหานคร : สำนักนโยบายและแผนการศึกษา
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, ๒๕๔๕.

รศ., ดร. พรรณี ช. เจนจิต, **จิตวิทยาการเรียนการสอน**, กรุงเทพมหานคร : บริษัท คอมแพคท์พรีนซ์
จำกัด, ๒๕๓๘.

รศ. พรชุตี อาษาอรุณ, และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาและการเผยแพร่
จังหวัดจันทบุรี, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
สำนักนายกรัฐมนตรื, ๒๕๔๕.

ล้วน สายยศ. **เทคโนโลยีทางการศึกษา**, กรุงเทพมหานคร : กราฟิคอร์ต, ๒๕๓๕.

วิเชียร เกตุสิงห์ .**สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย**. (กรุงเทพมหานคร:ฟิสิกส์เซ็นเตอร์ ๒๕๒๒) ,
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, รายงานผลการเสวนา บทบาทที่พึงประสงค์ของวัด
และพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการ
จัดการศึกษา**, กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์ดี จำกัด , ๒๕๔๖.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน**, กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สุรางค์ ไคว้ตระกูล. **จิตวิทยาการศึกษา**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๔๕.

สุมน อมรวิวัฒน์. **การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ**, กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์
, ๒๕๓๐.

อเนกกุล กรีแสง. **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์การพิมพ์, ๒๕๒๖.

(๒) วิทยานิพนธ์

กาญจนา อุดมธนะสารสกุล “การศึกษาผลสัมฤทธิ์การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามโครงการ
วิถีพุทธของโรงเรียนบ้านแม่มิได้ อำเภอแม่มิได้ จังหวัดเชียงใหม่” **วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๑.

ทวี บุญมี. “การจัดการศึกษาด้านพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่”.
วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
๒๕๓๕.

พระมหาปณานนท์ พุทธิเมธี (พิลาพันธุ์)เรื่อง “ศึกษาผลสัมฤทธิ์ในการใช้ประโยชน์และความพึง
พอใจต่อนิตยสารพุทธจักรของสมาชิกและนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระมหาธีระศักดิ์ ชิตกิตติ (สุขยิ่ง) “การศึกษาผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่คุณธรรมแก่นักเรียนระดับ
มัธยมศึกษา ตอนปลาย ของศูนย์พัฒนาคุณธรรมจังหวัดสุรินทร์(๒๕๔๕)” **วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๕.

พระครูปลัดศิริวัฒน์ สลัญจิตโต(วิชาผา) การศึกษาวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจต่อเผยแผ่ธรรมใน
วันธรรมสวนะของพุทธศาสนิกชน: กรณี เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพมหานคร”
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย:
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระมหาธานินทร์ ฐิติวิโร (อินทวิ)การศึกษาแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอน
ปลายในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนใน
จังหวัดศรีสะเกษ (๒๕๔๕)”**วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

(๓) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์

กองเลขานุการเจ้าอาวาสวัดจองค์่า. “แบบรายงานขอยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง ของ วัดจองค์่า ตำบลบ้านหวด อำเภองาว จังหวัดลำปาง”. สำนักงานเลขานุการเจ้าอาวาส วัดจองค์่า, ๒๕๔๘, (อัดสำเนา).

ระเบียบบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัดลำปาง (แห่งที่ ๑) วัดจองค์่า ตำบลบ้านหวด อำเภองาว จังหวัดลำปาง ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ๕ มีนาคม ๒๕๔๖, (อัดสำเนา).

(๔) ภาษาอังกฤษ

Maslow A.H. **Motivation Personality**. (New York : Harper and Row Publishers, 1961, p.46.

Stufflebeam; D.L. et al.(1971).**Educational Evaluation and Decision-Making**.

Lllinois: Peacock_Publishers.inc.

Woolfolk, Anita E, **Educational Psychology**, (Boston : Allyn & Bacon, 1995),

Zimbardo, Philip G and Weber, Ann L, “**Psychology 2**”,

(The United States of America, R.R. Donnelley & Sons, 1997),

แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน

เรื่อง “ศึกษาปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอน
โรงเรียนปริยัติธรรมแผนกบาลี:กรณีศึกษาวัดจองคำ อำเภอวังจันทน์ลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒”

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามในช่อง

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย \checkmark ในช่อง หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริง

เพศ พระภิกษุ สามเณร

อายุ ๑๒-๑๔ ปี ๑๕-๑๗ ปี ๑๘-๒๐ ปี ๒๑ปีขึ้นไป

กำลังเรียนอยู่ในระดับชั้น ไวยากรณ์.ป.ธ.๑-๒ ป.ธ.๓ ป.ธ.๔
 ป.ธ.๕ ป.ธ.๖ ป.ธ.๗
 ป.ธ.๘ ป.ธ.๙

ตอนที่ ๒ แบบสอบถามความคิดเห็นต่อปัจจัยวัดของคำฯ

คำชี้แจง นักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับการ” ศึกษาปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ต่อการจัดการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี: กรณีศึกษาวัดของคำ อำเภองาว จังหวัดลำปางปีการศึกษา ๒๕๕๒” โดยแบ่งเป็น ๔ ด้านคือ

- ด้านสภาพแวดล้อม (Context)
- ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)
- ด้านกระบวนการ (Process)
- ด้านผลผลิต (Product)

ให้ทำเครื่องหมาย √ ในช่องระดับความคิดเห็นทางขวามือ

ขอความกรุณาให้นักเรียนได้ตอบแบบสอบถามตามความเป็นจริง ความต้องการของนักเรียนจะนำไปวิเคราะห์เป็นภาพรวม ฉะนั้นจึงไม่มีผลกระทบต่อตัวนักเรียนแต่อย่างใด เพื่อความสมบูรณ์ของการดำเนินงานการศึกษาครั้งคว่ำ ขอความกรุณานักเรียนได้ตอบแบบสอบถามทุกข้ออย่าได้ละเว้นข้อใด จักเป็นพระคุณยิ่ง

ข้อ	ปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนต่อการเรียนการสอนบาลี วัดของคำ อำเภองาว จ.ลำปาง	ระดับพฤติกรรม				
		มากที่สุด ๕	มาก ๔	ปาน ก. ๓	น้อย ๒	น้อยสุด ๑
ด้านสภาพแวดล้อม (Context)						
๑.	มีอาคารสถานที่และสิ่งแวดลอมวัดของคำโดยรวม					
๒.	มีกฎระเบียบของวัดของคำมีความเคร่งครัดมีแบบแผนตามพระวินัย					
๓.	มีนโยบายของวัดของคำด้านจัดการเรียนการสอนบาลี					
๔.	มีแผนการจัดการบริหารของวัดของคำในการเรียนการสอน					
๕.	วัตถุประสงค์ที่วัดของคำตั้งขึ้นสอดคล้องกับการเรียนการสอนบาลี					
๖.	มีความพร้อมในด้านสถานที่และระบบสาธารณูปโภค					
๗.	มีการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาความต้องการของนักเรียน ชุมชน หรือท้องถิ่นเพื่อวางแผน					

๘.	มีการวิเคราะห์การศึกษารอบด้านก่อนกำหนดมาตรฐานการศึกษาบาลี					
๙.	มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาสอดคล้องกับมาตรฐานต้นสังกัดและมาตรฐานประเมินภายนอก					
๑๐.	มีมาตรฐานการศึกษาสอดคล้องกับศักยภาพผู้เรียนและความต้องการของท้องถิ่น					
ข้อ	ปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนต่อการเรียนการสอนบาลี วัดจองคำ อำเภอท่าว จ.ลำปาง	ระดับพฤติกรรม				
		มากที่สุด ๕	มาก ๔	ปาน ก. ๓	น้อย ๒	น้อยสุด ๑
ด้านปัจจัยนำเข้า (Input)						
๑.	มีงบประมาณในการบริหาร โรงเรียนปริยัติธรรมวัดจองคำ					
๒.	มีสื่อ/อุปกรณ์การเรียนการสอนบาลีเพียงพอต่อความต้องการ					
๓.	ครู/ผู้บริหารมีการส่งเสริมหรือแก้ไขกับการจัดการเรียนการสอน					
๔.	ครูผู้สอนมีการเตรียมการและมีการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้เพียงพอต่อการสอน					
๕.	มีการใช้งบประมาณในโรงเรียนปริยัติธรรมบาลีคุ้มคำ					
๖.	ครูมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมของโรงเรียน					
ข้อ	ปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนต่อการเรียนการสอนบาลี วัดจองคำ อำเภอท่าว จ.ลำปาง	ระดับพฤติกรรม				
		มากที่สุด ๕	มาก ๔	ปาน ก. ๓	น้อย ๒	น้อยสุด ๑
ด้านกระบวนการ (Process)						
๑.	มีการเตรียมการดำเนินงานดี					
๒.	มีการกำหนดระยะเวลาดำเนินการเรียนการสอนบาลี					

๓.	มีการปฏิบัติตามตารางของการเรียนการสอนบาลี					
๔.	มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ครูและนักเรียนแต่ละคนอย่างชัดเจน					
๕.	มีข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับการเรียนการสอนบาลีมีความถูกต้องครบถ้วนเป็นปัจจุบันทันต่อการเรียนการสอน					
๖.	มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่แปลกใหม่ในการสอนบาลี					
๗.	มีการแต่งตั้งคณะกรรมการแต่ละแผนกที่ชัดเจน					
๘.	มีการจัดโครงสร้างการบริหารงานโรงเรียนเอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอน					
๙.	มีการกำหนดเป้าหมายผลการสอนของนักเรียนแต่ละปีการศึกษา					
๑๐.	มีการสรุปประเมินผลดำเนินการเรียนการสอนบาลี					

ข้อ	ปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนต่อการเรียนการสอนบาลี วัดจองคำ อำเภอท่าว จ.ลำปาง	ระดับพฤติกรรม				
		มากที่สุด ๕	มาก ๔	ปาน ก. ๓	น้อย ๒	น้อยสุด ๑
ด้านผลผลิต (Product)						
๑.	เมื่อจบ ป.๖ ออกไปแล้วสามารถนำความรู้จากบาลีไปเรียนต่อในระดับสูงขึ้น					
๒.	นำความรู้ภาษาของบาลีไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน					
๓.	นำความรู้ภาษาของบาลีไปใช้ในการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากพระไตรปิฎก					
๔.	นำความรู้ภาษาของบาลีไปใช้ในการตีความหลักธรรมในพระไตรปิฎก					
๕.	นำความรู้ภาษาของบาลีไปใช้สอนหรือช่วยกิจการของคณะสงฆ์					
๖.	นำความรู้ภาษาของบาลีไปจากการเรียนรู้ไปเผยแพร่แก่ผู้สนใจ					

๗.	นำความรู้ภาษาของบาลีไปประกอบอาชีพ(นักเขียน-แปลหนังสือ)					

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะแสดงความคิดเห็นอื่นๆต่อปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์การจัดการเรียนการสอน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจงคำ อำเภองาว จังหวัดลำปาง

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๔ แบบสอบถามความคิดเห็นความพึงพอใจ

คำชี้แจง นักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับ”ความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี: กรณีศึกษาวัดจงคำ อำเภองาว จังหวัดลำปางปีการศึกษา ๒๕๕๒” โดยแบ่งเป็น ๔ ด้านคือ

- ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป-อาคาร-สถานที่
- ด้านบริหารจัดการ-หลักสูตร-เนื้อหา
- ด้านบุคลากร-ผู้นำปฏิบัติการสอนของครู
- ด้านการเรียนการสอน

ข้อ	ความพึงพอใจของนักเรียนต่อการเรียนการสอนบาลี วัดจงคำ อำเภองาว จ.ลำปาง	ระดับพฤติกรรม				
		มากที่สุด ๕	มาก ๔	ปาน ก.๓	น้อย ๒	น้อยที่สุด ๑
	ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป-อาคาร-สถานที่					
๑	สภาพทั่วไปของวัดจงคำอยู่ชั้นเอื้อต่อการมีสมาธิในการท่องจำภาษาบาลี					
๒	สาธารณูปโภค(น้ำดื่ม น้ำใช้) มีความเพียงพอต่อความต้องการของผู้เรียนภาษาบาลี					
๓	ระบบน้ำ-ไฟฟ้ามีเพียงพอและเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน					
๔	มีที่ทิ้งขยะตามที่จัดไว้ให้มีพอเพียงถูกสุขลักษณะ					

๕	อาคารเรียนมีบรรยากาศเหมาะสมกับผู้เรียน					
๖	บรรยากาศห้องเรียนบาลีสะอาดปลอดโปร่งโล่งสบายอากาศถ่ายเทสะดวก					
๗	กฎที่อยู่อาศัย(ห้องนอน)ของโรงเรียนเอื้อเพื่อต่อผู้เรียน					
๘	ปัจจัยสีมีปริมาณเหมาะสมกับสภาวะ					
๙	มีการรณรงค์ปิดน้ำไฟทุกครั้งที่ใช้					
๑๐	โรงเรียนปรัชญาดิถีธรรมบาลีโดยภาพรวมทุกด้านเป็นอย่างไร					
๑๑	ขนาดของห้องเรียนได้มาตรฐานเหมาะสมกับจำนวนผู้เรียน					
๑๒	จำนวนห้องเรียนเพียงพอกับจำนวนนักเรียน					
๑๓	ห้องสมุดแห่งเรียนรู้มีเพียงพอต่อการเรียนการสอน					
๑๔	บริเวณโรงเรียนเอื้ออำนวยต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้					
๑๕	มีบริเวณที่พักผ่อนเปลี่ยนอิริยาบถพอเพียงสะอาดเหมาะสม					
๑๖	มีโต๊ะเก้าอี้เพียงพอกับนักเรียน					
๑๗	อาคารเรียนมีความมั่นคงแข็งแรงปลอดภัย					
๑๘	มีหนังสืออุปกรณ์การเรียนเพียงพอต่อการเรียนการสอน					
	ด้านบริหารจัดการ-หลักสูตร-เนื้อหา					
๑	เจ้าสำนักเรียนมีความเอาใจใส่ดูแลการบริหารจัดการ					
๒	ผู้เรียนมีความภาคภูมิใจต่อการได้เรียนภาษาบาลี					
๓	มีการวางแผนในการเรียนและทำงาน					
๔	ผู้เรียนมีความสุขกับการเรียนรู้ภาษาบาลี					
๕	การวัดประเมินผลของครูผู้สอนนั้นเที่ยงตรง ยุติธรรม					
๖	ครู/บุคลากรปฏิบัติตนเหมาะสมกับผู้เรียน					
๗	ระบบดูแลสอดส่องช่วยเหลือความเป็นอยู่ของนักเรียน					
๘	มีวิธีการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนบาลีสมาเสมอ					

๘	นำแบบทดสอบแต่ละปีมาศึกษาวิเคราะห์เพื่อเกิดเข้าใจเนื้อหามากขึ้น					
๑๐	ปฏิบัติรักษาทรัพย์สินสมบัติส่วนรวม					
๑๑	เนื้อหาของหลักสูตรเหมาะสมกับระดับชั้นเรียน					
๑๒	เนื้อหาหลักสูตรเกี่ยวข้องกับสัจธรรมพระไตรปิฎก					
๑๓	เน้นจริยวัตรของพระภิกษุในเชิงปฏิบัติ					
๑๔	เนื้อหาเน้นหลักสูตรการท่องเที่ยวมากเกินไป					
๑๕	หลักสูตรตายตัวเกินไปจนไม่สามารถปรับให้เหมาะแก่การใช้วิธีการเรียนแบบอื่น					
๑๖	มีการเปรียบเทียบของหลักการของศาสนาอื่นๆ					
	ด้านบุคลากร-ผู้นำ ปฏิบัติการสอนของครู					
๑	ครูมีความขี้มเข้มแจ่มใส ใส่ใจในการสอน					
๒	ครูของวัดจองคำในการสอนมีจำนวนเพียงพอกับผู้เรียน					
๓	ครูเอาใจใส่เรื่องสุขอนามัยปัจจัยสี่ กับผู้เรียน					
๔	ครูมีคุณธรรมจริยธรรมสมกับเป็นผู้สอนภาษาบาลี					
๕	ครูมีวิทยุติ/คุณวุฒิเหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละประโยค					
๖	ครูผู้สอนให้แบบฝึกหัดแต่ละครั้งไม่มากไม่น้อย					
๗	การครองจีวรของครูผู้สอนสะอาดเรียบร้อยเป็นปริมณฑล					
๘	ครูผู้สอนมีเทคนิคปรับวิธีการสอนที่ใหม่เสมอ					
๙	ครูตรวจแบบทดสอบด้วยความยุติธรรม					
๑๐	ครูผู้สอนมาตรงเวลาสอน					
๑๑	ครูผู้สอนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและสอนทุกอย่างไม่ปิดบัง					
๑๒	ครูผู้สอนมีการเตรียมการสอนล่วงหน้า					
๑๓	ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีวิธีการสอนทำให้เข้าใจเนื้อหาได้โดยง่าย					
๑๔	ครูผู้สอนได้สอนครอบคลุมเนื้อหาในหลักสูตร					
๑๕	ครูผู้สอนได้สอนลำดับเนื้อหาจากง่ายไปยาก					

๑๖	ครูมีส่วนเกี่ยวข้องพอต่อจำนวนนักเรียน					
๑๗	ครูจัดการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอ					
๑๘	ครูมีความชำนาญในการปฏิบัติการสอน					
๑๙	ครูตรวจงานที่มอบหมายให้นักเรียนทำอย่างสม่ำเสมอ					
๒๐	ครูให้ผู้เรียนได้ความคิดรวบยอดในเรื่องที่สอน					
๒๑	ครูนำข้อผิดพลาดที่พบจากนักเรียนส่วนใหญ่มาชี้แจงให้นักเรียนทราบและแก้ปัญหา					
๒๒	ครูสามารถชี้วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างเรื่องที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน					
๒๓	ครูสามารถชี้วิเคราะห์ให้เห็นรากของภาษาได้อย่างชัดเจน					
๒๔	ครูใช้วิธีการสอนแปลภาษาบาลีโดยพยัญชนะมากกว่าการแปลโดยอรรถ					
	ด้านการเรียนการสอน					
๑	การนุ่งห่มของนักเรียนเรียบร้อย					
๒	นักเรียนมีความภูมิใจต่อการได้เรียนภาษาบาลี					
๓	นักเรียนส่งงานครูเสมอตามกำหนดเวลา					
๔	นักเรียนตรงต่อเวลาเรียน					
๕	นักเรียนเดินเข้าแถวหน้ากุฏิเข้าสำนักเป็นระเบียบเรียบร้อย					
๖	นักเรียนควบคุมจิตใจไม่คุยกันช่วงครูสอน					
๗	นักเรียนรักษาห้องนอนห้องเรียน บริเวณโรงเรียน สะอาด					
๘	นักเรียนมีความสุขกับการเรียนภาษาบาลี					
๙	กำหนดเวลาเรียน-เวลาพักโรงเรียนกำหนดมีความเหมาะสม					
๑๐	นักเรียนช่วยเหลือแนะนำซึ่งกันและกัน					
๑๑	นักเรียนใช้โต๊ะเก้าอี้สะอาดเป็นระเบียบ					
๑๒	นักเรียนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์					
๑๓	นักเรียนไม่ทะเลาะกัน					
๑๔	นักเรียนซักถามข้อสงสัยจากครู กระตือรือร้นแสวงหาความรู้					

๑๕	นักเรียนกล้าคิดกล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง กล้าปฏิเสธในสิ่งไม่ถูกต้อง					
----	--	--	--	--	--	--

ตอนที่ ๕ ข้อเสนอแนะแสดงความคิดเห็นอื่นๆเกี่ยวกับความพึงพอใจต่อการเรียนการสอน
โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจองคำ อำเภองาว จังหวัดลำปาง

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

(พระบุญประทาน ญาณทีโป)
 นิสิตปริญญาโท สาขาพระพุทธศาสนา
 บัณฑิตมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 วิทยาเขตแพร่

แบบสอบถามเพื่อทำวิทยานิพนธ์

เรื่อง

“ศึกษาปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์และความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการเรียนการสอนโรงเรียน
พระปริยัติธรรมแผนกบาลี: กรณีศึกษาวัดจองคำ อำเภองาว จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒”
คำชี้แจง

๑ แบบสอบถามนี้มีทั้งหมด ๕ ตอนคือ

ตอนที่ ๑	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
ตอนที่ ๒	แบบสอบถามปัจจัยนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์วัดองค์แบ่งเป็น ๔ ด้าน - ด้านสภาพแวดล้อม (Context) - ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) - ด้านกระบวนการ (Process) - ด้านผลผลิต (Product)
ตอนที่ ๓	ข้อเสนอแนะแสดงความคิดเห็นอื่นๆเกี่ยวกับปัจจัยนำไปสู่ผลฯ
การเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของ
วัดจองคำ อำเภองาว จังหวัดลำปาง
ตอนที่ ๔	แบบสอบถามความพึงพอใจต่อการจัดการเรียนการสอนโรงเรียน
พระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจองคำ อำเภองาว จังหวัด
ลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒   - ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป-อาคาร-สถานที่ - ด้านบริหารจัดการ-หลักสูตร-เนื้อหา - ด้านบุคลากร-ผู้นำ ปฏิบัติการสอนของครู - ด้านการเรียนการสอน
ตอนที่ ๕	ข้อเสนอแนะแสดงความคิดเห็นอื่นๆเกี่ยวกับความพึงพอใจ ต่อ
การจัดการเรียนการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของ
วัดจองคำ อำเภองาว จังหวัดลำปาง ปีการศึกษา ๒๕๕๒

๒ ขอความกรุณาตอบแบบสอบถามให้ครบทุกข้อที่ตรงกับความรู้สึกรของท่านมากที่สุด

๓ ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อท่านแต่ประการใดจะเก็บไว้เป็น
ความลับและจะนำเสนอผลใน ภาพรวมผลที่ได้จะนำไปใช้เพื่อการปรับปรุงการเรียน
การสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของวัดจองคำอำเภองาวจังหวัด ลำปาง.

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑ แสดงประเภทการประเมินและลักษณะของการตัดสินใจ ตามกรอบความคิด	๔๑
๒.๒ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย.	๕๑
๓.๑ แสดงกลุ่มประชากรตัวอย่าง	๕๓
๔.๑ แสดงจำนวนและค่าร้อยละของสมณะเพศ	๖๐
๔.๒ แสดงจำนวนและค่าร้อยละจำแนกตามอายุ	๖๐
๔.๓ แสดงจำนวนและค่าร้อยละการกำลังเรียนอยู่ในระดับชั้น	๖๑
๔.๔ แสดงค่าเฉลี่ยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับความหมายด้านสภาพแวดล้อมContext	๖๒
๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความหมายด้านปัจจัยนำเข้า(Input)	๖๔
๔.๖ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความหมายด้านกระบวนการ(Process)	๖๕
๔.๗ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความหมายด้านผลผลิต(Product)	๖๗
๔.๘ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความหมาย ด้านสภาพแวดล้อมทั่วไป-อาคาร-สถานที่	๖๘
๔.๙ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความหมาย ด้านบริหารจัดการ-หลักสูตร-เนื้อหา	๗๑
๔.๑๐ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความหมาย ด้านบุคลากรการสอน	๗๓
๔.๑๑ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความหมาย ด้านการเรียนการสอน	๗๕

ภาคผนวก ก

หนังสือออกในการดำเนินการวิจัย

ภาคผนวก ข
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย